ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλπ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1859 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1860.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. ΠΑΥΛΙΔΟΥ.

1860.

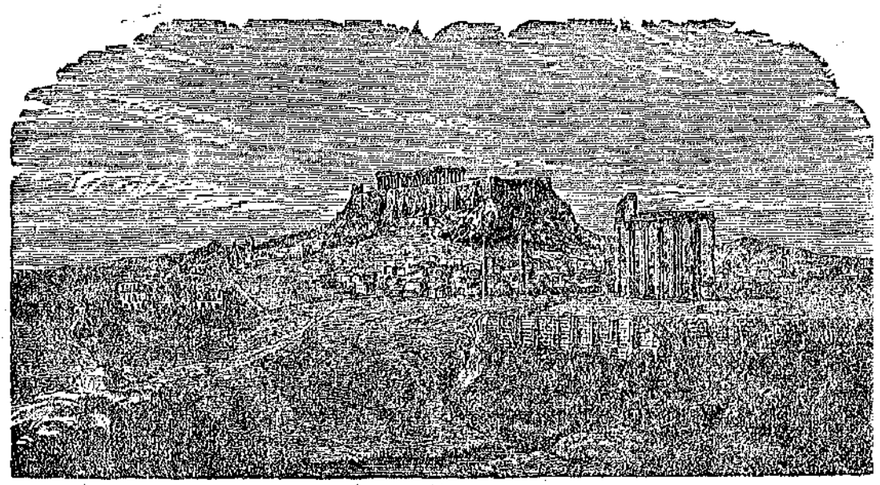

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1860. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 240.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ.

—ooo—

Α'.

OI ΚΡΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΚΤΗΣΙΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 138 καὶ 139.)

—

Τῶν Κρητικῶν ἀγώνων ἡ ἔποψις παρίσταται ὑπὸ ποικιλοτάτην μορφήν. Ὀλίγα παραδείγματα ἡ χρονογραφία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ μεσαιῶνος μαρτυρεῖ παρομοίας ἐπιμονῆς, καὶ ἀκαταβλήτου ἀντιπαλαίσεως, οὐδὲ παρέχει σκηνὰς δραματικωτέρας ἅμα καὶ ποικιλοτέρας εἰς χρῆσιν τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ποιητοῦ, τοῦ μυθιστοριογράφου. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐλευθερίας ἀναπηδᾷ, ὡς ἄν τις εἴποι, εἰς Κρήτην ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῆς τῆς γῆς· εἶναι προϊὸν αὐτόφυτον, ἰδιογενές, ὡς ὁ λάδανος τοῦ Μυλοποτάμου, καὶ τῆς Ἴδης ὁ δίκταμος. Ἀλλὰ τὴν ἀνάγκην αὐτὴν ἐπενίσχυσαν ἐσχάτως καὶ ἐρρωμενεστέραν κατέστησαν δύο σύγχρονοι ἀφορμαί· ἡ πίεσις τῆς Ἐνετικῆς τυραννίδος, καὶ ἡ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας παλινόρθωσις. Ἡ ἀνάμνησις τῆς ὁμοθρήσκου καὶ ὁμογενοῦς διαίτης τῶν Βυζαντινῶν τότε μᾶλλον ἔφλεξε τὸν ζῆλον τῶν κατοίκων, ὅτε περιέπεσεν ἡ πατρὶς εἰς ἀνδραποδώδη ξενοκρατίαν, ὅτε τὰ πάτρια δόγματα ὑπὸ τὸ κράτος Λατινεπισκόπων, ἐξωτελίσθησαν, ὅτε ἡ χώρα διενεμήθη, δίκην ἀγαρασθέντος ὑποστατικοῦ, πρὸς ἐπήλυδας τυχοδιώκτας, τὸ πατροπαράδοτον κατὰ τοῦ γένους τῶν αὐτοχθόνων μῖσος κομίσαντας μεθ' ἑαυτῶν. Ἡ πατριωτικὴ αὕτη πιστότης, αἴσθημα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀναλογῆσαν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον πρὸς τὴν προσωπικὴν τῶν ἱππότῶν loyauté, ἡ πιστότης αὕτη, βαθμηδὸν καθαρισθεῖσα ἀπό τινων ὀχληρῶν ἀναμνήσεων, ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον καλλωπισθεῖσα ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέβη κτῆμά τι ὑπερούσιον, ἰδανικόν, ἐφ' ᾧ, ὡς ἐν πνεύματι οὐρανίας ἐπαγγελίας, πᾶσαι συνῆλθον αἱ καρδίαι εἰς αἴτησιν παρηγορίας καὶ ἀναπαύσεως. α Ὑπάρχουσι λαοί, γράφει δόκιμός τις ἱστορικὸς (1), ἀνεξάντλητον ἔχοντες τὴν μνήμην, λαοὶ καρτερικώτατοι εἰς τὸν πόθον τῆς ἀνεξαρτησίας, λαοί, οἵτινες, ἰσχυρογνωμονοῦντες κατὰ τῆς ἕξεως, ἀλλαχοῦ λίαν δραστικῆς, μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἔτι βδελύττονται καὶ ἀποστρέφονται τὸν ζυγόν, ὃν δύναμις ἀνωτέρα ἐπέβαλεν αὐτοῖς. Τοιοῦτοι οἱ Ἰρλανδοί. Τὸ γένος τοῦτο, εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὑποβεβλημένον διὰ κατακτήσεως, ἀρνεῖται ἀπὸ ἑξακοσίων ἐτῶν νὰ ὁμολογήσῃ καὶ παραδεχθῇ τὴν κυβέρνησιν αὐτήν· ἀποκρούει σήμερον τὸν δεσπότην, ὡς ἀπέκρουσεν αὐτὸν ἀνέκαθεν· διαμαρτύρεται κατὰ τῆς βίας, ὡς οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἰρλανδίας κάτοικοι διεμαρτυρήθησαν

(1) Aug. Thierry, Dix ans d'Études Hist. VII.

εἰς τὸ πεδίον ὅπου ἐνικήθησαν, τὰ δὲ ὅπλα λαμβάνων κατὰ τοῦ Ἄγγλου δὲν ἐγείρεται εἰς ἀποστασίαν, ἀλλ' εἰς πόλεμον ἐθνοσωτήριον. Μάτην ὁ κατακτητὴς ἐπειράθη παντὸς μέσου πρὸς διάλυσιν τῆς ἀντιπαθείας, πρὸς νομιμοποίησιν τῆς κατακτήσεως· οὐδὲν ἴσχυσε κατὰ τῆς σιδηροφοῦς Ἰρλανδικῆς ἐπιμονῆς, ἥτις καὶ δελεασμοὺς δολίους, καὶ ἀπειλὰς, καὶ μυρίας βασάνους διελθοῦσα, ἀγήρατος μετεδόθη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ *παλαιὰ* Ἰρλανδία, ἰδοὺ ἡ μόνη πατρὶς ἣν εὐφημοῦσι καὶ λατρεύουσιν οἱ γνήσιοι τῶν ἡμερῶν μας Ἰρλανδοί, ἡ μήτηρ πρὸς ἣν ὀφείλουσι τὴν διατήρησιν τοῦ θρησκεύματος, τῆς γλώσσης, τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἰδιοπροσωπίας. Διὸ εἰς τὰς συχνὰς των ἀνταρσίας ἐπικαλοῦνται σήμερον ἔτι τὰ γλυκύτατον τῆς *Ἐρρὴν* (πρασίνης Ἰρλανδίας) ὄνομα, καθὼς πάλαι ποτε οἱ προπάτορές των ἐπεκαλέσθησαν αὐτὸ ἐν ὥρᾳ μάχης. » — Οἱ περὶ Ἰρλανδίας λόγοι οὗτοι τοῦ περιφήμου ἱστορικοῦ ἁρμοζόντως προδιατυποῦσιν ὅσα ἡμεῖς ἑτοιμαζόμεθα νὰ προσδιέλθωμεν περὶ τῆς Κρήτης, ἀληθινῆς Ἰρλανδίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῆς Συνθήκης, ἣν ἐξελληνισμένην ἀνωτέρω παρεσυνάψαμεν, ἃ δὲν συνέλαβεν ὁ ἀναγνώστης τὴν ὑποψίαν, μὴ ὁ Ἀλέξιος Καλλέργης, ἀρνηθεὶς τὴν ἡγεμονίαν, ἣν οἱ Γενουῆται προσέφερον αὐτῷ, ἀπέβλεψεν εἰς ἄλλο τι κράτος, μετριώτερον μὲν τὴν ἀξίαν, ἧττον ὅμως ὑποκείμενον εἰς τὸ παλίντροπον τῆς τύχης ; Ἄτοπος ἡ ὑποψία δὲν θέλει φανῇ, ὅταν μάλιστα παραταχθῇ πρὸς τὰ παρεπόμενα. Πάντων συνυπολογισθέντων, ὁ Καλλέργης προὐτίμησε τὸ πιθανώτερον. Ἐλπίσας διὰ τῆς ὑποτάξεως οὐ μόνον νὰ ἐπανακτήσῃ τὰ δημευθέντα κτήματά του, ἀλλὰ καὶ ἕτερα νὰ προσλάβῃ πλουσιώτερα εἰς ἀμοιβήν· ἐπιφυλαχθεὶς νὰ συσσωρεύσῃ εἰς τὸν οἶκόν του τὰ ἔξοχα ἀξιώματα τῆς ἀποικίας· στοχασθεὶς νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν οὕτως ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς, ὡς ἰσχυρὸν καὶ ἐπίφοβον πρὸς τοὺς ἐντοπίους, προέκρινεν, ἀντὶ τοῦ ἀβεβαίου, εἰμὴ καὶ ἐπιβούλου, προβλήματος τοῦ Γενουήτου, τὴν εὐκατόρθωτον καὶ βεβαιοτέραν εἰρήνην μεθ' Ἐνετῶν. Ὁ Καλλέργης εἶχεν εἰς Ἐνετίαν φίλους πατροπαραδότους, ὧν τὴν εὐμένειαν εὐκόλως ἠδύνατο ν' ἀναζωπυρώσῃ· ἀλλ' ἐκ Γενούης, ἔνθα διετέλει ἄγνωστος, τί ἄλλο περίμενεν, ἢ κινδύνους καὶ δυσεξάλειπτον στίγμα ταραξίου ; Πλὴν δὲ τούτου, εἶχε διαγνωρίσει τὰ ἐλαττώματα τῶν κυρίων του, μεθ' ἧς σπουδῆς ὁ αὐλοκόλαξ ῥινηλατεῖ τὰς ἐλαχίστας ἀδυναμίας τοῦ δεσπότου· τοῦθ' ὅπερ ἐλλεῖπον ἀπέναντι τῶν Γενουητῶν ! Πρὸς τί λοιπὸν ἡ διακύβευσις τοῦ γνωστοῦ διὰ τὸ ἄγνωστον ; Ὅσῳ ἡ ἀποστασία παρετείνετο, τοσούτῳ μᾶλλον ὠφέλιμος πρὸς αὐτὸν καὶ βεβαία ἀπέβαινεν ἡ συνθηκολόγησις.

Καὶ δὲν ἔσφαλον οἱ λογισμοί του. Ὁ Καλλέργης, ἀφιερώσας μετὰ τὴν εἰρήνην τὸ ξίφος του εἰς τὴν εὔνοιαν τῆς Γερουσίας, κατέστη πράγματι τῆς Κρήτης ἡγεμών. Τὰ δεκαπλασιασθέντα κτήματά του ἐκηρύχθησαν ἀσύδοτά τε καὶ ἀπαραβίαστα· ἡ ἐκτὸς τῶν φρουρίων διαμονή του διέρρηξε τοὺς ἐξ ἀρχῆς νόμους τοῦ βασιλείου, ἡ πρὸς αὐτὸν ἀπεριόριστος ἐμπιστοσύνη τῆς μητροπόλεως ὑπέταξεν εἰς τὴν κρυφίαν ἐξέλεγξίν του τοὺς ἄρχοντας, πολιτικούς τε καὶ στρατιωτικοὺς, ἐνῷ ἐξ ἐπιμέτρου ὁ ὁμόδοξος κλῆρος ὑπήκουσεν εἰς τὰς θελήσεις του. Οὐδ' ἔστησαν ἐνταῦθα οἱ ἀμοιβαί. Τὸ κράτος ἐπαισθητῶς ἐπερίσσευσεν ἐπὶ Γεωργίου τοῦ υἱοῦ του, ὅστις τῆς Ἐνετικῆς εὐγενείας μετασχὼν, διὰ προσθέτων ὑποστατικῶν ἐτιμαριεύθη καὶ διαφερόντως ἐτιμήθη. Ἡ παντοδυναμία τοῦ Γεωργίου τούτου ὑπερέβη πάντα γνωστὸν ὅριον ἀποικιακῆς καταστάσεως. Αὐτὸς δέκανος τοῦ σωματείου τῶν τιμαριούχων (universitatis Pleudatorum), αὐτὸς ψυχὴ τοῦ μυστικοσυμβουλίου τῶν Ἡροβλεπτῶν, αὐτὸς οὗτος ἐξ ἐπιδόματος ἔμμεσος διατάκτης τῆς Δουκικῆς ἐξουσίας. Ἀπὸ τοῦ νεύματός του ἐξήρτητο ἡ ζωὴ τῶν εἰς θάνατον δεδικασμένων· τὰ πλεῖστα τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων καὶ τελωνίων ἀφέθησαν εἰς διάθεσίν του· ἡ εἰσαγωγή, ἢ ὁ ἐξοβελισμὸς ἄρχοντός τινος ἐγίνετο τῇ συγκαταθέσει του. Ἡ δὲ ἰσχὺς αὕτη μετεδίδετο κατ' ἀντανάκλασιν οὐ μόνον πρὸς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντα φίλον ἢ γνώριμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας αὐτούς. Εὐγενεῖς, χαρισθέντες πρὸς τὸν κύριον, ἐξηυμενίσθησαν τοὺς δούλους του· ἀξιωματικοὶ τῆς ἀγερώχου Δημοκρατίας ἐθήρευσαν τῶν εὐνοουμένων του τὸ μειδίαμα. Οὐαὶ δὲ πρὸς ὄντινα ἐτόλμησέ πως ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν τοσαύτην ὑπεροχήν, ἢ νὰ προσβάλῃ, ἔστω πλαγίως, τὴν ὑπόληψιν, ἢ νὰ ζημιώσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ οἴκου! Εἰς τὰ ὑπόγεια ἑκάστου τῶν ἀγροτικῶν ἐνδιαιτημάτων ὑπῆρχε φυλακή, ἔνθα ὁ προπετὴς χυδαῖος ἀπέτιεν ἐν σκότει καὶ πείνῃ καὶ ῥαβδισμῷ τὴν παραμικρὰν ἐξύβρισιν. Ἦσαν δὲ τὰ ἐνδιαιτήματα ταῦτα πύργοι ὑψηλοὶ καὶ πολυόροφοι, οἵτινες κυκλούμενοι ὑπὸ χανδάκων, ἀσφαλιζόμενοι διὰ κρεμαστῶν γεφυρῶν, ἐκ μακροτάτης ἀποστάσεως ἐφαίνοντο προκαλοῦντες τὰς ἐνδεχομένας τῆς Ἐνετικῆς εὐμενείας μεταβολάς, καὶ τὸ φιλοτάραχον τῶν κατοίκων. Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν πύργων ἢ φρουρίων τούτων ἦτο κεκτισμένος εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ῥεθύμνης, ἔνθα συνήθως ἔδρευεν ἡ ἐπίφοβος οἰκογένεια.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Γεωργίου Καλλέργου, ὁ υἱός του Ἀλέξιος *ὁ νεώτερος*, εἴτε καὶ ὁ ἄτεκνος ἐκ γάμου, εἴτε χαρισθεὶς πρὸς υἱὸν μονογενῆ, εἴτε δι' ἄλλον λόγον ἀνεξακρίβωτον, εὔλογον ἔκρινε νὰ λάβῃ οἰκότροφον παρ' ἑκυτῷ τὸν παῖδα ἑνὸς τῶν στενοτέρων συγγενῶν, πρὸς ὃν, τυχούσης ἀνάγκης, καὶ νὰ μεταδώσῃ τὴν ὑπέρογκον περιουσίαν μετὰ τῆς εὐγενείας του (1). Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀγχιστέων

(1) Μεγάλη πρόεκυψε παρὰ τοῖς χρονογράφοις ἀσυμφωνία περὶ τὴν γενεαλογίαν καὶ τὴν χρονολογίαν τῶν Καλλεργῶν ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ πρώτου Ἀλεξίου. Ἥστω παράδειγμα συγχύσεως ὁ Κορνήλιος αὐτὸς, ὃν καὶ ὁ Μουστοξύδης ἀναφέρει ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι (Φακ. 6. στλ. 322. 327). Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, ὁ νεώτερος Ἀλέξιος ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 66 ἐτῶν, τῷ 1343 (Cr. Sacra, T. 2. p. 312), μετὰ δὲ παρέλευσιν ἑκατονταέτους ἐτῶν, καθ' ὃ διάστημα τὸ ὄνομα τῶν Καλλεργῶν τούτων οὐδόλως ἐπὶ σκηνῆς ἀναφαίνεται, ὁ ἔγγονός του Ἀνδρέας, ἀκμαῖος ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἐνίκησε τὸν Βλαστόν, καὶ διέλυσε τὴν τούτου ἀποστασίαν, (αὐτόθι, T. 2. στλ. 380) μαρτυρία, διὰ τὸ μέγα διάστημα τοῦ χρόνου, ἀπίθανος καὶ ἀπαράδεκτος. Ἄλλοι πάλιν ἱστορικοὶ ἀσυμφωνοῦσι πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Καλλέργου, ὅπερ ἀπενεμήθη ἡ τῆς Ἐνετικῆς εὐγενείας τιμή. Ὁ μὲν τρομνησθεὶς Κορνήλιος θέλει τὸν πρεσβύτερον Ἀλέξιον, μεθ' οὗ συμφωνεῖ καὶ ὁ Καπελέτης ὁ δὲ Froschoi θέλει ἄλλον τινὰ Γεώργιον, ἔγγονον τοῦ νεωτέρου Ἀλεξίου, ἢ τοὐλάχιστον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κλάδου καταγόμενον. Τὸ καθ' ἡμᾶς, τὰς διαφόρους μαρτυρίας παραβαλόντες, δεχόμεθα τὴν εὐλογωτέραν γνώμην, ὅτι ὁ νεώτερος Ἀλέξιος ἀπέθανεν ἄτεκνος· οὕτως, οἱ μετέπειτα διακριθέντες ὁμώνυμοι Καλλέργαι δὲν κατάγονται κατ' εὐθεῖαν παρὰ τοῦ Ἀλεξίου τούτου, ἀλλὰ πλαγίως καὶ ἐξ ἀγχιστείας.

διέπρεπεν εὐειδὴς τὸ σχῆμα καὶ πνευματώδης τὴν διάθεσιν ὁ δευτερότοκος τοῦ πρωταξαδέλφου του Μάρκου υἱός, παιδίον ὡς δωδεκαετές, ἔμπλεον προώρων προτερημάτων. Τοῦτον οὖν ἐκλέξας καὶ κατ' οἶκον παραλαβὼν, ἤρξατο προπαιδεύειν ἐπὶ τὸ Ἰταλικώτερον καὶ ἱπποτικώτερον, ὡς ἔπρεπεν εἰς Καλλέργην τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἴδια αὐτοῦ φρονήματα. Ὁ νεώτερος Ἀλέξιος ἦτο ὑπερμέτρως τῷ πρωτείῳ τῆς Ἐνετικῆς εὐγενείας του προειλημμένος, καὶ διὰ τοῦτο ἐφ' ἑαυτῷ μέγα φρονῶν. Κατὰ τὰ ἤθη τῶν τότε *Φραγκαρχόντων*, πρὸς μὲν τοὺς ἀνωτέρους προσεφέρετο κολακευτικός, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους ὅμως τραχύς, ὑπερόπτης, ὑβριστικός, καὶ συχνάκις πλεονέκτης, εἰ καὶ λίαν φιλακόλουθος εἰς τὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας του. Πλὴν δὲ τούτων, ἐλέγετο ὀξύθυμος, βραχυλόγος, σκυθρωπὸς τὴν ὄψιν, φίλος δὲ τῆς μοναξίας ἐν τῇ σιγῇ τοῦ πύργου του. Τοιοῦτον ἤθους ὑπογραμμὸν ἔσχε καταρχὰς πρὸ ὀφθαλμῶν, ὁ οἰκότροφος νεανίας, ὅστις πρόδας εἰς νεότητα, καὶ παρά τινος Λατίνου ἱερέως τὰ στοιχειώδη τῶν γραμμάτων ἐκδιδαχθείς, μάλιστα τὴν Λατινικὴν διάλεκτον, ἐν ᾗ τότε τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα συνετάσσοντο, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ θείου εἰς Ἐνετίαν ἐν τῇ συνοδίᾳ τοῦ οἰκοδιδασκάλου, ἵνα ἐκεῖ τὰς μὲν παλαιὰς φιλίας προσεπιοφίγξῃ, νέας δὲ συνάψῃ προσωπικὰς εἰς ἐπίῤῥωσιν τῆς ἐνδεχομένης κληρονομίας του. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ τοῦ Λέοντος κρᾶσις (οὕτως ὁ νέος ὠνομάζετο) ἦτο ἐναντία πρὸς ὁ τέλος εἶχεν αὐτὸν προωρισμένον ἡ δοξομανία τοῦ συγγενοῦς. Φύσει ἄκακος, φιλάνθρωπος, καὶ εἰς γενναιότητα διατεθειμένος ὤν, ἤκουσε μὲν εὐλαβῶς τὰς γνώμας καὶ τὰ παραγγέλματα τοῦ θείου, δὲν ἀπῐῤῥόφησεν ὅμως τὸ ἐν αὐτοῖς δηλητήριον· ὡς δ' εὑρέθη αὐτεξούσιος εἰς Ἐνετίαν, ἔκλινε τὸ οὖς εἰς μαθήματα, καὶ παρεδέξατο διδάγματα, πάντως ἀντίθετα τῶν ἀκουσθέντων ἐν τῷ πύργῳ τῆς Ῥεθύμνης. Τὰ συστατικά, οἷς ἐφωδιασμένος ἀπεδήμησεν ἐκεῖ, εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὰς ἀνωτέρας συναναστροφὰς, οἱ δὲ μεγαλέμποροι καὶ εὐπατρίδαι ἐπροθυμήθησαν νὰ περιποιηθῶσι τὸν δισέγγονον τοῦ πολυθρυλλήτου Ἀλεξίου τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ ἀνεψιὸν τοῦ ὁμωνύμου Ἀλεξίου, ὡς ἀπόγονον τοῦ περικλεεστέρου οἴκου τῆς Ἑλλάδος, κατ' αὐτούς. Ἀλλ' ἀντὶ θαυμασμοῦ ματαίου, ἡ θέα τῆς ἀριστοκρατικῆς μεγαλοπρεπείας, καὶ ἡ ἔποψις τῆς πολιτικῆς ὑπεροχῆς, ἧς ἀπέλαυεν ἡ Δημοκρατία τότε, ἐνεκέντρισαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Λέοντος τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν· ἡ δὲ σύγκρισις τῆς Κρήτης πρὸς τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην καὶ αὐτόνομον μητρόπολιν, αἰσθητοτέραν κατέστησεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ φιλογενοῦς τὴν ὑποχειριότητα καὶ ταλαιπωρίαν τῆς πατρίδος. Οὕτω πως διατεθειμένος ἐπανέκαμψεν ὁ νέος οἴκαδε μετὰ διετῆ διατριβήν. Ἀλλὰ, γινώσκων ἐκ πείρας τοῦ Ἀλεξίου τὰς ἕξεις καὶ δουλοπρεπεῖς προλήψεις, ἄλλως τε δὲ τοῦ συγγενοῦς του Βάρδου τὴν τύχην ἀναλογισθείς, καὶ ἐξ ἐπιμέτρου ὧν εἷς τῶν εἴκοσιν ὁμήρων, οὓς ὁ Ἀλέξιος παρέδωκε, τοὐλάχιστον κατὰ διατύπωσιν, τῷ Δουκὶ, συμφώνως πρὸς τὴν παρὰ τοῦ πάππου ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην, εἰς μὲν τὸ φανερὸν ὑπεκρίθη φιλίαν πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς (1), ἐντὸς ὅμως τῆς καρδίας ζωηρὸν ἔθρεψε πρὸς αὐτοὺς μῖσος, καὶ τὸν ἁρμοδιώτερον ἀνεμηρυκήσατο τρόπον εἰς κατάλυσιν τῆς τυραννίδος των καὶ εἰς ἐκδίκησιν τοῦ θυσιασθέντος θείου. Διό, ἀναγκαίαν πρὸς τοῦτο ἔως ἀπ' ἀρχῆς νομίσας τὴν ἐπέκτασιν τῶν προσωπικῶν του σχέσεων εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς νήσου, τοὺς μὲν ἐν τοῖς φρουρίοις Ἰταλοὺς ἐξηυμένισε συγκολακεύων ἐνίοτε τοὺς ὁμογενεῖς κατὰ τὸ ἔθος τῶν ξενοκολάκων, καὶ σπουδαρχῶν, ἀλλ' εἰς τὰ ἐνδότερα περιοδεύσας, ἐφιλοφρόνησε τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ γενάρχας καὶ προεστῶτας τῶν χωρίων, οἷς ἔσπευσε καὶ νὰ συνδεθῇ διὰ πνευματικῶν συγγενειῶν, διὰ δωρημάτων καὶ εὐεργετημάτων, ἐξαιρέτως διὰ τῆς ἐρασμίας καὶ ἀνυπερηφάνου του συμπεριφορᾶς. Οὕτω πολιτευθεὶς ὁ Λέων, ἀπέβη μετ' ὀλίγον παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι τοσοῦτον ἠγαπημένος καὶ δημοχαρὴς, ὅσον ἄλλοτε διετέλεσεν ὁ Βάρδας· ἀπέβη πολυφίλητος, ὅσον ἐξ ἐναντίας μισητὸς ἦτον ὁ θεῖός του.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν, οἷς συνῆψε κοινωνίαν αἱσθημάτων, ἦν καὶ τις κάτοικος τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνων, χυδαῖος μὲν τὰ γενέθλια, πλούσιος ὅμως διαφερόντως, καὶ διὰ τοῦτο πολὺ δυνάμενος, Σμυρίλιος τοὐπίκλην, ἀνὴρ ῥαγδαῖος τὰ πάθη καὶ τὰ μάλιστα τολμηρός. Οὗτος, ἑωρακὼς τὸν γονέα καὶ τὸν πατράδελφον ἐπὶ Βλασίου Ζένου κρεμασθέντας, μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀνταρσίαν τοῦ Βάρδου Καλλέργου, ὤμοσε, πρὶν ἢ ἀποθάνῃ, νὰ λάβῃ τρομερὸν ἀντίποινον· ἐπὶ τοιαύτῃ δ' εὐχῇ, ἀνέτρεψεν ἐξ ὑπτίας τὰ προγονικὰ τῆς οἰκίας εἰκονίσματα, προχρημένος νὰ μὴ ἐπανορθώσῃ αὐτὰ, παρὰ καθ' ἣν ἡμέραν ἡ ἰδιόχειρος σφαγὴ τριάκοντα Ἐνετῶν ἤθελεν ἐξιλεώσει τὰς σκιὰς τῶν συγγενῶν του. Πρὸς τοῦτον ὁ Λέων συνῳκειωθεὶς, ἐθάῤῥησε νὰ κοινωνήσῃ τὸν ἀπόῤῥητον σκοπόν του. — « Πῶς δύναται! ἐξε-

(1) « Qui dum animum Venetis amicum simulat. » Corn. T. 2. 310.

φώνησεν ὁ Κώνστας Σμυρίλιος ἐκπλαγείς, καὶ προσβλέπων ἀσκαρδαμυκτὶ τὸν νέον εὐπατρίδην· σὺ, ὁ ὁ ἀπόγονος τοῦ *Καταραμένου* (1), σὺ ὁ κληρονόμος τριῶν *ἀποξενωμένων φραγκαρχόντων*, σὺ ὁ ἐπιποθῶν τῶν Φράγκων τὴν ἔξωσιν! Ἀδύνατον! — « Ποθῶ τὴν ἔξωσιν αὐτὴν, ὅσον οὐδὲ σὺ, οὐδ' ἄλλος τις ἐπιζητεῖ αὐτὴν, ἀπήντησεν ὁ Λέων ὀξυπαθῶς. Ἴσως ἐγὼ πεπρωμένος εἶμαι νὰ καθαγνίσω τὴν μνήμην τοῦ Βάρδου, νὰ πλύνω τὰς κηλίδας, αἵτινες ἐμόλυνον καὶ μολύνουσι τὸν οἶκόν μου. » Οἱ δύο φίλοι ὤμοσαν πλήρη συμφωνίαν καὶ μυστικότητα, ἤρξαντο δὲ μηχανᾶσθαι τὰ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν προσήκοντα.

Ἐξ ἄλλου μέρους οἱ ἄρχοντες τοῦ Χάνδακος, τῶν Χανίων, τῆς Ῥεθύμνης, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐφθόνουν τῶν Ἀλεξιαδῶν τὴν ὑπερβολικὴν ἐπιρροὴν, συνομώσαντες ἐν παραβύστῳ, ἐκαραδόκουν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀφηνιάσεως. Ἐξιχνιάσαντες δὲ τὰς φιλελευθέρους τοῦ Λέοντος διαθέσεις, εὐκταῖον ἔκρινον νὰ σαγηνεύσωσιν εἰς τὰ μηχανήματά των μέλος οὕτω χρήσιμον ἐν ἀνάγκῃ, ὡς ἦτο αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξίου ὁ ἀνεψιός. Ὅθεν, προφυλακτικῶς μὲν κατ' ἀρχὰς, ἀνενδοιάστως δ' ἔπειτα πρὸς αὐτὸν ἀποκαλυφθέντες, καὶ ὡς τέρμα τῆς συνωμοσίας παρασταθέντες τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος, ἐκ τοῦ προχείρου ἔσυραν αὐτὸν εἰς τὰ δίκτυα τῆς ἀρχοντικῆς σκευωρίας των. Τοιουτοτρόπως, ὁ Λέων ἔτυχε συγχρόνως ἐμπεπλεγμένος εἰς δύο πλεκτάνας διαφόρους καὶ πρὸς ἀλλήλας ἀσυγκοινωνήτους· ἔνθεν μὲν εἰς τὴν συνωμοσίαν τῶν χωρικῶν, ἥτις ἕνεκα δυσπιστίας ἀπέκλειε τοὺς εὐγενεῖς· ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν σκευωρίαν τῶν ἀρχόντων, οἵτινες, ἀποβλέποντες μόνον εἰς ἰδιοτελεῖς σκοπούς, ἤθελον εἰ δυνατὸν νὰ καταστήσωσι τὸν κληρονόμον τῶν Ἀλεξιαδῶν ὄργανον καὶ θῦμα τῆς σπουδαρχίας των. Οὐχ ἧττον ὅμως, γενόμενος ὁ Λέων ὅρος προσαφῆς δύο κομμάτων, τεινόντων ἐξίσου πρὸς τὴν τῶν καθεστώτων ἀνατροπὴν, προεῖδεν ἐγγίζουσαν τὴν ὥραν, καθ' ἣν τὰς διηρημένας δυνάμεις εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν κοινωφελείας κατευοδῶν, ἤθελεν ἀποτινάξει τὸν δούλειον ζυγὸν, καὶ κτήσει φήμην ἀθάνατον. Ταῦτα δὲ στοχαζόμενος καὶ παρασκευάζων, προητοίμαζεν ἐν τῇ καρδίᾳ οὐχὶ ἐπιχείρημα ἀνάρτου, ἀλλ' ἀγῶνα νόμιμον καὶ δίκαιον.

Τὰ μυστικὰ τοῦ Λέοντος διαβήματα δὲν ἐξέφυγον, κατὰ δυστυχίαν, τὸ φιλύποπτον ὄμμα τοῦ Προβλεπτικοῦ Συμβουλίου· περὶ ὧν ὁ Ἀλέξιος καταδιδαχθεὶς, ὠργίσθη σφόδρα, καὶ τοσοῦτον παρεπικράνθη, ὥστε ἐκυριεύθη ὑπὸ πυρετοῦ. Ὁ Λέων περιωρίσθη ἐντός τινος πύργου, ὑπὸ ποινὴν ἐξορίας, ἂν παρέβαινε τὸν περιορισμόν· ἀλλὰ, τούτου λήξαντος, πάλιν ἀνέλαβε τὰ νήματα τῆς ὑφῆς του. Καταληφθεὶς ὅμως ἐπ' αὐτοφώρῳ εἰς νυκτερινὴν συνέντευξιν μεθ' ὑπόπτων προσεστώτων, αὐτὸς μὲν ἀπεστάλη δέσμιος εἰς Χάνδακα καὶ καθείρχθη εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν, ὁ δὲ πατὴρ καὶ οἱ ἀδελφοί του ἐξωρίσθησαν εἰς Σούδαν. Τὸ δὲ χεῖρον, ἐκπτωτον ὁ θεῖος κηρύξας τὸν ἀνεψιὸν τῆς εὐνοίας του, διέταξε νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸν εἰς Ἐνετίαν, καὶ νὰ τὸν παραδώσωσιν εἰς τὴν φοβερὰν ἐπαγρύπνησιν τῆς ἐκεῖ ἀστυνομίας.

Ὡς ἡ φήμη τῆς συλλήψεως τοῦ Λέοντος διεδόθη, ἠγέρθη καθ' ὅλην τὴν νῆσον φωνὴ ἀγανακτήσεως. Οἱ προϋχοντες, κρίναντες τὸ μέτρον αὐτὸ τῆς κυβερνήσεως πρόδρομον προσεχοῦς διωγμοῦ, ἔσπευσαν νὰ στρατολογήσωσιν, ἐν προνοίᾳ τοῦ ἐνδεχομένου πολέμου· ὁ δὲ ὀξύθυμος Σμυρίλιος, τὰς ἐργασίας προσεπιταχύνας, συνήθροισεν ὅσους εἶχεν ἑτοίμους πολεμιστὰς, καὶ ἐλθὼν εἴς τινα πεδιάδα τῆς Ῥεθύμνης, ἦρε τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας. Συνέβαινον ταῦτα ἐν ἔτει 1341, ἁρμοστεύοντος τοῦ Δουκὸς Ἀνδρέου Κορνηλίου (ΞΓ'.). Ἡ τόλμη τοῦ χυδαίου ἀρχηγοῦ παρώξυνεν ἕως μανίας τὸν Ἀλέξιον, ὅστις, καί τοι νοσῶν, τῆς κλίνης ἐκπηδήσας, καὶ τριακοσίους ἐπιλέκτους μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβὼν, ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀνταρτῶν. Τῷ ὄντι, ὡς ἐκ τῆς ἐκβάσεως δηλοφανὲς, τόλμην μὲν εἶχε μεγάλην ὁ Σμυρίλιος γνῶσιν ὅμως καὶ πεῖραν στρατηγικὴν οὐδόλως. Μάχης αὐθημερὸν συγκροτηθείσης, οἱ Κρῆτες ἐνικήθησαν, τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν ζωγρηθέντων ἀρχηγῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ ἀνεψιδικήτου Κώνσταντος Σμυριλίου, πετυρωμένος ὁ ἔγγονος τοῦ πρεσβυτέρου Ἀλεξίου προσκύλισεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Δουκός (1).

Τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Λέοντος, ὁ νικητὴς τυχὼν εἰς Χάνδακα παρὼν, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὴν τελευταίαν παρακίνεσιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀπολωλότος ἀνεψιοῦ. Εἰσελθὼν οὖν ἐν τῇ φυλακῇ, διέταξε τοὺς δεσμοφύλακας νὰ κομίσωσι τὸν ὑπόδικον εἰς τὴν παρουσίαν του· — « Ἄθλιε, ἐφώνησεν, (ὡς εἶδε τὸν Λέοντα προβαίνοντα ἀλυσίδετον), τοιαῦτα λοιπὸν πρωτόλεια τιμῆς πεπρωμένος ἦσο νὰ μοὶ δώσῃς εἰς ἀντίδοσιν τῆς εὐεργεσίας μου! Αὐτοὶ οἱ καρποὶ τῶν πατρικῶν συμβουλῶν μου! Εὖγε! λαμπρὸς, τῇ ἀληθείᾳ, εὐγενείας καὶ δόξης ἀῤῥαβὼν τὸ κάτεργον! Ἀλλ' οἷοι οἱ φίλοι σου, τοιαῦται καὶ αἱ πράξεις σου· οἷον δὲ τὸ τέλος αὐτῶν, οἴμοι! τοιοῦτο ἔσται καὶ τὸ σόν! Φίλοι αὐτοὶ ἐκ γενετῆς συνειθισμένοι εἰς πᾶσαν πρᾶξιν ἀθέμιτον· μήτε νόμον θεῖον σεβόμενοι, μήτε θεσμοὺς ἀνθρωπίνους εὐλαβούμενοι, μήτε κανόνας τιμῆς ὁμολογοῦντες, ἀλλ' ὑπὸ πρόφασιν φιλοπατρίας ἐξασκοῦντες τὰς ὁρμὰς τῆς ἀγριωτέρας φύσεως, τὸν φόνον, τὴν ἁρπαγὴν, καὶ τὴν ἀλληλοσφαγὴν· φίλοι, μόνον ἔχοντες φίλον τοῦ πλησίον τὸν χρυσὸν, μόνην δὲ πατρίδα τὴν ἀναρχίαν, μόνην δὲ πίστιν τὴν προδοσίαν καὶ τὴν ἐπιβουλὴν . . . . » Καὶ τοῦ Λέοντος πτοηθέντος ἐκ τῆς τελευταίας φράσεως· « Ναί, προσέθηκεν ὁ Ἀλέξιος ἀναστὰς, ἄλλους φίλους, τρισάθλιε, δὲν ἔχεις, παρὰ προδότας ἀργυρωνήτους, προδότας ἀξίους λακτίσματος καὶ καταπτύστους· ἀνάγνωθι! » Καὶ προτείνας ἐπιστολίδιον, ἐνεχείρησε πρὸς τὸν δεσμώτην. Ὁ Λέων ἔῤῥιψεν ἐκ πρώτης προσβολῆς γνωρίσας τὸν χαρακτῆρα τοῦ μοναχοῦ Γοβδελεᾶ, μητραδέλφου τοῦ Σμυρυλίου, καὶ ἑνὸς τῶν ἐνεργεστέρων συνωμοτῶν. Διὰ τοῦ γραμματίου αὐτοῦ ὁ ἀναχωρητὴς τοῦ ἁγίου Ὄρους προήγγελλε πρὸς τὸν Ἀλέξιον τὴν συνταχθεῖσαν νυκτερινὴν συνέντευξιν, κατεμήνυε δὲ λεπτομερῶς τὸν σκοπὸν, τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον. Ἀλλ' ἀποκρύψας ὁ Λέων τὴν κεραυνοβόλον ἔκπληξιν, καὶ αἰσθήματα μεταγνώσεως ὑποκριθεὶς, ἐπ' ἐλπίδι καὶ τὸν θεῖον νὰ ἐξιλεώσῃ, καὶ αὐτὸς, τῆς φυλακῆς ἀπαλλαττόμενος, νὰ σπεύσῃ ὅπου ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος ἐκάλει αὐτόν, « Πείθομαι, εἶπεν εἰς σχῆμα ἁμαρτωλοῦ μετανοοῦντος, πείθομαι, ὅτι μετέρχονται τὴν προδοσίαν οἱ κατάπτυστοι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἐνόμισα φίλους μου· διὸ, ἀποκηρύττω καὶ περιφρονῶ αὐτούς ». — « Καὶ ποῖον ἐχέγγυον τῆς μετανοίας σου δίδεις; » ἠρώτησεν ὁ θεῖος. — « Λάβε τὴν κεφαλήν μου! » ἀπεκρίνατο ἀδιστάκτως ὁ ἀνεψιός. — « Ἔστω, ὑπέλαβεν ἐντόνως ὁ ἀδυσώπητος συγγενής· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἄγε εἰς Ἐνετίαν! Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἐκεῖ διαγωγῆς σου ἡ ἐπανάκτησις τῆς εὐνοίας μου! »

Ποία χεὶρ εὐσπλαγχνικὴ προσῆλθεν ἐν ἀκμῇ τοιαύτῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Λέοντος; Παράδοσίς τις προφορικὴ, σήμερον ἔτι εἰς Κρήτην ἐν εἴδει *παραμυθίου* σωζομένη, ἀξιοῖ, ὅτι τὰ δεσμὰ τοῦ νέου ἔλυσεν ἰδιοχείρως αὐτὴ ἡ θυγάτηρ τοῦ Δουκὸς, Φιαρέντζα τὸνομα, εἰς τὴν φυλακὴν εἰσδύσασα διὰ μαγικῆς κλειδός. Οὕτως ἡ ἄλλως, ἀδιάφορον. Ὁ Λέων, δραπετεύσας ἐκ τῶν ὑπογείων τοῦ Παλατίου, ἔδραμεν ὡς εἶχε τάχους εἰς τὴν κώμην Ἐξάτην, ἔνθα συνηθροισμένους εὗρε τοὺς κυριωτέρους τῶν ἀρχηγῶν· ἐκεῖ δὲ, περισυνάξας τοῦ πρό τινος νικηθέντος στρατοῦ τὰ λείψανα, καὶ τινας πιστοὺς Σφακιώτας, ὡς ἑκατὸν πεντήκοντα, τούτοις ἐπισυνάψας, ἐξεστράτευσεν εἰς Μυλοπόταμον, ὅπου ἐστρατοπεδευμένος διέμενεν ὁ ἐχθρός. Ἰδοὺ λοιπὸν ἑτοιμαζόμενος εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν νεανικῶν ἐνυπνίων του! Ἀλλ' εἰς τίνας ἐπικουρίας ἤλπιζε συντελεστικὰς, ἐγείρων πάλιν, καὶ τοσοῦτον κατεσπευσμένως, τὴν ἀποτυχοῦσαν σημαίαν τοῦ Βάρδου καὶ τοῦ Σμυριλίου; Περιέμενεν ἴσως βοηθήματα ἐκ Χάνδακος; Ἠπατήθη. Οὐδὲν σύμπτωμα ταραχῆς παρετηρήθη ἐν τῇ πρωτευούσῃ· μάλιστα οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἡρακλείου πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀποδοκιμάσωσι τὴν φυγήν του, καὶ ἀπονενοημένον νὰ καλέσωσιν αὐτὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν Ἰταλῶν.

Ἐν τούτοις, ὀργὴν πνέων θηριώδη ὁ Ἀλέξιος κατὰ τοῦ ἀδιορθώτου ἀνεψιοῦ, ᾧ προσάπτει τὰ αἰσχρότερα ἐπίθετα, σπεύδει εἰς Μυλοπόταμον, ἔνθα οἱ ἀντάρται, ἀποδιώξαντες ἤδη τοὺς Ἐνετοὺς, εἶχον κυριεύσει ἐν φρούριον μικρὸν παρὰ τὴν κώμην Μούτυρον· εἰς ἔφοδον δὲ ὁδηγῶν τὰ παρ αὐτοῦ στρατηλατούμενα τρία τάγματα, ἐξ ὧν ἓν ἱππικὸν, ἀναλαμβάνει τὸ φρούριον. Ἡ ἀντίστασις ὑπῆρξε φονικὴ καὶ πεισματώδης· ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται, τοῦ ὀχυρώματος στερηθέντες, καὶ ἄνισον ἀπέναντι τῆς ἐχθρικῆς ἵππου ἰδόντες τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἠναγκάσθησαν οὐ λίαν εὐτάκτως νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν τινι στενῷ καλουμένῳ *Πέραμα*, ὅπως ἐντεῦθεν ἐξελθόντες, ἀνορρώσθῶσιν εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Ἴδης. Ἐκεῖ ὅμως ἑνέδρα περιέμενεν ἕτερον σῶμα Ἰταλῶν, νύκτωρ ἐλθὸν, εἶχεν ἐγκαθήσει. Ὁ λόχος, ἐφορμήσας αἴφνης, κατέθαυσεν, ἐν ἀκαρεῖ κατεκερμάτισεν αὐτοὺς, φεύγοντας σποράδην τῇ δε κἀκεῖσε. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἀποτυχίᾳ πολλοὶ ἐζωγρήθησαν τῶν ἀρχηγῶν· ὁ δὲ Λέων, ὑπὸ ἱππέως ἐγγύθεν ποδὸς καταδιωχθεὶς, καὶ δεκάκις κινδυνεύσας νὰ φονευθῇ, ἢ νὰ αἰχμαλωτισθῇ, ἐσώθη ἐπὶ βράχου δυσβάτου, ἐφ' οὗ μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ κόπου ἀνερρίχηθη.

Ἡ ἧττα ἐδεμάτωσε τὴν ἀνταρσίαν. Τὰ διάφορα σώματα, ἀποσυρθέντα, ἐξεχείμασαν εἰς τὰ ὀρεινότερα, πόῤῥω τῆς συναφείας μάχης, καὶ μηδὲν ἐπί τινας μῆνας ἀποτελεσματικὸν ἐπενεργήσαντα. Ἐν τούτοις, φῆμαι λυπηραὶ καθ' ἑκάστην διεδιδάζοντο πρὸς τὸν Λέοντα, ἔγκρυπτον ἔν τινι μοναστηρίῳ. Στίφη στρατιωτῶν Βασμούλων, ὑπὸ τοῦ διαλαληθέντος κεφαλικοῦ τιμήματος ἐμψυχουμένων, διέτρεχον τὴν περὶξ χώραν, ἐβίαζον τὰς οἰκίας τῶν χωρικῶν, ἐξεγύμνουν ἁγιαστήρια πρὸς ἐξνκλασίαν του. Ἐνῷ δὲ ὁ κύκλος τοῦ καταφυγίου του μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον περιεστέλλετο, δύο τῶν ἀδελφῶν του συγκατεδικάζοντο εἰς θάνατον μετὰ τῶν αἰχμαλώτων. Τούτων διαθρυλλουμένων, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς, γέρων σεβάσμιος καὶ φίλος παλαιὸς τοῦ γένους τῶν Καλλεργῶν, ἀνέλαβε τὴν ἐντολὴν ν' ἀπέλθῃ αὐτοπροσώπως εἰς Ἡράκλειον, ὅπως συνάξῃ περὶ τῶν διατρεχόντων πληροφορίας ἀκριβεστέρας· ἐπανελθὼν δὲ, σπουδαιοτάτας εἰδήσεις ἀνήγγειλεν πρὸς τὸν ἔγκρυπτον. « Ναὶ μὲν ἦσαν οἱ ἀδελφοί του καταδεδικασμένοι εἰς θάνατον ὡς συνένοχοι, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς ὑπερετίθετο, ἑωσοῦ, συλληφθέντος καὶ τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ, παραβληθῶσιν αἱ μαρτυρίαι. Ἐν τοσούτῳ, καμφθεὶς εἰς τὰς ἱκεσίας καὶ τοὺς θρήνους τῶν ἀθλίων γονέων ὁ Ἀλέξιος, ῥητὴν ἔδιδεν ὑπόσχεσιν νὰ μεσολαβήσῃ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὑπὲρ τοῦ Λέοντος, ἂν ἔστεργεν οὗτος νὰ παραδοθῇ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Δουκός· καθ' ἣν περίπτωσιν ἤλπιζεν ἐξικετεύων νὰ σώσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου καὶ τοὺς τρεῖς ἑνόχους ἀδελφούς ». Εἰς ἐπιβεβαίωσιν δὲ τῶν λεγομένων, ὁ ἡγούμενος ἔφερεν ἰδιόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Μάρκου Καλλέργου, δι' ἧς ὁ υἱὸς διαπύρως καθικετεύετο νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τῆς ἀνελπίστου συγκαταβάσεως τοῦ θείου, ὅπως σώσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς. « Ἐγὼ, ἡ μήτηρ σου, τὰ τέκνα μου, πάντες ἐξαρτώμεθα ἐκ τῆς θελήσεώς σου, ἔγραφεν ὁ πατήρ. Πείσθητι εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ θείου σου, διότι, ὡς γινώσκεις, ἀπαραβάτος ὁ λόγος του. » — Δισταγμὸν ἡ πρόσκλησις δὲν ἐπεδέχετο. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης ὑπεύθυνος καταστὰς πρὸς τοὺς γονεῖς τῆς ζωῆς τῶν ἀδελφῶν, ἄλλως δ' ἐλπίσας νὰ σώσῃ καὶ τὴν ζωὴν τῶν συνεταίρων, ὁ Λέων

(1) Οὕτω κατὰ δημώδη παρωνυμίαν ἐκαλεῖτο ὁ πρεσβύτερος Ἀλέξιος.

(1) « Et Smeriglii aliorumque ex tumultuantium primis obtruncata capita, Cretam ad Ducam misit. » Corn. T. 2. f. 311.

παρεδόθη εἰς τὸ ἀβέβαιον τῆς τύχης. Τῷ ὄντι ὡς εἶχον τὰ πράγματα, οὐδὲν ἀπέμενε πιστοτιμότερον.

Ἀλλ' ἀπροσδόκητος εὐτυχία! Φθάσας εἰς Χάνδακα, ἀντὶ σκοτεινῆς φυλακῆς, ἔτυχε τιμῶν μεγάλων. Συμπόσιον πολυτελὲς περιέμενεν αὐτὸν ἐν τῷ Δουκικῷ παλατίῳ, παρόντων καὶ τινων τῶν πρώην συνομωσάντων εὐπατριδῶν. Ὁ Δοὺξ Κορνήλιος ὑπεδέξατο αὐτὸν μετὰ πλείστης ὅσης φιλοφροσύνης, καὶ λαβὼν ἐκ τῆς δεξιᾶς, ἐκάθισεν αὐτὸν εἰς τὴν εὐπρεπεστέραν θέσιν τῆς τραπέζης· ὅθεν οἱ ἄλλοι παρακινηθέντες, συνεφιλοτιμήθησαν νὰ περιποιηθῶσιν αὐτὸν διὰ προπόσεων καὶ κολακευτικῶν εὐχῶν. Ὁ οἶνος τῆς Ῥεθύμνης καὶ τοῦ Μαλεβυζίου ἔῤῥεεν ἄφθονος, ἡ δὲ συνδιάλεξις προέβαινε ζωηροτέρα, ὅτε αἴφνης δέκα σωματοφύλακες, ἐκπηδήσαντες ξιφήρεις ἐκ τοῦ προσεχοῦς δωματίου, ὥρμησαν ἐπὶ τοῦ Λέοντος, καὶ, τοῦ Προβλεπτοῦ προηγουμένου, ἔσυρον αὐτόν, ματαίως ἀνθιστάμενον, εἰς τὰ κατώτερα ὑπόγεια. Τὸ συμπόσιον διελύθη ἐν ἀταξίᾳ· τῶν δὲ συνδείπνων ἀποπεμφθέντων, τὰ μὲν φῶτα τῶν μεγάρων ἐσβέσθησαν διὰ μιᾶς, αἱ δὲ χιγκλίδες ἐκλείσθησαν διὰ σιδηρῶν μοχλῶν (1).

Ἡ ἔποψις τῶν βασανιστικῶν ἐργαλείων δὲν ἐπτόησε τὸν νέον, ὅστις εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀνέδειξεν ἡρωϊσμὸν ὄντως ἀτρόμητον. — « Τίς σὲ παρεκίνησε πρῶτος εἰς τὴν ἀποστασίαν; ἠρώτησεν ὁ ἀνακριτής. — « Σὺ αὐτὸς καὶ οἱ προκάτοχοί σου, ὁ Λέων ἀπεκρίθη, οἵτινες ἔχετε τὴν Γραικικὴν ἐπωνυμίαν ὡς λέξιν ὑβριστικήν, καὶ κηρύττετε τὴν γενεάν σας ἀνωτέραν τῆς ἰθαγενοῦς φυλῆς· ναί, ὑμεῖς αὐτοὶ μὲ παρεκινήσατε, οἵτινες εἰς τοὺς νόμους τῆς τιμῆς, τῆς πίστεως, τῆς δικαιοσύνης ἐξ ἀρχῆς ἀποστατήσαντες, τολμᾶτε ἀποστάτας ἀποκαλεῖν ἡμᾶς τοὺς θέλοντας τὴν εὐνομίαν! » Καὶ τοῦ Προβλεπτοῦ δακτυλοδεικτήσαντος τὸ βασανιστήριον· « Σημείωσαι εἶπε πρὸς τὸν ὑπομνηματιστὴν, ὅστις κατέγραφε τὴν ἐρωταπόκρισιν, γράψε, ὅτι ἐὰν αἱ ἁλυσίδονες μὲ βιάσωσι νὰ ἐνοχοποιήσω ἀδελφοὺς, ἢ φίλους, ἢ ἐνοχοποίησις ἔσται ἀνίσχυρος, ὡς ἔργον βίας! » — « Ἔχεις ἄλλο τι νὰ ὁμολογήσῃς » ; ὑπέλαβεν ἔπειτα κατὰ τὴν δικαστικὴν συνήθειαν ὁ ἀνακριτής. — « Ἐξωμολογήθην καὶ μετέλαβον (τῶν μυστηρίων), πρὶν ἢ ὑπενδώσω εἰς τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ θείου μου, καὶ εἰς τὰς ἀνυπόπτους προσκλήσεις τοῦ πατρός μου, ἀπήντησεν ὁ Λέων· ἄλλο τι δὲν μένει τώρα ἢ ν' ἀναθέσω τὴν ψυχήν μου εἰς τὸν εὔσπλαγχνον Θεόν. » — Ὑποβληθεὶς ἀκολούθως εἰς τὴν δοκιμασίαν τῶν βασάνων (ἀναφέρουσιν οἱ χρονογράφοι τῆς Ἐνετίας) ἐδήλωσε τὸν ἀληθινὸν σκοπὸν τῆς ἀποστασίας του. Ἦν δ' οὗτος, κατ' αὐτοὺς, ἡ διὰ τῆς καθολικῆς σφαγῆς τῶν Ἐνετῶν (Venetorum excidium) μετάδοσις τῆς Κρήτης πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς, (quod de tradenda Turcis insula egisset). Ἀναιδὲς συκοφαντίαν, τότε μὲν ἐπινοηθεῖσα παρὰ τοῦ Δουκός, εἶτα δὲ παρὰ τῶν χρονογράφων διαδοθεῖσα, πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἀπιστίας καὶ τοῦ ἀνομήματος!

(1) Raphayni Coresini, Contin. Dandull.

Ὁ Ἀλέξιος Καλλέργης ἔτυχε παρὼν εἰς Χάνδακα, νικητὴς ἐπιστρέψας ἐκ Μυλοποτάμου. Περὶ τῆς δεινότητος τῆς ψυχῆς του διηγεῖται χρονογράφος τις τὸ ἑπόμενον ἀπόφθεγμα. « Ὅτε ὁ γραμματεὺς τῶν Προβλεπτῶν εἰσήχθη, ὅπως τῷ ἀγγείλῃ τὰς φοβερὰς τοῦ ἀνεψιοῦ ὁμολογήσεις, καὶ ἐρωτήσῃ αὐτὸν ἂν ἔκρινε τὸν ἔνοχον ἄξιον θανάτου, εὗρε τὸν Ἀλέξιον συνδιαλεγόμενον μετὰ τοῦ ἰατροῦ ὑπὲρ τοῦ νοσοῦντος καὶ φιλτέρου τῶν ἱεράκων του. — « Ἐγκαταλείπω, ὁ *μεγάθυμος* ἀπεκρίθη, τὴν ἰατρικὴν ὁμιλίαν ἀταράχως διακόψας, ἐγκαταλείπω τὸν διεστραμμένον εἰς τοῦ νόμου τὴν αὐστηρότητα· ἐδυσφήμησε τὸ ὄνομά μου, καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ οἴκου μου πρὸς τοὺς Ἐνετούς ». Τοῦτο δὲ εἰπὼν, ἀπέπεμψε τὸν γραμματέα, καὶ ἀνέλαβε τὸ περὶ ἱέρακος ἰατροσυμβούλιον. Ἀλλά τινος παραγγελίας ἀναμνησθείς, ἔνευσε νὰ τὸν ἀνακαλέσωσι· τούτου δ' ἐπανελθόντος, ἐπλησίασε καὶ προσέθηκεν αὐτῷ σιγά· « Ἐννοεῖται, ὅτι πρὸς Καλλέργην ἀγχόνη καὶ καρατομία δὲν ἁρμόζουσι ».

Τὴν ἑπομένην ἑσπέραν ὁ Λέων παρεδόθη πρὸς τοὺς δημίους, οἵτινες ἐναπέκλεισαν αὐτὸν ὁλόδετον ἐντὸς σάκκου μετὰ λίθου χονδροῦ, καὶ διὰ λέμβου ἐκόμισαν παρὰ τὴν παράλιον πλευρὰν τοῦ Δουκικοῦ παλατίου. Ἦτο ἀσέληνος ἡ νύξ· σκότος περιεκάλυπτε τὸ κακούργημα· μόνοι τοῦ θύματος οἱ ὑπόκωφοι γογγυσμοὶ διέκοπτον τοῦ τόπου τὴν ἐρημίαν. Ὁ Κορνήλιος, συγκεκινημένος ἄχρι δακρύων, ἔχων δ' ἐξ ἀμφοτέρων τοὺς Προβλεπτάς, περιέμενεν εἰς τὸν ἐξώστην τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοιαρίου. Ὁ ψόφος τῶν κωπῶν ἀνήγγειλε, τέλος, τὴν προσέλευσιν τῆς πομπῆς· ἡ λέμβος ἐπλησίασεν ἄχρι τόξου βολῆς. Τότε, ἐπὶ μιᾷ κραυγῇ τοῦ Προβλεπτοῦ, ὁ σάκκος κατεβυθίσθη, ὁ δὲ μορμορυγμὸς τῶν ὑδάτων ἐσήμανεν, ὅτι καὶ ἕτερος μάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐξέλιπεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς! (1)

Πληρωθείσης οὕτω τῆς ὀργῆς τοῦ θείου καὶ τῶν Ἐνετῶν, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Λέοντος, ἀθῶοι ἴσως καὶ τῆς συνωμοσίας ἀμέτοχοι, εὗρον συγγνώμην παρὰ τῷ Δουκὶ, καὶ ἀπελύθησαν. Ἀλλ' αἱ ὑλακαὶ τοῦ συνειδότος δὲν ἐβράδυναν νὰ σπαράξωσι τὴν ἕως τότε ὑπ' ἀναλγησίας τεθωρακισμένην ψυχὴν τοῦ εὐπατρίδου, ὅστις τὸ ἴδιόν του αἷμα προσέφερεν ὁλοκαύτωμα εἰς τὴν ὕποπτον τυραννίδα τοῦ Λατίνου. Κατὰ τὸ φύραμα τῶν ἀνδρείων τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ὁ Ἀλέξιος ἦτο τοσούτῳ ἄφοβος καὶ γενναῖος κατὰ τὴν μάχην, ὅσῳ δεισιδαίμων καὶ περισσόθρησκος εἰς τὸ ἀναχωρητήριον τοῦ πύργου του, ἔνθα εἴωθε νὰ μονάζῃ περικεκυκλωμένος ὑπὸ ἀναριθμήτων εἰκονισμάτων, καὶ ὑπὸ διφθερῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἡ ἀνάμνησις τοῦ Λέοντος ἐτάραξε τὸν ὕπνον του· ἡ σιγή, ἡ μοναξία, ἡ συστροφὴ εἰς ἑαυτὸν ἀνέπτυξαν μετ'

(1) « Intoy nocturnus tenebras in mare demergitur. » Cr. Sacra. T. II. 311. — Κατὰ τὴν μυθώδη παράδοσιν, ἧς ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω, ὁ θάνατος τοῦ Λέοντος τοσοῦτον ἐπίκρανε τὴν θυγατέρα τοῦ Δουκὸς Ψιφέντσαν, ὥστε καὶ αὐτὴ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέθανε καρδιοδηκτος.

ὀλίγον ἐν τῇ καρδίᾳ του ὀδυνηροὺς ἐλέγχους, ἀγνώστους στεναγμούς. Ὕστερον τοῦ ἀνεψιοῦ μνημόσυνον ἀπέμενεν εἰς τὸν πύργον ἡ σμιλευτὴ καθέδρα, ὅπου ὁ νέος συνείθιζε νὰ κάθηται ἐπιστρέφων ἐκ περιοδίας. Διέταξε νὰ τὴν ἐκβάλωσι, διότι καθημένην ἐπ' αὐτῇ τῷ ἐφαίνετο συχνάκις νὰ βλέπῃ τὴν σκιὰν τοῦ θύματος, παρατηροῦσαν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτί. Δεήσεις, εὐχαὶ, πνευματικοὶ καθαγνισμοὶ, νηστεῖαι, ἐλεημοσύναι, ἀπολύσεις πεφυλακισμένων δὲν ἀπήλλαξαν τὸν πάσχοντα ἐκ τῶν παραλόγων φόβων, οἵτινες ἐταλαιπώρησαν τὰς ἐσχάτας ἡμέρας του. Πεσὼν εἰς ὀπταπάτην καὶ μαρασμὸν, κατέστρεψε τὸν βίον δεκατέσσαρας μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος· καθ' ἣν περίστασιν οἱ Ἐνετοὶ ἐτέλεσαν εἰς τιμήν του κηδείαν μεγαλοπρεπεστάτην καὶ ἀπαραδειγμάτιστον, *κηδείαν ἀξίαν ἥρωος, στήσαντος τοσαῦτα τρόπαια* (1).

Ἄγνωστον ἐν τούτοις δὲν ἔμεινε τὸ νυκτερινὸν κακούργημα. Ἡ ἐπίβουλος καὶ σκληρὰ καταδίκη διήγειρε τὴν πάγκοινον ἀγανάκτησιν, παρώξυνε καὶ τοὺς ἀπαθεστέρους τῶν κατοίκων. Τότε δὴ τὰ προτερήματα τοῦ Λέοντος ὑπερυψώθησαν, τότε εὐφημήθησαν ἐπισήμως ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ ἀφέλεια τοῦ ἤθους καὶ ἡ πρὸς τοὺς πένητας εὐσπλαγνία του· ὁ Λέων, ἑνὶ λόγῳ, ἐθεωρήθη παρὰ πάντων μάρτυς πατρίδος καὶ πίστεως· διὸ, καὶ μνημόσυνα πολλαχοῦ τῆς νήσου ἐτελέσθησαν εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ κόλλυβα νεκρώσιμα διένειμον οἱ ἱερεῖς εἰς ἀνάμνησίν του, καὶ ᾄσματα περιπαθῆ, ἐλεγεῖα, ἡρωϊκὰ *τραγούδια* διετραγῴδησαν τὸν μαρτυρικόν του θάνατον. Ὅσοι λαοὶ ἐπιμόνως εἰς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις των ἐνεκαρτέρησαν, οὗτοι τὰς περιπετείας, τοὺς πόθους, τὰς συμφορὰς, τὰ παθήματα τῆς δουλείας των παρέδοσαν πρὸς τὰ τέκνα διὰ τῆς Ποιήσεως· τροφὸς φιλελευθέρων καὶ ἀναξιοπαθούντων ἡ Ποίησις. Οἱ δὲ Κρῆτες, γένος ἐνθουσιῶδες, θερμουργὸν, καὶ φιλόμολπον, οἱ Κρῆτες, θαυμαστοὶ αὐτοσχεδιασταὶ (improvisateurs) καὶ *παραμυθολόγοι*, κατέστησαν, εἰς τὰς ἡμέρας τῶν Δουκῶν, τὴν λύραν ὅπλον κατὰ τοῦ τυράννου μᾶλλον ἐπίφοβον, παρὰ τὸ τόξον, εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὁποίου, ἄλλως τε, εὐδοκιμήσαντες, ἐκέκτηντο φήμην μεγάλην. Μάτην οἱ κατὰ καιροὺς Ἁρμοσταὶ καθεῖρξαν, ἐδίωξαν, ἐτιμώρησαν τοὺς ἀλήτας Τραγουδητὰς καὶ ὁμηρίδας· ἡ Ποίησις, ἀσύλληπτον πνεῦμα, θεὰ προστάτις τῶν κακουχουμένων, κατεγέλασε τὴν ἀδημονίαν καὶ τὰς φροντίδας των (2). Οἱ Κρῆτες τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἤγειραν διὰ τῶν *Τραγουδίων* μνημεῖα, καθ' ὧν δὲν ἔσχυσαν τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος τῶν Ἐνετῶν. Οἱ *Τραγουδηταὶ* τῆς Κρήτης, (περίφημοι τότε ἐπὶ ἡδυφωνίᾳ καὶ ἐνθουσιασμῷ), μόνοι γενόμενοι τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ὑπομνηματισταὶ, μόνοι ἀψευδεῖς χρονογράφοι τῶν διατρεχόντων, περιήρχοντο τὰς κώμας καὶ τὰς συνοικίας ἐπανακαλοῦντες τὴν μνήμην τῶν Βυζαντινῶν αἰώνων, ἐξυμνοῦντες τῶν κεκοιμημένων τὰς ἀρετὰς, διασαλπίζοντες τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν πατέρων. Εἶχον ᾄσματα πατριωτικὰ διὰ τοὺς ἄνδρας, εἶχον ἐλεγεῖα διὰ τὰς γυναῖκας, εἶχον παράδοξα καὶ μυθώδη τραγούδια διὰ τοὺς παῖδας, εἶχον ἁγίων ἱστορίας καὶ μαρτυρολογήματα διὰ τὰς μονάς. Τὸ εἰς τὸν πνιγμὸν τοῦ Λέοντος περιεισθὲν Τραγούδιον ἐπεκαλέσθη τὴν ἐκδίκησιν κατὰ πᾶσαν γωνίαν τῆς ἐξυβρισθείσης γῆς. Ἱερεῖς τε καὶ λαϊκοὶ, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες τὴν αὐτὴν λέξιν ὁμοθυμαδὸν ἐφώνησαν· « Ἐξολοθρευμὸς τῶν Φράγκων! » Ὅθεν, τὰς ἐπὶ θαυματουργίᾳ περιφημοτέρας εἰκόνας τῆς νήσου εἰς λιτανείαν ἐξαγαγόντες, ὤμοσαν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ γενάρχαι τῶν χωρίων ὅρκους φονικοὺς, ἀναφωνοῦντες Τρύφωνος τοῦ ἐπισκόπου τὸ ῥητόν· *Εὐφραν θήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν.* Τρεῖς δὲ ἄνδρες μεγαλόψυχοι, τρεῖς ἄνδρες ἄξιοι ἐποχῆς τε καὶ τύχης καλητέρας, οἱ δύο ἀδελφοὶ Μιχαὴλ καὶ Ἰωάννης Ψαριμήλιγγοι σὺν τῷ Ἐμμανουὴλ Καψοκαλύβη, ἀναδέχονται ὡς στρατηγοὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφασισθείσης διεκδικήσεως.

Μὴ παραλείψωμεν τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ σύγχρονος στάσις τῶν πραγμάτων ἐπεθάρσυνε τὸν Ψαρομηλίγγων τὰς προσδοκίας. Ἡ Εὐρώπη ὅλη, παρὰ τοῦ Πάπα Κλήμεντος ς'. προσκληθεῖσα, ἡτοιμάζετο εἰς νέαν κατὰ Μωαμεθανῶν Σταυροφορίαν, διότι οἱ Τοῦρκοι, ὠφεληθέντες καὶ ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων περὶ βασιλείας ἐρίδων τῶν Γραικῶν, καὶ ἀπὸ τῆς μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Γενουηνῶν ἐκραγείσης διαφωνίας, εἶχον προβιβάσει τὰς κατακτήσεις κατά τε Ἀσίαν καὶ Ἑλλάδα. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον πολλοὶ ἦσαν οἱ συγκεκλημένοι, ὤφειλε δὲ βεβαίως πρώτη ἡ Ἐνετία νὰ παρουσιασθῇ. Ἀλλ' ὁ ζῆλος πρὸς τὸν Σταυρὸν ἦτο κατὰ δυστυχίαν ἀπεσβεσμένος τότε, ὡς καὶ σήμερον, ὑπὸ τῆς ἰδιοτελείας τῶν δυναστῶν· τέσσαρες μόνοι ἀθληταὶ προσῆλθον, ἡ Δημοκρατία, ὁ βασιλεὺς τῆς Κύπρου, τὸ Τάγμα τῆς Ῥόδου, καὶ ὁ Πάπας, οἵτινες ἐν τῷ συνόλῳ δεκαεννέα τριήρεις συνεισέφερον! Ὁ Λατῖνος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπετέλει μέρος τῆς ἐκστρατείας· ἄρας ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τὴν σταυροφόρον του σημαίαν, παρεκέλευεν εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοὺς μαχητάς. Καὶ

(1) « Vero non multo post vivere desiit Alexius Calergius, cui in fastis Venetis immortale erit nomen. Obiit Rethimi, ubi pompa pro ceteris magnificentissima, ut Heroem tot triumphis insignem decebat, in suis exequiis delatus est. » Cr. Sacra. T. 2.

(2) Τὴν αὐτὴν ὑπέστησαν καταδίωξιν οἱ δημώδεις τῆς κατακτηθείσης Σαξωνίας ποιηταὶ ἐπὶ Καρόλου τοῦ μεγάλου, καθὸ τὸ μῖσος τῶν αὐτοχθόνων ἐγείραντες κατὰ τῶν Φράγκων διὰ τῆς στιχουργήσεως τῶν πατρίων παραδόσεων. Οὐδ' ὀλιγώτερον ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Οὐϊλλέλμου Κατακτητοῦ ἐκακοπάθησαν οἱ Κελτογαλάται ποιηταὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἐδουάρδος ὁ Α'. διέταξε νὰ θανατώσωσιν ὡς λυσσώδεις κύνας πάντας τοὺς Τραγωδητὰς (ménestrels), ὅσοι διὰ δημοτικῶν ᾀσμάτων διεδίδον παρὰ τοῖς δορυφόροις τὴν κατὰ τῆς ἐξουσίας ἀποστροφὴν· ὅθεν ὁ τελευταῖος τῶν φιλοπατρίδων τούτων Τραγουδητῶν ἐκφωνεῖ, κατὰ τὸν Gray·

« Ruin seize thee, ruthless King! »
Ἄπαγε εἰς κόρακας, ἀπάνθρωπε βασιλεῦ!

τῷ ὄντι· ἔνθεν μὲν αἱ τούτου ἐμψυχώσεις, ἐκεῖθεν δὲ ἡ στρατηγικὴ περίνοια τοῦ Ῥοδίου ἀρχιναυάρχου κατεύδωσαν αἰσίως τὴν συμμαχίαν. Ἡ Σμύρνη, ἐκ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πολιορκηθεῖσα, ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Εὐρωπαίων τῇ 23 Ὀκτωβρίου 1344, καθ' ἣν περίστασιν παρεδόθησαν ἐν στόματι μαχαίρας σύμπαντες οἱ κάτοικοι Μωαμεθανοί. Νήπια, γέροντες, γυναῖκες Τούρκων, τῶν ἀσθενῶν καὶ τετραυματισμένων μὴ συγχωρηθέντων, πάντες κατεσφάγησαν ἀφειδῶς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ στράτευμα τοῦ Μορβασάνου, στρατηγοῦ τοῦ Ἐμίρου τῆς Ἀσίας, ἔφραξε τὴν θριαμβικὴν πορείαν τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες, ὀπισθοδρομήσαντες, ἐπολιορκήθησαν ἐκ περιτροπῆς ἐν Σμύρνῃ ὑπὸ τριάκοντα χιλιάδων Ὀθωμανῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἔπνεον στυγερὰν ἐκδίκησιν, ὤμνυον νὰ μὴ φείσθῶσι τῆς ζωῆς μηδενός. Τίς ἄλλος τρόπος σωτηρίας, πλὴν τῆς ἀπεγνωσμένης ἐξόδου, ἀπέμεναν ἐν ἀκμῇ τοιαύτῃ πρὸς τοὺς χριστιανούς; Ἐξέρχονται λοιπὸν οἱ χριστιανοὶ θαρραλέως· ἀλλ' ἐνῷ ὁ Πατριάρχης ἀπένειμε τὴν ἱερὰν κοινωνίαν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς, ἰδοὺ ὁ στρατὸς τοῦ Μορβασάνου περικυκλοῖ τοὺς ἐξελθόντας ἀπροσδοκήτως, καὶ ποιεῖ τρομερωτάτην σφαγήν. Ἐφονεύθησαν πάντες οἱ στρατηγοί, τοῦ Πατριάρχου συμπεριειλημμένου, ὅπτις ῥίψας τὴν ἱερὰν στολὴν, εἶχε λάβει ξίφος καὶ περικεφαλαίαν· ἐκ δὲ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ὀλίγιστοι ὡς ἐκ θαύματος ἐπέτυχον νὰ παλινδρομήσωσιν εἰς τὴν πόλιν.

Ὦ, εἴδομεν, τὸ ἄχθος ὅλον τῆς Ἑνετικῆς τυραννίδος ἔφερεν ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν μόνος ὁ οἶκος τῶν Ἀλεξιαδῶν, ὅπτις καθ' ἕκαστον κίνδυνον ἐναντίον ὁμοθρήσκων ἔσυρε τὸ ξίφος εἰς ὑποστήριξιν τοῦ τυράννου. Τρεῖς γενεαὶ Καλλεργῶν ἀλληλοδιαδόχως καὶ πατροπαραδότως ἐτήρησαν τὴν δοθεῖσαν ὁρκοπιστίαν. Ἀλλ' ἤδη ὁ νεώτερος Ἀλέξιος ἐκοιμᾶτο μετὰ τῶν προγόνων του ὑπὸ τὰς πλάκας τῆς Ῥεθυμναίας μητροπόλεως. Ἄτεκνος δὲ ἀποβιώσας, ἡ ἀφεὶς υἱὸν πάντως ἄνανδρον, ἄσημον, ἀκατονόμαστον εἰς τὰ ἐπικρεμάμενα θορυβωδέστατα συμβάντα (περὶ ὧν λόγος γενήσεται ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ), κατελίμπανε τὴν Δημοκρατίαν εἰς μόνας τὰς δυνάμεις της. Τίς ἄλλος ζηλωτὴς ἤθελεν ἐπὶ τοῦ νῦν ἀναλάβει τῆς Ἑνετοκρατίας τὴν ὑπεράσπισιν; Ἆρα οἱ ἱππόται τῆς ἀποικίας; Ἀλλ' οὗτοι, ἀφότου ἀφίκοντο, οὐδέν τι κατώρθωσαν ἔντιμον, οὐδὲν σημαντικόν. Ἢ κατηνάλωσαν τὸν χρόνον εἰς ἔριδας καὶ ἀντιζηλίας, ἀμοιβαίως ἐξασθενούμενοι, ἢ ἀφέθησαν εἰς ἱππικοὺς ἀγῶνας, εἰς κραιπάλην, καὶ παντοίας τέρψεις. Ἐντεῦθεν οὖν τῶν μὲν τὰ τέκνα περιέπεσαν εἰς πενίαν, ἀπογυμνωθέντα πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπὸ τῶν ἐπαλλήλων ἀναστατώσεων, τῶν δὲ, διεστράφησαν, ἐξηυτελίσθησαν, ὥστε ἴσα ἐνόρκως ὑπεσχέθησαν οἱ πατέρες περὶ φυλακῆς τῆς νήσου περιεστάκησαν εἰς λήθην. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἱππότικὴ μηδαμινότης εἶχεν εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας οὕτω κορυφωθῆ, ὥστε, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἀλεξίου, ὁ Δούξ Λίμυλιανός (ΞΔ'.) ἐνόμισε τὴν ἀποικίαν καταντήσασαν εἰς τὸ ἀκρότατον τοῦ κρημνοῦ. Καὶ ὅμως, ἀνάγκη κατεπείγουσα ἀπῄτει τὴν ἄμεσον σύμπραξιν τῶν τιμαριούχων. Διὸ ἕως ἀπὸ τῆς ἁρμοστείας τοῦ Κορνηλίου ἡ ἐγχώριος κυβέρνησις κατεψήφισε ποινὰς ἐναντίον τῶν ἱππότῶν, οἵτινες ὠλιγώρουν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συμβολαίου των, μὴ ὁπλίζοντες τοὺς ὀφειλομένους τῇ στρατολογίᾳ ἱππεῖς καὶ πεζοὺς· μάλιστα δὲ, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκτελέσεως, ὁ Κορνήλιος τοὺς μὴ εὐπορουντας ἐβοήθησε διὰ χρηματικῆς προκαταβολῆς, καὶ διένειμε τοῖς προθυμοτέροις ὅσα εἶχεν ὅπλα διαθέσιμα. Ἀλλ' ἀντὶ φιλοτιμίας καὶ ζήλου, τὰ προνοήματα ταῦτα ὑπήγειρον ἀντιστρόφως τὴν δυσχέρειαν τῶν 230 στρατιωτῶν ἀποίκων· τοῦθ' ὅπερ ἡ Σύγκλητος μαθοῦσα, τοὺς μὲν ἱππότας καθόλου διέταξε διὰ ψηφίσματος ν' ἀποτίσωσι τὰ καθυστερούμενα ποσὰ ἐντὸς ἑπταετίας, τοὺς δὲ ὀλιγωρήσαντας τοῦ ἀνυπερθέτου ὁπλισμοῦ, κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ σχετικοῦ διπλώματος, προεκήρυξε καὶ ἐκπτώτους τῆς τιμαριωτικῆς περιβολῆς, καὶ ἀξιοτιμωρήτους ἔτι.

Ἐνῷ ταῦτα εἰς Χάνδακα κατηπείγοντο, βήμασι γιγαντιαίοις προώδευε, πόῤῥω τῆς πρωτευούσης, ἡ ὑπὸ τῶν ἀνδρείων Ψαρομηλίγγων συνταχθεῖσα ἐπανάστασις. Συνέῤῥεεν αὐθορμήτως εἰς τὴν κατὰ Λατίνων Σταυροφορίαν ἀθρόος τῆς Κρήτης ὁ λαός. Ἀπερίγραπτος ποικιλία φύλου, τάξεως, ἡλικίας, ὁπλισμοῦ, ἱματισμοῦ περιεποίκιλλε τῆς ἀνταρσίας τὸ στρατόπεδον. Ἐκεῖ κατέβησαν αἱ λευκαὶ *Πέτσαι* τοῦ Κισσάμου, τοῦ Μαλαβυζίου, τοῦ Τεμένους, τῆς Σηθείας· ἐκεῖ τὰ μάλλινα βρακία τῶν *Λορειτῶν*, καὶ τὰ βαμβακερὰ τῶν *Κατωμερειτῶν*· ἐκεῖ γυναῖκες τῶν Σφακιῶν, τοῦ Λασσιθίου, τῶν Ἀποκορώνων, ἄπλεκτον ἐπὶ τοὺς ὤμους τὴν κόμην ἔχουσαι, καὶ τὴν *βούργιαν* φέρουσαι μετὰ τοῦ βρέφους εἰς τὰ νῶτα· ἐκεῖ Πρεσβύτεροι ῥασσοφόροι, διανέμοντες τὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, καὶ καλόγηροι συνάγοντες ἐν κιβωτίοις τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ τὸν ὀβολὸν εἰς συνδρομὴν τῆς σταυροφορίας. Ὅσοι δὲν εἶχον τόξον, ἢ λόγχην, ἢ μάχαιραν, ἔλαβον ῥόπαλα πελέκεις, ὀβελοὺς, καὶ πᾶν ὅ,τι ἔτυχεν εἰς τὰς χεῖρας των. Ἀνεμίχθησαν ψαλμῳδίαι μετὰ δημοτικῶν ᾀσμάτων, καὶ πάλιν ἦχος τυμπάνου μετὰ ἀρῶν καὶ ἀναθεματισμῶν καθ' Ἑνετῶν. Ἐνθα μὲν Ἕλλην Ἐπίσκοπος ἔσχιζε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ὀρσου Δολφίνου, ἀρχιεπισκόπου λατίνου τῆς πρωτευούσης, παραινοῦσαν τοὺς ὑπηκόους ad debitam concordiam et obedentiam ἐκεῖ δὲ πολιὸς καὶ ἀόμματος ἀοιδὸς ἔψαλε πενθίμως πρὸς τὴν λύραν του τὸ μυρολόγιον τοῦ Λέοντος·

« Δέσποτα καὶ Πρωτοπαπᾶ, βάλε τὸ πετραχήλι,
Νὰ ψάλωμεν τὸ νεκρικὸν τοῦ Λεωνταριοῦ τῆς Κρήτης! »

Ἐνταῦθα μειράκια, τοὺς γονεῖς μιμούμενα, συνῆπτον ψευδομαχίαν, καθ' ἣν φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐνικῶντο πάντοτε οἱ Ἰταλοί, ἐκεῖ δὲ γέρων πολιὸς κατέγραφεν ὄρθιος εἰς κατάστιχον τοὺς προσερχομένους ἐθελοντάς, καὶ συνέταττεν ἑκάστην ἑκατονταρχίαν. Οὐδὲν τῆς σκηνῆς ἐκείνης καταλληλότερον εἰς ἐξεικόνισιν τοῦ εὐεξάπτου καὶ φιλομάχου Κρητικοῦ χαρακτῆρος. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἐξεῖχεν ἡ φωνὴ τοῦ Μιχαὴλ διαβοῶσα· « Ἔφθασέν ἡ ἡμέρα τῆς ἀπολυτρώσεως! Ἰδού, ἑτοιμάζονται ν' ἀπέλθωσιν οἱ Ἑνετοὶ. Χαίρετε, Κρῆτες, μετὰ τοσαῦτα δεινοπαθήματα! Τὰ ὄρη, αἱ κοιλάδες, αἱ πόλεις, τὰ φρούρια τῆς νήσου μας, πᾶν ὅ,τι ἔχετε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀνήκει ἤδη εἰς ἡμᾶς, καὶ ἀποδίδεται τοῖς τέκνοις ἡμῶν ἀναπαλλοτριώτως ».

Σύμπτωσις ἀξιοσημείωτος! Ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ φιλελευθέρα τοῦ Cola de Rienzi φωνὴ ἐξύπνιζεν εἰς Ῥώμην, τὰς δημοκρατικὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος! Καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Μιχαὴλ ἀνήγγελλε πρὸς τοὺς συμπολίτας του τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς Κρητικῆς αὐτονομίας διὰ τῆς νομιζομένης τῶν Ἑνετῶν ἀποχωρήσεως, ὁ πολυθρύλλητος τῆς Ῥώμης δημαγωγὸς ἔγραφεν ἀπὸ τοῦ Οὐατικανοῦ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ λαοὺς τῆς Ἰταλίας, συνιστῶν τὴν συγκρότησιν Εὐρωπαϊκῆς Συνόδου ὑπὲρ εὐνομίας καὶ σωτηρίας ἐθνῶν· τὴν δὲ προτροπὴν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον ἐπισημοποιεῖ· « *Νικόλαος, αὐστηρὸς ἅμα καὶ ἐπιεικὴς, δήμαρχος ἐλευθερίας, εἰρήνης, καὶ δικαιοσύνης, ἔνδοξος ἐλευθερωτὴς τῆς ἁγίας Ῥωμαϊκῆς Δημοκρατίας* ». Ὁ Ῥιένζης ἀνερρίπιζε παρὰ τὸν Τίβεριν τὰ ζώπυρα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀνδρίας, ἐνῷ ὁ Λεόντιος Πιλάτος, ὁ Βαρλαὰμ, ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκκάκιος διέδιδον εἰς Ἰταλίαν τὰ σπέρματα τῆς ἀναγεννήσεως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ποσάκις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος οἱ λαοὶ συναπηντήθησαν εἰς τὸ στάδιον τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας!

Ὁ ἐπαναστατικὸς στρατὸς ἐτμήθη εἰς δύο· οἱ μὲν τῶν ἀρχηγῶν διέδραμον τὴν χώραν, παραδίδοντες εἰς τὰς φλόγας τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ἀγροὺς τῶν Ἰταλῶν, οἱ δὲ ὧδευσαν πρὸς τὰ φρούρια, παρωθοῦντες τοὺς Ἑνετοὺς ἐπέκεινα τοῦ Μίρτου ποταμοῦ, ἕως τῆς πρωτευούσης. Αἱ πράξεις αὐτῶν ὑπῆρξαν καὶ εὔστοχοι καὶ ἐπιτυχέσταται. Οὐδέποτε ἀπ' ἀρχῆς δουλείας ἐνηργήθησαν τοσαῦτα, καὶ ἐντὸς διαστήματος οὕτω βραχέος. Πολιορκίας τεθείσης εἰς Σιτείαν, ἡ πόλις παρεδόθη πρὸς τοὺς Ψαρομήλιγγας· τὴν αὐτὴν δὲ τύχην ὑπέστησαν μετὰ παρέλευσιν μηνῶν τινων ἡ Ῥεθύμνη, καὶ τὰ Χανία, πλὴν δύο ἑτέρων φρουρίων, τοῦ τῆς Ἱεραπέτρας καὶ τοῦ Μιραβέλλου (ὀλίγον ἀπεχόντων τῶν ὀρέων τοῦ Δασσιθίου), ἅπερ περιῆλθον τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνταρτῶν. Ἐν συντόμῳ, τὰ πράγματα προέβησαν οὕτως ἐκ συμφώνου καὶ μετὰ τοσαύτης δραστηριότητος, ὥστε ἐντὸς μιᾶς ἑξαετίας, τῷ 1347, πᾶν ἴχνος λατινισμοῦ, ἐκκλησιαστικοῦ τε καὶ διοικητικοῦ, καὶ τιμαριωτικοῦ, ἐξηλείφθη καθ' ὅλην τὴν νῆσον, διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἱππότικῶν κτημάτων, καὶ τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν ἱππότῶν, καὶ λατινεπισκόπων· ἡ δὲ Κρήτη, τῶν φρουρίων συμπεριειλημμένων, ἐκτὸς ὅμως τῆς πρωτευούσης, ὑπετάγη εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν. — Τάδε μόνον τὰ κατορθώματα ἐξάγομεν ἐκ τῶν συνοπτικῶν ὑπομνημάτων τῆς ἐποχῆς· ὅμως ὁ ἀγωνιστὴς οἰκοθεν ἂς συμπεράνῃ πῶς ἀντεμείφθησαν καὶ ἐξεδικήθησαν οἱ Κρῆτες κατὰ τὴν ἀδιάλειπτον σειρὰν τῶν ἑξαετῶν ἀνδραγαθημάτων των. (1)

Συνέπιπτε τότε ἡ μεγάλη ἐκείνη ἀποστασία τῆς Ζάρας, περὶ ἧς τοσοῦτος γίνεται λόγος ἐν τοῖς χρονικοῖς. Συνομώσαντες οἱ κάτοικοι καθ' Ἑνετῶν, διέσχισαν τὰ σύμβολα τῆς Δημοκρατίας, κατηδάφισαν τοὺς ἀνδριάντας, ἔσφαξαν τινὰς τῶν τῆς φρουρᾶς, καὶ πρέσβεις ἀποστείλαντες εἰς Οὐγγρίαν, ἐπεκαλέσθησαν τοῦ Λουδοβίκου Ῥηγὸς τὴν προστασίαν. Τοιαύτη τις τῶν ἀποικιακῶν φρονὴ κατεταράξε τὴν Σύγκλητον. Διὸ, τὸν Δοῦκα Μολῖνον ἀνακαλέσασα, καὶ τῆς πολεμικῆς τοῦ Κορνηλίου ἐπιδεξιότητος ἀναμνησθεῖσα, ἐπανέπεμψε τοῦτον εἰς Κρήτην μετὰ χρημάτων καὶ δυνάμεως πολλῆς, ναυτικῆς τε καὶ στρατιωτικῆς. Τρεῖς δ' ἐπίτροποι πληρεξούσιοι, ὁ Νικόλαος Φαλέτρος, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξ Ἰουστινιανῶν, καὶ ὁ Ἀνδρέας Μωροζίνης, συναπεστάλησαν μετὰ τοῦ γνωστοῦ Δουκός, ἐπὶ τῇ διαταγῇ τοῦ πειραθῆναι παντὸς μέσου πρὸς σπουδαιοτέραν κατάλυσιν τῆς ἀνταρσίας. Οὗτοι ἅμα ὡς ἀπεβιβάσθησαν, διεῖλον τὰς δυνάμεις των εἰς δύο σώματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀνταρτῶν κατὰ Σιτείαν, τὸ δὲ διευθύνθη πρὸς τὰ ὀρεινά, ὅπου ἐστάθμευεν ἡ πλείστη τῆς ἰθαγενοῦς στρατιᾶς.

Πρὶν ἢ προβῶσιν εἰς ἐχθροπραξίας οἱ πληρεξούσιοι προσεκάλεσαν διὰ πρεσβείας τοὺς Ψαρομηλίγγους νὰ προτείνωσιν οἵους ἤθελον ὅρους εἰρήνης. « Ἕνα καὶ μόνον ὅρον ἀπαιτοῦμεν » ἀπήντησαν οὗτοι, « τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Χάνδακος, ἧς ἄνευ πόλεμος συνεχὴς καὶ ἀδιάλυτος μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν. Ἀλλ' ὡς ἔμαθον τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὰς ἐπιφόβους τῶν Ἑνετῶν παρασκευάς, φρόνιμον ἔκριναν ν' ἀποτύρωσι τὰς κυρίας αὐτῶν δυνάμεις εἰς τὰ μᾶλλον δύσβατα χωρία· τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο. Καὶ ὅμως, πληροφορηθέντες ἀκολούθως ὑπὸ προσκόπων, ὅτι σῶμα ὀλιγάριθμον ἐγθρῶν περιέκοπτε τὴν κάτω πεδιάδα, ἐντεῦθεν δὲ φθονήσαντες τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Χορτατσῶν, οἵτινες εἰς παραπλησίαν συγκυρίαν κατέθραυσαν τοὺς ἐπιλέκτους τοῦ Δουκὸς Ζένου, ἀπὸ τῶν βράχων, ὅπου ἔδρευον ἀσφαλῶς, ὥρμησαν πρὸς τὴν ὑπώρειαν, ὅπως πέσωσι ῥάγδην ἐπ' αὐτοῦ. Ἦν ἡμέρα Τρίτη τῆς ἑβδομάδος τοῦ Ἰαννουαρίου μηνός, ἡ μέρα κατὰ τὴν κοινὴν πρόληψιν ἀπαισία. Σήμερον

(1) « Ἐνίκησε μὲν ὁ Δοὺξ ἐνιαχοῦ, δὲν ἐπέτυχεν ὅμως νὰ σαλλάξῃ τὸν πρωταίτιον. Ἡρὸς σκοπὸν τοιοῦτον γράφει αὐτῷ ἐπιστολὰς κολακευτικάς, ἔνθα ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν συμφιλιώσῃ πρὸς τὴν Δημοκρατίαν, νὰ τῷ ἀπονείμῃ ἀμοιβὰς καὶ τιμὰς μεγάλας. Τὸ παράδειγμα τοῦ πρεσβυτέρου Ἀλεξίου ἐνεθάρρυνε τὸν Λέοντα, ὅστις ἐλησμόνησεν ὅτι ὁ ἀνταρτης δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστεύηται πρὸς τὸν κύριον, καθ' οὗ ἀπεστάτησεν. Ὑποχωρήσας οὖν παρεδόθη· ἀλλ' ὁ Δοὺξ, ἀδικάστως θέσας τὸν ἀποστάτην ἐντὸς σάκκου, ἔῤῥιψεν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἀπιστία αὕτη ἐξανῆψε τὸν πόλεμον, ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ Ἑνετοὶ νὰ χύσωσιν αἷμα ἐπὶ ἕτερα δύο ἔτη, πρὶν ἡ ἐπαναγάγωσι τὴν εἰρήνην ». —Εἰς τὴν σύντομον ταύτην τοῦ Daru περίληψιν [B. Π.] οὐκ ὀλίγα τὰ ἡμαρτημένα· ἐ Δύο μόνα ἔτη διήρκεσε τῶν Ψαρομηλίγγων ὁ ἀγών· Ἀπόδει τοῦτο πρὸς ὅλας τὰς μαρτυρίας

ὁ τύπος, ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ τηλέγραφος ἐξεσάρωσαν οὐκ ὀλίγας τῶν δεισιδαιμόνων πεποιθήσεων τοῦ μεσαιῶνος· ἀλλ' οἱ πατέρες μας, ἁπλοϊκώτεροι τὰ ἤθη, καὶ πρὸς τὰς πολυθείκὰς παραδόσεις προσφυέστεροι, ἠρμήνευσαν συχνότερον ἴσως τοὺς οἰωνούς, ἢ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτό. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀπκισίας ἡμέρας, οἱ φρονιμώτεροι τῶν ἀρχηγῶν συνεβούλευσαν τὴν ἀποχὴν τῆς ἐπιθέσεως, καὶ πάσης πολεμικῆς ἐργασίας, εἰς ὑποστήριξιν τοῦ παραγγέλματος προσθέντες καὶ ἑτέρου οἰωνοῦ κακοῦ τὴν ἐρμήνευσιν, σεισμοῦ συμβάντος τὴν προτεραίαν. Ἀλλ' οἱ Ψαρομήλιγγοι, τοὺς Κάλχας ἐκείνους, ὥσπερ μάντεις κακῶν περιφρονήσαντες, ἐρρωμενέστερον παρεκέλευσαν εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τοὺς ὁπαδούς. Τὸ στρατήγημα (ἦν γὰρ στρατήγημα ἐκεῖνο), ἀπέβη κατ' εὐχὴν τοῦ Κορνηλίου. Οἱ μὲν Ἐνετοὶ ἐτράπησαν δρομάδην εἰς ψυγήν, οἱ δὲ Κρῆτες θαρρήσαντες ἐκ τούτου, ἐπέμεινον εἰς τὴν καταδίωξιν, ἑωσοῦ προέβησαν εἰς τὰ σύνορα τὸς πεδιάδος, πόρρω τῆς ἀφετηρίας των. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἐχθρικοῦ σώματος ἐνέδρευεν ἐκεῖ. Ἀντεφορμήσαντος τότε τοῦ ἱππικοῦ, οἱ ἰθαγενεῖς περικυκλοῦνται δεξιόθεν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου πιέζουσιν αὐτοὺς οἱ προσερχόμενοι πεζοί· ὅθεν εἰς ὀφθαλμοῦ ῥοπὴν ὁ ἐπαναστατικὸς στρατὸς εὑρέθη περιειλημμένος εἰς κύκλον δυσδιέξοδον.

Οὐδέποτε ὅλεθρος τοιοῦτος ἤμαξε τῆς ἐλεεινῆς Κρήτης τὴν γῆν. Τρομερὰ ἀπέβη ἡ σφαγή, ἀλλὰ καὶ ἀνδρεία ἡ ἀντίστασις ἐτάχθη. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς φθορᾶς, ἡ πεδιὰς ἐκείνη ὠνομάσθη, καὶ εἰσέτι ὀνομάζεται *Ἡ Καταφαγισμένη*. Πρῶτος ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ἀντιμαχόμενος ὁ Ἰωάννης Ψαρομήλιγγος, ἐξάκουστος ἐπὶ γιγαντιαίῳ ἀναστήματι, καὶ ἐπὶ ξιφομαχίᾳ. Οἱ Ἐνετοὶ, ἀποτεμόντες τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἐνέπηξαν εἰς ἀκμὴν λόγχης, καὶ περιεδόνησαν αἱμοσταγῆ, θέντες σπύραθον εἰς τὸ στόμα. Ὁ ἀδελφός του Μιχαὴλ, ἠγωνίζετο ἐν τούτοις, ἐνεργῶν καὶ αὐτὸς ἀνδρίας τέρατα. Ἀλλ' ὁ λόχος, ὅστις τὸν περιεκύκλου, συνεστέλλετο βαθμηδὸν, τὰ δὲ βέλη εἶχον οὕτω διακοντίσει τὰ μέλη του, ὥστε κρουνὸς αἵματος ἐξέῤῥεν ἐκ τῆς κεφαλῆς, τῶν χειρῶν, καὶ τῶν ποδῶν του. Ἐν ἀκμῇ τοιαύτῃ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Φαλέτρου δίδει προσταγὴν τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ νὰ ὁρμήσωσιν, ὅπως τὸν συλλάβωσι ζῶντα.— « Ὀρφανέ! κράζει τότε, ὁ γεγναῖος, προσφωνῶν τὸ παρακινδυνεῦον παλληκάριόν του, σπεῦσον, σῶσόν με ἐκ τῆς ὠμότητος τοῦ Φράγκου! Ἀπότεμε τὴν κεφαλήν μου, καὶ κόμισον αὐτὴν πρὸς τὸν Δοῦκα καὶ τοὺς συμβούλους του! Θέλεις λάβει οὐ μόνον τὴν ἄφεσιν, ἀλλὰ καὶ βραβεῖον· ἀντὶ δὲ ὀνόματος φανέως, ἔσῃ τέκνον πιστότητος, καὶ εὐσπλαγχνικοῦ ἔργου ἐκτελεστής. Θέλει σοὶ παρέξει ὁ θάνατός μου ὅ,τι ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ σοὶ δώσω ζῶν. »

Ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἥρωος ἐξετέλεσεν ἄκων τὴν διαταγήν, ἡ δὲ μακρόκομος κεφαλὴ τοῦ Μιχαὴλ ἐσκίρτησε χαρᾳ πεσοῦσα.— « Πόσον ἡ ἱστορία μας ἤθελε δοξάσει τὸν ἄνδρα, ἐκφωνεῖ διηγούμενος τὸ συμβὰν ὁ ἱστοριογράφος Ἰουστινιανός, ἂν εἶχεν ἀναθέσει τὴν μεγαλοψυχίαν του εἰς ὑπεράσπισιν, οὐχὶ δὲ εἰς ἀντίκρουσιν τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας! » Ἀλλ' ὁ ἀείμνηστος προὐτίμησεν, ἀντὶ δάφνης προσωρινῆς, τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς προσδοκωμένης Νεοελληνικῆς Ἀναγεννήσεως· ἡ δὲ νεωτέρα Μοῦσα τῆς Ἑλλάδος περιπαθῶς ἤδη ἐπὶ σκηνῆς ἀνεκάλεσε τοῦ Πλουταρχείου θανάτου του τὴν μνήμην (1).

Τὸν αὐτὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ ὑπέστη ἐν τῷ Καπιτωλείῳ Ῥώμης καὶ ὁ ἀθάνατος Ῥιέντσης· πλὴν ὅτι τὴν τούτου κεφαλὴν δὲν ἀπέτεμε διωγμὸς τυράννου, ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ λαὸς, ὃν δὶς ὁ νεώτερος Σουλπίτιος ἐπανεκάλεσεν εἰς ἐλευθερίαν. Τοὐναντίον, ὁ κορμὸς τοῦ Μιχαὴλ, δι' αἵματος ἀναλωμάτων καὶ παρ' ἐλπίδα σωθεὶς ἀπὸ τῶν προπηλακισμῶν ἐχθροῦ, ἔτυχεν εὐλαβοῦς κηδεύσεως εἴς τι ἔρημον ἐκκλησίδιον, ὅπου συνῆλθον συναθλητὰ καὶ συγγενεῖς. Τὸ λείψανον, δάκρυσι καταβεβρεγμένον, ἄνθεσιν ἀγρίοις κεκοσμημένον, ἔλαβε τοῦ τάφου τὴν τιμὴν ἐν καιρῷ νυκτὸς, ὡς ἀκέφαλον ἐπίσης καὶ διὰ νυκτὸς πεπρωμένον ἦτο νὰ ταφῇ μετὰ παρέλευσιν ἑκατὸν ἐτῶν τὸ λείψανον ἑτέρου μάρτυρος καὶ προδρόμου τῆς αὐτονομίας μας, Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου (2).

Διαλυθείσης οὕτω τῆς ἀνταρσίας κατ' ἀνατολὰς τῆς νήσου, πρὸ πάντων διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπιτηδείων στρατηγῶν, οἱ τρεῖς πληρεξούσιοι ἐτράπησαν πανστρατιᾷ πρὸς τὸ δυτικὸν παράλιον, ἔνθα ἦρχε καὶ ἐπρωταγωνίστει ὁ Καψοκαλύβης. Ἐκεῖ πολλὰς συνεκρότησε μάχας, καὶ συνέστησε πολιορκίας ὁ Ἰταλικὸς στρατός, πρὶν ἢ ὑπεριχύσῃ· ἀλλὰ, τῆς Κυδωνίας ἐπανακτηθείσης διὰ πείνης, ἤνοιξε κατόπιν τὰς πύλας καὶ τὸ Ῥέθυμνον, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ ἕτερα φρούρια ἀλληλοδιαδόχως παρεδόθησαν εἰς τὸ κράτος τῶν Ἐνετῶν. Ὁ Ἐμμανουὴλ Καψοκαλύβης ὑπό τινος ἐπιβούλου συντέκνου του, ἀδρῶς δωροδοκηθέντος, συλληφθεὶς, καὶ τῷ Φαλέτρῳ δέσμιος παραδοθεὶς, ὑπέστη ἐπ' ἀγχόνης τὴν ποινὴν τῶν κακούργων· μετὰ δὲ τούτου εἴκοσιν ἕτεροι προεστῶτες, ἐξ ὧν καὶ τινες κληρικοὶ, ἀπέτισαν διὰ θανάτου τὸ τόλμημα τῆς ἀνταρσίας.— Μετ' ὀλίγον ὁ Κορνήλιος, ἤδη πολιτικώτατος ἀναγορευθεὶς, θέλει στεφθῆ τὸ κέρας τοῦ Δουκὸς Ἐνετίας καὶ Δαλματίας.

Οὕτως ἔληξε καὶ ὁ ἀγὼν, ὅστις προσείληφε τὴν ἐπωνυμίαν τῶν δύο ἀδελφῶν Ψαρομηλίγγων, ἐφαμίλλων τῶν προαγωνισθέντων δύο Χορτατσῶν.

(1) Ὁ Κ. Νικόλαος Τ. Βούλγαρις, Κερκυραῖος, ἰαμβογράφησεν ἀξιόλογον τραγῳδίαν εἰς πέντε πράξεις, ἐπιγραφομένην « Μιχαὴλ ὁ Ψαρομήλιγγος.—Κερκύρᾳ, τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, 1851.

(2) Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης οἱ ἀπόγονοι τῶν Ψαρομηλίγγων κατέφυγον εἰς Κέρκυραν. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς πόλεως ταύτης ἐσώζετο, πρὶν ἢ τὸ ἔδαφος ἀνακαινισθῇ, ἡ ἑξῆς ἐπὶ πλακὸς ἐγκεχαραγμένη ἐπιγραφή:

ΑΧΙΣΓ'.
Η ΤΑΦΗ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΤΟΥ ΨΑΡΟΜΗΛΙΓΓΟΥ,
ΠΡΟΣΔΟΚΩ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ
ΝΕΚΡΩΝ.

Ὁ ἑξαετὴς οὗτος ἀγὼν, ὅστις διὰ τὰ κατορθώματά του, πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀδιάῤῥηκτον ὁμόνοιαν καὶ συνδιάτασιν τῶν ὀργάνων του, μᾶλλον ὑποπτον ὑπέδειξε τὴν προηγουμένην ἀνταρτικὴν τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργου πολιτείαν, ὁ ἀγὼν οὗτος εἴασεν ἴχνη δυσεξίτηλα ἐν τῇ μνήμῃ τῶν νησιωτῶν. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς Ἐνετικῆς τυραννίδος εἰς τὴν Τουρκικὴν, ὁ μωαμεθανικὸς διωγμὸς, αἱ Αἰγυπτιακαὶ κακώσεις, πεντακοσίων ἐτῶν δυσπερίγραπτα δεινοπαθήματα, δὲν ἐξήλειψαν ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀπογόνων τὴν ἔνδοξον ἐπωνυμίαν. Ἄγγλος τις περιηγητὴς, τὴν Κρήτην πρό τινος περιελθὼν εἰς ζήτησιν ἐπιγραφῶν καὶ μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, ἠρώτησε ματαίως τὴν ἠχὼ τῶν ἐρειπίων ποῦ κεῖνται τὰ λείψανα τῆς πόλεως τοῦ Ἐπιμενίδου καὶ τοῦ Δίκτυος· εἶχεν ἐκπνεύσει καὶ αὐτὴ ἡ ἠχὼ εἰς τὴν βασιλείαν ἐκείνην τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς λήθης. Ἐξεπλάγη, ὅμως, τυχὼν ἐν μέσῳ μαρμάρων, τοὺς χαρακτῆρας τῶν ὁποίων εἶχεν ὁ χρόνος διαγράψει καὶ καταστήσει πάντως ἀνενεργήτους πρὸς ἣν μνημόνευσιν ἐνεχαράχθησαν, ἐξεπλάγη εὑρὼν, μετὰ παρέλευσιν πέντε ἑκατονταετηρίδων, ἐμψυχον ἔτι τ' ὄνομα τοῦ Ψαρομηλίγγου εἰς τὸ στόμα τοῦ ἰδίου ξεναγωγοῦ (1). Καὶ ὅμως, πόσα οἱ ἐμπαθεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονογράφοι, πόσα σπουδαῖα συμβάντα παρεσιώπησαν, πόσα ἀνδραγαθήματα παρεμόρφωσαν, πόσας πράξεις ἀξιολόγους κατεκοίμισαν εἰς τὰς *Μολυβδίνους φυλακὰς* τῆς Ἐνετικῆς φιλαυτίας, ἔνθα ἡμεῖς οἱ μεταγενέστεροι φιλοχωροῦντες, περιπατοῦμεν ἀπὸ κρύπτης σκοτεινῆς εἰς σκοτεινοτέραν ἔτι, καὶ ὀσφραινόμεθα τοῦ κοιμητηρίου τὴν σηπεδόνα! Ἐντεῦθεν μέγα κριτικῆς τέχνης ἔργον ἐναποτίθεται πρὸς τοὺς φιλερεύνους τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος ἱστορικοὺς, ἔργον ἑρμηνείας δύσκολον μὲν καὶ ἀκανθῶδες, ὅμως ἀναπόφευκτον. Πῶς θέλομεν περισκοπήσει ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου τὰ ὑπόγεια, ὅπου μένουσιν ἐξ αἰῶνος κεκρυμμένα πολύτιμα λείψανα τῆς βαθμιαίας ἡμῶν παλιγγενεσίας; Αἱ χρονογραφικαὶ πηγαὶ, ἡ ἀναδίφησις χειρογράφων, αἱ μαρτυρίαι καὶ παραπομπαὶ, καὶ ὅσα ἄλλα ὁδηγοῦσι τὸν Εὐρωπαῖον ἰχνηλάτην εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν διαφώτισιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ βιολογίας, ταῦτα οὐδόλως ἐξαρκοῦσι πρὸς ἡμᾶς, οἵτινες καθ' ὅλην τῆς Ἰταλοκρατίας τὴν διάρκειαν ἐστερήθημεν ἐθνικῶν καὶ αὐτογράφων ὑπομνημάτων, ἐστερήθημεν καὶ τῆς ἐλευθερίας ἅμα καὶ τοῦ ἀγλαοῦ ταύτης καρποῦ, τῆς ἱστοριογραφίας. Διό, ἀντὶ μαρτυριῶν πολυτελείας, ἀντὶ διπλωμάτων καὶ διφθερῶν ἐπιδείξεως, ὁ ἡμέτερος μεσαιωνογράφος θέλει συχνάκις ἀναγκασθῆ νὰ προτιμήσῃ, εἰς διευκρίνησιν τῆς ἀληθείας, τὴν αὐθεντίαν τῆς εἰκασίας καὶ τοῦ συμπεράσματος. Ἄγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοὶ, Ἰταλοὶ τὴν πάτριον γῆν ἀνασκάπτουσι καὶ γεωργοῦσιν ἐν τοῖς ἀρχείοις καὶ ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς πολιτείας των. Ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ πάντων ἱστορικώτατοι, ἡμεῖς οἱ πρωτοπλάσται καὶ διδάσκαλοι Ἱστορίας, ἡμεῖς ἡμεν πεπρωμένοι, φεῦ! τοὺς νόμους, δι' ὧν βαθμηδὸν ἀναζῶμεν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ, νὰ ζητήσωμεν εἰς ξένην γῆν, εἰς μεμβράνας, πνεούσας τὴν καθ' ἡμῶν δυσμένειαν καὶ κακοθέλειαν, εἰς βαρτυρίας τῶν τυράννων μας, εἰς τὴν χρονογραφίαν τῶν Ἐνετῶν, τῶν Γάλλων, τῶν Ὀθωμανῶν! Τίνι δὲ τρόπῳ; Οὐχὶ ἀναγινώσκοντες, σημειοῦντες, ἀποθησαυρίζοντες, καὶ τὰ τεθησαυρισμένα μεταφέροντες πιστῶς εἰς τὴν συγγραφήν, ἀλλ' ἀλλοκότως πως καὶ ἀνὰ πᾶν βῆμα τὰς κατηγορίας ἀμυνόμενοι· ἀντιλέγοντες, ἀνασκευάζοντες, μαντεύοντες, εἰκοτολογοῦντες· νῦν μὲν τὸ λευκὸν ἀντικαθιστῶντες εἰς τὸ μέλαν, ἄλλοτε δὲ τὸ ἔνδοξον εἰς τὸ ἄδοξον· πολλάκις δὲ καὶ προσαρμόζοντες ἐπινοήσεις, ναὶ μὲν πιθανάς, εὐλογοφανεῖς, ἀξιοπίστους, ὅμως ὑπὸ τῆς ἀλλαχοῦ θετικῆς ἱστορίας ἀναπεμπομένας εἰς τὴν χώραν τῆς Ποιήσεως.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΣΗ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ.

(1) Pashley, Journey in Crete. T. 2.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Διάφορα Διηγήματα καὶ Ποιήματα Ἀλεξάνδρου Ῥίζου Ῥαγκαβῆ. Τόμ. Γ'. Ἐν Ἀθήναις 1859.

Ἡ καλλικέλαδος Μοῦσα τοῦ Κυρίου Ἀλεξ. Ρ. Ῥαγκαβῆ ἐπροίκισε τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν διὰ νέων ποιητικῶν συγγραφῶν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ νεωτέρου Παρνασσοῦ μας τὰ προϊόντα μεγάλως ἐνδιαφέρουσι τὸ Πανελλήνιον, καὶ ἡ *Παρθώρα* ἐξετάζουσα καὶ ἐπικρίνουσα τὰ σπουδαιότερα τούτων τὰ διαβιβάζει περιληπτικῶς καὶ εἰς τοὺς ἀπωτέρους αὐτῆς συνδρομητάς, ἐπιχειροῦμεν χάριν αὐτῶν τὴν συνοπτικὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ Κυρίου Ῥαγκαβῆ περιεχομένων. Πράττομεν τοῦτο μετὰ ζῆλου ἔτι μείζονος, καθόσον ἡ νεωτέρα ἡμῶν φιλολογία ἤρξατο ἀπό τινος χρόνου νὰ ἑλκύῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Εὐρώπῃ. Παρατηροῦμεν δὲ μετ' ἐθνικῆς τρόπον τινὰ φιλαυτίας ὅτι καὶ ἡ ἐντὸς καὶ ἡ ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἀναπτυχθεῖσα φιλολογία, ἔλαβεν ἀπό τινος χρόνου ἀξίαν καὶ χαρακτῆρα τοιοῦτον, ὥστε δυνάμεθα νὰ μὴν ἐρυθριῶμεν διὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν αὐτῆς, νὰ τρέφωμεν δ' ἐλπίδας δόξης μελλούσης ἐφαμίλλου ἐκείνης, ἥτις συνεπίνει τὰς ἀγερώχους ψυχὰς τῶν Μαραθωνομάχων, ἥτις διέσωσε τὴν Ἑλληνικὴν εὐκλειαν ἐκ τοῦ φρικώδους τῆς δουλείας κλύδωνος, καὶ ἥτις συνετέλεσεν εἰς τῆς πατρίδος τὴν παλιγγενεσίαν. Ἐὰν δὲν ἐπέζων οἱ ἀμίμητοι λογογράφοι καὶ ποιηταὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς, τίς ἤθελε θαυμάζει καὶ Ἕλληνας καὶ Ἑλλάδα; Καὶ ἐὰν δὲν ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἡ ἀρχαία ἡμῶν Πατρὶς, τίς

ἤθελε δώσει χεῖρα ἀρωγὸν εἰς ἄδοξον δοῦλον ζητοῦντα νὰ θρύψῃ τὰ ἄτμα αὐτοῦ δεσμά;

Ἀκατανόητος καὶ παράδοξος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὁ προφισμός! Ὅ,τι ἐγράφη πρὸς τέρψιν, ὅ,τι κατεσκευάσθη πρὸς κόσμησιν, καὶ ὅ,τι ἐλέχθη πρὸς ἐπίδειξιν ἢ ἀνάγκην ὑπὸ ἔθνους θανόντος, τοῦτο ἐχρησίμευσε διὰ τὴν νέαν αὐτοῦ ἀνάστασιν.

Αἱ νέαι ποιήσεις τοῦ Κυρίου Ἀλ. Ῥ. Ῥαγκαβῆ εἰσὶ ποικίλλης φύσεως καὶ εἴδους· ὁ δὲ ἀπαρτίζων αὐτὰς τόμος συνεδέθη ὡς ἀνθοδέσμη πολύχρους ἐν τῷ πλουσίῳ ἀνθῶνι τοῦ ποιητικοῦ του χαρτοφυλακίου ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος αὐτὸν τυπογράφου. Μεταξὺ δὲ τῶν ποιήσεων ἀπαντῶνται εἰς πεζὸν λόγον καὶ χαριέστατά τινα διηγήματα, καθωραϊζόμενα διὰ τῶν ζωηρῶν χρωμάτων ἀκμαζούσης ποιητικῆς φαντασίας, γεγραμμένα πρὸς τὸν σκοπὸν ἡδείας καὶ εὐχαρίστου διδασκαλίας, καὶ χαίροντα ὅλα τὰ προσόντα ποιητικῆς πολιτογραφήσεως.

Δὲν πιστεύομεν νὰ φανῶμεν παλινδρομοῦντες εἰς μεσαιωνικὰς ἰδέας ἐὰν ὑπενθυμίσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς παρούσης διατριβῆς, ὅτι ἡ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἑλληνικὴ νεολαία, δηλ. ἡ γεγηρακυῖα ἤδη γενεὰ, ἀποσκιρτήσασα ἀπὸ τὴν γυδαίαν ἀνάγνωσιν τῶν ἀραβικῶν μύθων τῆς *Σουλτάνας Χαλιμᾶς*, *τῆς φυλλάδας τοῦ μέγα Ἀλέξανδρου*, καὶ τῆς τῶν *Βερτόλδων, πατρὸς καὶ υἱοῦ*, μεγάλα ἠρύσθη ἠθικῆς καὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας *μαθήματα* ὑπὸ τριῶν παπιγνώστων συγγραμμάτων, τῆς *Ἀποθήκης τῶν παίδων*, τοῦ *Ῥobinσώνος*, καὶ τῆς ἐν πεζῷ λόγῳ συγγραφείσης γαλλιστὶ, πολλάκις δὲ μεταφρασθείσης, ἐποποιίας *τῶν τυχῶν τοῦ Τηλεμάχου*. Δὲν διστάζομεν δὲ νὰ εἴπωμεν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παρέργων τούτων ἀθυρμάτων τοῦ εὐφραδοῦς καλάμου τοῦ Κυρίου Ἀλ. Ῥ. Ῥαγκαβῆ, χωρὶς νὰ τὸν κολακεύσωμεν, ὅτι μόνος αὐτὸς ἠδύνατο σήμερον νὰ συγγράψῃ τερπνόν τι καὶ διδακτικὸν συνάμα διὰ τὰς γυναῖκας, τοὺς νέους, καὶ τὸν λαὸν ἐν γένει σύγγραμμα, συμφώνως μὲ τὸ πνεῦμα, τὴν πρόοδον, καὶ τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς, καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀγωγῆς, ἥτις, ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, μὲ ὅλα τὰ γυμνάσια καὶ τὰ δημόσια ἢ ἴδια ἐκπαιδευτήρια δὲν εὑρίσκεται εἰς λίαν εὐάρεστον κατάστασιν. Εἰς τοῦτο μάλιστα λαμβάνομεν τὸ θάρρος νὰ τὸν παρακαλέσωμεν καὶ νὰ τὸν προτρέψωμεν. Εἴμεθα, νομίζομεν, ἐνήμεροι πρὸς τὰ δημοσιευόμενα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ συγγράμματα. Καὶ ζηρὰ μὲν καὶ διδακτικὰ βιβλία ἡ φιλοκέρδεια εἰργάσατο τόσα, ὅσοι εἰσὶν οἱ ἀστέρες τοῦ στερεώματος, μυθιστορήματα δὲ ἱστοροῦντα πάθη καὶ ἤθη ξένα βλέπομεν καθ' ἑκάστην τόσα

« Ὅσα ἄνθη καὶ φύλλα γίγνεται ὥρῃ. »

Ἀλλὰ τὸ φῶς τῶν ἀστέρων τούτων εἶναι νωθρὸν, καὶ ἀποτρόπαιον, ἀλλὰ τὰ ἄνθη ταῦτα εἰσὶν ἰοβόλα, ἡ ὀσμὴ αὐτῶν εἶναι δηλητηριώδης, καὶ μεθύσκουσα διαφθείρει τὴν παρθένον εἰσέτι Ἑλληνικὴν ψυχήν. Σύγγραμμα δὲ πρωτότυπον διὰ κοινὴν ψυχαγωγικὴν χρῆσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ δὲν γνωρίζομεν οὐδέν, καὶ θέλομεν εὐγνωμονεῖ εἰς τὸν καταδείξοντα ἡμῖν τὸ τοιοῦτο. Ταύτην τὴν ἔλλειψιν γνοὺς καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποβιώσας καλὸς πατριώτης Μελᾶς πρὸ καιροῦ, καὶ ὁ γέρων Νικόδημος ἐσχάτως, ἤνοιξαν ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος παλαίστραν εὐγενοῦς διαγωνισμοῦ, καὶ ταῦτα μὴ ἀγνοῶν ὁ κατὰ πάντα ἀξιότιμος συμπολίτης ἡμῶν Λέων ὁ Μελᾶς *τὸν Γεροστάθην* του συνέταξεν. Ἡ τάσις περὶ τὸ μεταφράζειν κακῶς κακὰς μυθιστορίας, ἢ περὶ τὸ ἀναλάτως συγγράφειν τοιαύτας, ἣν τινὲς ἔχουσιν σήμερον, προδίδει δεινὴν τῆς κοινωνίας νόσον, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν γενναιότερα φρονήματα καὶ σπουδαιότερα ἔργα ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν νέων καὶ ἡ μεγάλη Πατρὶς, καὶ ὁ ἐν τινι γωνίᾳ ταύτης ἱδρυθεὶς πρὸς ὥραν Ἑλληνικὸς θρόνος.

Μεταξὺ τῶν ποιημάτων τῶν ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένων ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας ἡμῶν συγγράμματι τοῦ κυρίου Ῥαγκαβῆ ἐν ἐπιγράφεται· « *ἡ Συνέντευξις τῆς Δρέσδης* ». Ἠθέλομεν πράξει ἔργον ἀδίκου ἐπικριτοῦ ἂν παρεστρέχαμεν τοῦτο ἐν σιωπῇ, διότι τοῦτο εἶναι τὸ ἀξιολογώτερον.

Εἶναι δὲ τοῦτο διάλογος μεταξὺ Ναπολέοντος Α' καὶ Μεττερνίχου ἐν ἔτει 1813, ὅτε ὁ λαμπρὸς κομήτης τῆς δόξης τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ δὲν εἶχε μὲν ἐκλείψει ἐντελῶς, *ἀλλ'* ἔκλινε προφανῶς εἰς τὴν δύσιν του. Ἡ Αὐστρία, ὡς γνωστὸν, ἔπεμψε τότε τὸν Πρίγγιπα Μεττερνίχον πρὸς αὐτὸν ἵνα θέσῃ, εἰ δυνατὸν, τὰς βάσεις μιᾶς διαρκοῦς Εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης περιορίζουσα τὰς Γαλλικὰς κτήσεις κατὰ τὰς περὶ ἐθνικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τότε παρὰ τῶν Μοναρχῶν καὶ ὑπ' αὐτῆς πρεσβευομένης *ἀρχάς*. Ὁ Ναπολέων δοκιμάσας τὸ πρῶτον νὰ σαγηνεύσῃ τὸν ἐπικίνδυνον ἀντίπαλον, καὶ ἀποτυχὼν, δὲν συγκατετέθη ὡς ἦτον ἐπόμενον εἰς τὰς προτάσεις του, καὶ ἡ Εὐρώπη μετὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας καὶ τὴν εἴσοδον τῶν Συμμάχων εἰς Παρισίους ἤλλαξε φάσιν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ὑπέστη τὴν ἰλιάδα ἐκείνην τῶν παθημάτων πεπτωκότος μεγαλείου, τὴν συνδέουσαν αὐτὸν μετὰ τῆς ποιήσεως, τὴν ἀποθεώσασαν αὐτὸν μᾶλλον, ἢ αἱ νίκαι τοῦ Μαρέγγου καὶ τῆς Βαγράμης. Ἐὰν κρίνωμεν τὸν ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος διάλογον τοῦ Κ. Ῥαγκαβῆ, ὑπ' ἔποψιν πολιτικὴν, ἐὰν ἀναλύσωμεν τὴν ἐν αὐτῷ λεπτόνοιαν καὶ δεινότητα, θέλομεν ἀναμφιβόλως ἐπισύρει τὰ βέλη τῶν πολιτικῶν ἀντιζήλων του, διότι ἠθέλομεν ἐπὶ τέλους βιασθῆ νὰ εἴπωμεν ὅτι μόνον ὁ τοιοῦτόν τι συγγράψας δὲν εἶναι ξένος πρὸς τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν. Ἀλλὰ φιλολογικῶς, καὶ ἐν πάσῃ γραμματικῇ εἰρήνῃ κρίνοντες αὐτὸν, τὸν θεωροῦμεν ὡς μικρὸν ἀριστούργημα περιποιοῦν τιμὴν εἰς τὴν ποιητικὴν γραφίδα τὴν δυνηθεῖσαν νὰ παραστήσῃ τόσον ζωηρῶς καὶ τόσον φυσικῶς τοὺς ἀληθεῖς χαρακτῆρας τῶν δύο σημαντικωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπὶ πολιτικῇ, μονομαχούντων δὲ διὰ τῶν μᾶλλον θανασίμων ὅπλων τῆς μεγάλης διανοητικῆς των ἱκανότητος, ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὴν εἰρήνην τοῦ Κόσμου. Εἶναι ἀναντίῤῥητον ὅτι ὅσον μεγάλα εἶναι τὰ διαλεγόμενα πρόσωπα ἔν τινι συγγράμματι, τόσον μεγαλητέρα παρίσταται καὶ ἡ δυσχέρεια, νικηθείσης δὲ ταύτης, τόσον μέγας παρίσταται καὶ ὁ συγγραφεύς. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ διαλόγου τούτου δὲν ἠξεύρω διὰ τί οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Κυρίου Ῥαγκαβῆ μοὶ ἐφάνησαν μικροί· ἴσως διότι τὸ πνεῦμα χαίρει πάντοτε τὰ ἀπαράγραπτα δίκαιά του.

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὕψους ἂς πέσωμεν εἰς τὰ Τάρταρα· ἀπὸ τῶν σοβαρῶν εἰς τὰ κωμικὰ· διότι οὕτω θέλει τὸ ἐπικρινόμενον σύγγραμμα. Εἴχομεν δίκαιον καλέσαντες αὐτὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἡμῶν *ἀνθοδέσμην πολύχρουν*. Ἰδοὺ δὲ περὶ τούτου καὶ ἑτέρα ἀπόδειξις. Μεταξὺ τῶν ἐν πεζῷ λόγῳ συγγραφέντων τεμαχίων ἀπαντῶμεν τελευταῖον καὶ κωμῳδίαν εἰς πρᾶξιν μίαν, διὰ τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον συγγραφεῖσαν κατὰ τὸ 1843 καὶ « *ὁ Γάμος ἄνευ νύμφης* » ἐπιγραφομένην.

Ὁ ποιήσας τὸν πρὸ καιροῦ γνωστὸν « *Γάμον τοῦ Κουτρούλη* » ἀφῆκε ταύτην τὴν φορὰν τὸν Κόθορνον καὶ τὰς διατυπώσεις τῆς ἀρχαίας Ἀριστοφανείου σκηνῆς, καὶ ἐνεδύθη τὰ φυσικώτερα καὶ πραγματικώτερα ἱμάτια τῆς Σχολῆς τοῦ Μολιέρου καὶ Γολδόνου. Πολυμάθεια, εὐφυΐα, δεινότης περὶ τὰ μέτρα τῶν ἀρχαίων, καὶ διθυραμβικὸν ὕψος εἰς τὰ χορικὰ ᾄσματα χαρακτηρίζουσι τὸν *Γάμον τοῦ Κουτρούλη*· ἁπλότης φυσικὴ, ἀφθονώτερον ἅλας κωμικὸν, καὶ ἀλήθεια περὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν δρώντων προσώπων χαρακτηρίζουσι τὸν *Γάμον ἄνευ νύμφης*. Ἡ πρώτη καὶ ἐκ τῆς διασκευῆς τοῦ μύθου, καὶ ἐκ τῶν μέτρων, καὶ ἐκ τῆς ὑποθέσεως, οὕτης πολιτικῆς, διότι ὁ ῥάπτης Κουτρούλης γίνεται ὑπουργὸς ἀνήκει εἰς τὴν μέσην κωμῳδίαν· ἡ δευτέρα ὡς κωμῳδοῦσα ἐλάττωμα ἀνθρώπινον ἀνήκει, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν νεωτέραν.

Ἔχει δὲ καὶ αὐτὴ ἡ σύντομος ὑπόθεσις τὸν χαρακτῆρα φύσει κωμικόν, καὶ τὴν φύσιν ἔτι κωμικωτέραν. — Ὁ Κύριος Ἀγροικογιάννης μεγαλοκτηματίας εἰς Ποντικότρυπαν τῆς Κυναίθης μεταβαίνει εἰς Ἀθήνας ὅπως νυμφευθῇ νέαν πλουσίαν, εὐγενῆ, καὶ μὲ ἀνατροφὴν τοῦ συρμοῦ· ἀλλὰ γενόμενος παίγνιον Ἀθηναϊκῆς τινος σκευωρίας ἐπινοηθείσης παρὰ τοῦ ἐραστοῦ τῆς ἀνεψιᾶς του Ἀσπασίας, Ὑπουλίδη, ἀντὶ ἑαυτοῦ νυμφεύει τὴν ἀνεψιάν του, τὴν ὁποίαν δὲν ἤθελε νὰ νυμφεύσῃ, αὐτὸς δὲ ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν Ποντικότρυπάν του.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν λοιπὴν λεπτομέρειαν ἡ μικρὰ αὕτη κωμῳδία ἔχει πολλὴν τὴν πρωτοτυπίαν. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν ἀναφέρωμεν ὅτι, εἰς τὴν σκηνὴν ὅπου ὁ Ἀγροικογιάννης ἀγνοῶν ποίας προσῤῥήσεις τοῦ συρμοῦ νὰ εἴπῃ ὁ πτωχὸς εἰς τὴν Ἀρχοντοῦλαν, καὶ βάλλων τὸ φέσι του ἐπὶ τῆς τραπέζης, λαλεῖ πρὸς αὐτὸ διὰ νὰ γυμνασθῇ, ἐνθυμήθημεν τὴν πρώτην σκηνὴν τοῦ Ἀμφιτρύωνος τοῦ Μολιέρου, ὅπου ὁ δειλὸς Σωσίας ἀγνοῶν πῶς νὰ ἐξιστορήσῃ τὰ κατὰ τὴν μάχην (ἦν διὰ φόβον οὐδὲ εἶδε κἀν), βάλλει τὸν φανὸν ὃν ἐκράτει χαμαὶ, ὑποθέτων ὅτι εἶναι ἡ κυρία του, καὶ γυμνάζεται τὴν διήγησιν τῆς μάχης. Φέρει δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἡ κωμῳδία χρώματά τινα τοῦ Bourgeois Gentilhomme, εἰς δὲ τὴν Π' σκηνὴν τοῦ Πηδηκτούλη, ἐνθυμεῖταί τις ἐν μέρει τὰς Précieuses ridicules τοῦ Γάλλου κωμικοῦ. Ὡς μικρὸν προσέτι ἀνωμαλίας ᾖγμα ἐφάνη ἡμῖν καὶ τὸ ὅτι, ἐνῷ ὁ Ὑπουλίδης λαλεῖ ἐνθουσιωδῶς εἰς τὸν Ἀνδρέαν περὶ τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ Ἀγροικογιάννη, ἣν ἠγάπα, (σελ. 163 σκηνὴ Β'.) καὶ δὲν δεικνύει ἀποστροφὴν διὰ τὴν σημαντικήν της προῖκα, λέγων· — « Ἡ πρόνασις, καθ' ὅσας ἔλαβον πληροφορίας, δὲν ἦτον εὐκαταφρόνητος. *Προῖξ γερή* ! κτλ. » Ἐπὶ τέλους ἐν τῇ Θ' σκηνῇ δέχεται ταύτην μετὰ μεγάλης εὐκολίας *ἄνευ προικός*. Ὡς τοπικὴ δὲ ἄγνοια δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἀναφερόμενον (ἐν σελίδι 177) μέγα βαρέλιον τῆς ἁγίας Λαύρας· διότι τοῦτο ὑπάρχει εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἁγίαν Λαύραν. Ἀλλ' ἐν γένει ἡ κωμῳδία εἶναι χαριεστάτη καὶ ἀστειοτάτη· διὸ καὶ ἐτιμήθη διὰ τῆς μεγάλης συῤῥοῆς τοῦ Κοινοῦ ὁσάκις ἐδιδάχθη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Θέατρον.

Καὶ τοιαύτη μὲν εἶναι τὰ εἰς πεζὸν λόγον ἔργα τοῦ Κυρίου Ῥαγκαβῆ, ὧν ἕκαστον ἔχει ἴδιον χρῶμα, ἰδίαν ἀξίαν, καὶ ἴδιον κινεῖ διάφορον· μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ ἐμμέτρως γεγραμμένα.

Τούτων τὰ πλεῖστα ὑπάγονται εἰς τὸ λυρικὸν εἶδος, ἓν ἢ δύω εἰς τὸ Σατυρικὸν, καὶ τὸ πάντων σπουδαιότατον εἰς τὰ ἐπικὸν, διότι εἶναι ἡ κατ' ὀκταστίχους στροφὰς μετάφρασις τῶν 6 πρώτων ᾀσμάτων τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τορκουάτου Τάσσου.

(*) Ἐθαυμασιεύθη διὰ τῶν 18 καὶ 19 φυλλαδίων. Σημ. Πανδώρας·

Μεταξὺ δὲ τῶν *διαφόρων ποιηματίων* τὰ ὁποῖα ὁ ἐκδότης Τυπογράφος καλεῖ μετριοφρόνως *ἀκλᾶ ψήγματα* τῆς *ποιητικῆς ῥίζης* τοῦ Συγγραφέως, ἀπαντῶνται πολλὰ πνέοντα χάριν Ἀνακρεόντειον, καὶ ἐρίζοντα περὶ τῶν πρωτείων μὲ τὰ ἀνθοσμίαν πνέοντα ἔπη τοῦ Ἀθανασίου Χριστοπούλου. Ἓν ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον

Καλὰ γεράματα (σελ. 240)

Εἶσαι νέα κ' εἶμαι γέρος·
καὶ ἂν εἶμαι θὰ 'ντραπῶ;
Ἐντροπὴ δὲν εἶν' ὁ ἔρως·
νέος, γέρος, σ' ἀγαπῶ.

—

Φεύγουν χρόνια μετὰ χρόνια·
φεύγουν· ὥρα τους καλή!
ἂς στιφάζωνται τὰ χιόνια
'σ τὴν λευκήν μου κεφαλή.

—

Λευκὴ εἶναι· ἄλλη ἔνοια!
φθάν' ἡ αὔρα νὰ φυσᾷ
'σ τὰ μαλλιά μου κ' ἀσημένια
τὰ μαλλιά σου τὰ χρυσᾶ.

—

Τὸ πουλὶ τῆς Ἀφροδίτης
ἔχει ἄσπρο τὸ πτερό·
ἄσπρο εἶναι τὸ κλαδί της,
τὸ μυρσίνι τὸ χλωρό.

—

Καὶ σὺ ἄσπρη μὴ δὲν εἶσαι,
ἀνθηρὰ πορτοκαλλιά;
Μὴ λοιπὸν δυσαρεστῆσαι
διὰ τ' ἄσπρα μου μαλλιά.

—

Ὅλη χάρες ἂν ἡ νέα
προχωρῇ ἀνατολή,
καὶ τῆς δύσεως ὡραία
εἶν' ἐπίσης ἡ στολή.

—

Μὴ νομίζῃς μὲ φυτίδες
Πῶς τὸ πρόσωπον χαλᾷ;
Καὶ ἡ θάλασσα δὲν εἴδες
μὲ φυτίδες πῶς γελᾷ;

—

Καὶ ἂν ἄρχισαν οἱ πάγοι
νὰ μαραίνουν τὰ κλαδιά,
τὸ ξερόκλαδο ἂς πάγῃ·
ἔχω πράσινη καρδιά.

—

Ἐ τοὺς χοροὺς καὶ 'ς τὰ παιχνίδια
ῥίχνω πέρα τὸ ῥαβδί,
κ' ἡ καρδιά μου εἶν' ἡ ἴδια,
δὲν γερνᾷ, δὲν ἀπαυδεῖ.

—

Ἔχω σῶμα γηραλέο,
ὅμως αἴσθημα νεαρὸ,
κι' ὅσῳ ζῶ, λαλῶ καὶ πνέω
θὰ γελῶ καὶ θ' ἀγαπῶ.

—

Τὴν αὐτὴν φυσιδρότητα πνέει καὶ τὸ ἀκόλουθον·

Αἱ αἰτήσεις (σελ. 239).

Πὶς χρυσὰ μαλλιὰ ἐφόρει
κόκκινο λουλούδ' ἡ κόρη.
— Δός, τὴν εἶπα, δός μ' αὐτό,
Κι' ἄλλο πιὰ δὲν σὲ ζητῶ.

—

Ἀρυθρὰ μὲ τὸ προσφέρει,
μ' ἄσπρο σὰν τὸν κρίνον χέρι.
— Δὸς τὸ χέρι, δός μ' αὐτό,
Κι' ἄλλο, εἶπα, δὲν ζητῶ.

—

Μὲ τὸ δίδει τὸ ἀφράτο,
καὶ τὰ 'μάτια ῥίχνει κάτω.
— Δὸς τὸ βλέμμα δός μ' αὐτό,
Κι' ἄλλο, εἶπα, δὲν ζητῶ.

—

Μιὰ μαστιὰ σὰν φῶς μὲ βίχνει,
καὶ 'ς τὸ στόμα γέλοιο δείχνει.
— Δὸς φιλὶ 'ς τὸ στόμ' αὐτό,
κι' ἄλλο, εἶπα, δὲν ζητῶ.

—

Χείλη μέλι μὲ προβάλλει,
καὶ τὸ ἄσπρο στῆθος πάλλει.
— Δὸς τὸ στῆθος δός μ' αὐτό,
κι' ἄλλο, εἶπα, δὲν ζητῶ.

—

Σὰν τὸ κυπαρίσσι σκύπτει,
καὶ 'ς τὴν ἀγκαλιά μου πίπτει.
— Τώρα σ' ἔχω, σὲ κρατῶ,
τίποτ' ἄλλο δὲν ζητῶ.

—ooo—

Τὴν αὐτὴν δὲ χάριν ἔχει καὶ ὁ *ἀγθοπώλης*. Τὰ δὲ ἐπιγραφόμενα *Θρῆνος*, *Εὐτυχία*, *Ἐνθύμησις* καὶ *Ξένος* εἶναι στόνοι ἐλεγειακοὶ ψυχῆς διαπύρου, ἔχοντες κάλλος τὴν ἀφέλειαν, ὕψος τὴν ἁπλότητα, καὶ στολὴν τὴν ἀνεπιτήδευτον καὶ ἁρμονικωτάτην στιχουργίαν.

Λ * * *

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΡΟΒΕΡΤΟΣ ΕΜΜΕΤ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 235, 236, 237 καὶ 238.)

—ooo—

Γ'.

Ὅτε ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν στερεὰν ἡ Ἰρλανδία, ἡττημένη καὶ ἠφρωτηριασμένη, δὲν ἔβλεπε πλέον σημεῖον ζωῆς· ἡ εἰρήνη τῶν τάφων διεδέχθη τὰς σπασμωδικὰς ταραχὰς, αἵτινες προηγήθησαν τῆς περὶ ἑνώσεως πράξεως. Καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν φαινομένην ταύτην ἀκινησίαν ἐταράττετο πάντοτε διάπυρός τις ἑστία συνωμοσιῶν, ἑτοίμη νὰ ἀναζωπυρωθῇ κατὰ τὴν ἐλαχίστην πνοὴν ἐλπίδος. Ὁ Ῥοβέρτος, καί τοι ταξειδεύων ὡς νέος σκοπὸν ἔχων νὰ διασκεδάσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὴν ἀνατροφήν του, ἀληθῶς ὅμως ἦτο μυστικὸς πράκτωρ τῶν Ἡνωμένων Ἰρλανδῶν· ἔμελλε δὲ ταχέως ἡ ἀργὰ νὰ ἀνανεώσῃ μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ πρώτου αὐτῆς Ὑπάτου τὰς γενομένας διαπραγματεύσεις, μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 1789 ἔτους καὶ τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας. Ἀλλ' αἱ περιστάσεις, ὡς φαίνεται, δὲν παρουσιάσθησαν εὐνοϊκαὶ, καὶ πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ ἀποστολή του δὲν ἦτο οὐ μόνον ἀρκούντως ὁριστική, ἀλλ' οὔτε πολλὰ κατεπείγουσα, διότι ἐπὶ δύο ἔτη περιώδευσεν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον, ἐπεσκέφθη ἀλληλοδιαδόχως τὴν Ὁλλανδίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, καὶ τελευταῖον τὰ Γάδειρα, συναδοιπόρον ἔχων τὸν Ἰωάννην Ἄλλεν, ἕνα τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Κράτους φυλακισθέντα ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐξελθόντα δὲ μετὰ τοῦ Θωμᾶ Ἄδδης Ἔμμετ. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1802 ἔτους, ὅτε αἱ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας σχέσεις διαταραχθεῖσαι, προεμήνυον τὴν ῥῆξιν τῆς ἐν Ἀμιένῃ εἰρήνης, ἐπανευρίσκομεν αὐτὸν ἐν Παρισίοις, ὅπου ἐπανεῖδε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν Ἀρθοῦρον Ὄκονορ, τὸν Μὰκ Νέβων, τὸν λόρδον Κλόγκουρρυ, καὶ ἅπαντας τοὺς πρόσφυγας Ἰρλανδούς. Δύο μῆνας διέμεινεν εἰς Παρισίους, ὅπου εἶδε τὴν λαμπρὰν καὶ ἐλαφρὰν ἐκείνην κοινωνίαν, μεθύουσαν ὑπὸ νικῶν καὶ ἡδονῶν, ἥτις μόλις ἐξελθοῦσα ἐκ τῶν σκοτεινῶν τρικυμιῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀπέλαβε μετὰ χαρᾶς τῶν θαυμάτων τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ πρῶτος Ὕπατος δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε διατηρῶν σχέσεις μετὰ τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῶν ἐν Παρισίοις Ἰρλανδῶν. Μελετῶν τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἀποβίβασιν, εἶχε στρατολογήσει τάγματα Ἰρλανδικά. Μεταξὺ τῶν ἀποφάσεων, αἵτινες συνεταράττοντο ἀσταθεῖς ἐν τῇ κεφαλῇ του, ἐσκόπει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν Ἰρλανδίαν ὡς κλεῖδα μέλλουσαν ν' ἀνοίξῃ τὸ Ἡνωμένον βασίλειον. Ὑπάρχουσιν εἰς τὰ γενικὰ ἀρχεῖα τῆς Γαλλίας περίεργα ἔγγραφα, ἀναγόμενα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ πρώτου Ὑπάτου μετὰ τῶν πρώτων Ἰρλανδῶν προσφύγων. « Αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἰρλανδίας, γράφει ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργόν, εἰσὶ τόσον σπουδαῖαι ὥστε αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἔρχομαι εἰς ἰδιαιτέρας συνεντεύξεις μετὰ τῶν ἐνταῦθα Ἰρλανδῶν. » Δύο ἐπιστολαὶ διεξοδικαὶ τοῦ Θωμᾶ Ἄδδης Ἔμμετ πρὸς τὸν πρῶτον Ὕπατον καὶ τὸν ὑπουργὸν τοῦ πολέμου, εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἀπάντησις εἰς τὰ προτεινόμενα. Ὁ Θωμᾶς Ἄδδης Ἔμμετ, καί τοι ὁμολογῶν πεποίθησιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ πρώτου Ὑπάτου, καί τοι ἐπιβεβαιῶν ὅτι δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ συμπράξεως πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἰρλανδίας, λαμβάνει ὅμως μεγάλην φροντίδα ὅπως ἐπαναλάβῃ πολλαχῶς, ὅτι ἡ ἀποβίβασις τῶν Γάλλων ἐπὶ τοῦ πατρῴου αὐτῶν ἐδάφους ἤθελεν εἶσθαι τὸ σημεῖον τοῦ ὀλέθρου αὐτῶν, ἐὰν παρουσιάζοντο ὡς κατακτηταὶ καὶ ὄχι ὡς σύμμαχοι. « Ἀρκεῖ, λέγει, ἡ ἐλαχίστη ὑπόνοια περὶ τούτου, ἵνα ἐπαναρρίψῃ τὴν Ἰρλανδίαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀγγλίας. » Ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ, κατὰ τὴν εἰς Παρισίους ἄφιξιν αὐτοῦ, συνδιελέχθη μετὰ τοῦ πρώτου Ὑπάτου, πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τοῦ Ταλλεϋράνδου, ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν. Περίεργον ἦτο νὰ ἐγνωρίζομεν ὁποία τις ὑπῆρξεν ἡ συνομιλία τοῦ στρατηγοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ νέου Ἰρλανδοῦ· δυστυχῶς ὅμως ὁ Μάδδεν οὐδὲν λέγει περὶ τούτου, καὶ μάτην ἐζήτησα τὰ ἴχνη τῆς συνομιλίας ταύτης. Γνωστὸν δὲ μόνον εἶναι ὅτι ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ ἀπῆλθε δυσηρεστημένος. Ἔλεγεν ὅτι ὁ πρῶτος Ὕπατος δὲν τῷ ἐνέπνεεν οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην, διότι ἐφρόντιζε περὶ τῆς Ἰρλανδίας ὅσον καὶ περὶ τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἐλευθερίας· ἀπὸ δὲ τὸν χείμαῤῥον τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦτο μόνον ἐξήγαγεν, εἰλικρινῆ πρόθεσιν τοῦ νὰ διακηρύξῃ τὸν πόλεμον ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Ἐπίστευεν ἐπίσης εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ σχεδίου τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποβιβάσεως, καὶ εἶχεν ἀπόφασιν σταθερὰν νὰ μὴ παρέξῃ μηδὲν μέσον ὅπως θέσῃ τὸν πόδα ἐπὶ τῆς Ἰρλανδίας. » Οὐδόλως τοῦ Ταλλεϋράνδου ἡ ὁμιλία εὐχαριστήσεν αὐτόν, καθόσον μάλιστα τὸν εὗρεν ὅλως ἀγνοοῦντα τὰς ὑποθέσεις τοῦ τόπου αὐτοῦ. Ἐφρόνει ὅμως ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ τὸν καταπείσωσιν, εἰς περίστασιν ῥήξεως μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἐργασθῇ σπουδαίως διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰρλανδίας, καὶ διὰ τὴν κατάστασιν αὐτῆς εἰς δημοκρατίαν ἀνεξάρτητον, στηριζομένην ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς συμμαχίας. « Τὸ ἀξιοθαύμαστον εἶναι, λέγει ὁ Μάδδεν, ὅτι ὁ νεώτερος τῶν ἐν Παρισίοις Ἰρλανδῶν, ἔδειξε περισσοτέραν ὀξυδέρκειαν, σύνεσιν καὶ δυσπιστίαν εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τοῦ πρώτου Ὑπάτου. » Καὶ ὅμως ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ ἦτο πολὺ ἐπιδεκτικὸς ὀνειροπολημάτων, ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ τῆς πατρίδος του· διότι δὲν εἶναι σπάνιον νὰ εὕῃ τις νοῦς ὀρθὸν καὶ συνετὸν, ἅμα δὲ καὶ πάθος διάπυρον ἐπισκιάζον ἐνίοτε τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλως τε δὲν ἀπῃτεῖτο μέγα διορατικὸν ὅπως ἀνακαλύψῃ ὅτι ὁ πρῶτος Ὕπατος, ἐπεμβαίνων εἰς τὰς ἔριδας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, δὲν ἠδύνατο ἄλλην πρόθεσιν νὰ ἔχῃ ἢ τὸ νὰ συμβιβάσῃ, ὡς συνήθως λέγουσι, « τὰ διαμαχόμενα μέρη. » Ἀλλ' ἡ διαίρεσις, ἡ μάστιξ αὕτη τῶν ἡττημένων μερίδων, εἶχεν εἰσδύσει τότε εἰς τοὺς κόλπους τῶν προσφύγων Ἰρλανδῶν (1). Ἐν τῇ παραφορᾷ τοῦ κομματικοῦ πνεύματος Ἰρλανδοί τινες, ἐν οἷς κατατάττεται καὶ ὁ Ἀρθοῦρος Ὁ Κόννορ, κατήντησαν νὰ ἐπεθυμῶσιν ἀλλαγὴν κυρίων μὲ πᾶσαν θυσίαν, καὶ προετίμων τῆς ἀφορήτου καταδυναστεύ-

(1) Ὑπῆρχον τότε, λέγει ὁ Μὰκ Νέβων, εἰς τὴν Ἰρλανδίαν τόσαι γνῶμαι ὅσοι καὶ ἄνθρωποι· ἑκάστη μερὶς διηρεῖτο καὶ ὑποδιηρεῖτο εἰς τὸ ἐπάπειρον, καὶ εἶχεν ἰδιαίτερον σχέδιον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ τόπου. Τοιαύτη εἶναι ἡ δυστυχία τῶν λαῶν παρ' οἷς ζωηρότης καὶ φαντασία ὑπερτεροῦσι τῆς ὀρθῆς κρίσεως.

σεως τῆς Ἀγγλίας τὸν ζυγὸν τῆς Γαλλίας. Ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ καὶ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, διὸ ἐξετίμων κάλλιον τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς θέσεως. Πιθανὸν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ Ἰρλανδία νὰ εὕρισκε τὸ συμφέρον αὐτῆς ἐν τῇ τοιαύτῃ μεταβολῇ· ἤθελε κερδήσει τοὐλάχιστον τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, ὁ δὲ ζυγὸς τῆς Γαλλίας ἤθελεν εἶσθαι ἀναμφιβόλως ὀλιγώτερον βαρὺς τῆς τοῦ Ἀγγλίας, οὐδὲ θὰ ἐπεβαρύνετο ὑπὸ τῆς φυλετικῆς ἀντιπαθείας, ἥτις καθιστᾷ τόσῳ μισητὴν τὴν ξένην ἐξουσίαν. Ἂν καὶ ἦτο εὔκολον νὰ μαντεύσῃ τις τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τὸν πρῶτον ὕπατον, οὐδὲν ὅμως ἀνήγγελλε πᾶν ὅ,τι ἀκολούθως ἐφάνη· ὁ νικητὴς τοῦ Ἀρκόλ καὶ τοῦ Μαρέγγου, ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Ἰταλίας, ἦτο εἰσέτι ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας. Καὶ ὅμως ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ ἄκων μᾶλλον καὶ ἐνδίδων εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς μερίδος του, συγκατετέθη νὰ διαπραγματευθῇ τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἰρλανδίας μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἐπικινδύνου τούτου συμμάχου. Καὶ ἵνα καταδείξῃ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὅτι δὲν ἠπατᾶτο ἀξιῶν ὅτι ὁ πρῶτος Ὕπατος δὲν ἦτο ἄξιος πίστεως, κατώρθωσε νὰ προμηθευθῇ τὸ ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τινος τοῦ Κυρίου Ὄττο, πρεσβευτοῦ τότε εἰς Λονδῖνον, λεγούσης ὅτι, ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἀποβάλῃ ἐκ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς τοὺς Γάλλους πρόσφυγας, τοὺς ὑπόπτους εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον, οὗτος θὰ τῇ ἀπέδιδεν ἐξ ἀμοιβῆς τὰ αὐτὰ θέτων εἰς τὴν διάθεσίν της τοὺς εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Γαλλίας καταφυγόντας, οἵτινες ἦσαν οἱ Ἰρλανδοί, μεθ' ὧν ἐπὶ δύο ἔτη διεπραγματεύετο.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἄρνησις ὑπῆρξεν ἀμοιβαία, διότι ὁ πρῶτος Ὕπατος ἐφάνη καὶ αὐτὸς ὀλίγον εὐχαριστημένος ἐκ τῶν συνδιαλέξεων μετὰ τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τῶν Ἰρλανδῶν προσφύγων. Ἴσως ὁ πρακτικὸς αὐτοῦ νοῦς τῷ ἐνέπνευσέ τινα καταφρόνησιν πρὸς τὰ χειμαιρικὰ σχέδιά των· ἴσως δὲ καὶ ἡ ἔμφυτος κλίσις του πρὸς τὴν ἰσχύν, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦτο, παρεκίνει αὐτόν, καὶ τοι μισοῦντα τόσῳ τὴν Ἀγγλίαν, νὰ προτιμᾷ ταύτην τῆς ἀδυνάτου καὶ καταδυναστευομένης Ἰρλανδίας. Παρὰ τῷ στρατηγῷ Βοναπάρτῃ, ἡ ψυχὴ δὲν ἦτο ἴση μὲ τὸν νοῦν του· ναὶ μὲν ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ νοῦς ἐθεώρει πάντα ὑπὸ ἔποψιν μεγαλητέραν ἐνταυτῷ καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς ὕψος τῆς ψυχῆς ἦτο ξένον εἰς αὐτόν. Ἀξιοθαύμαστος ἐν τοῖς συμβουλίοις καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἄνευ ἀξιοπρεπείας καὶ ἄνευ μεγαλείου εἰς Φοντενεβλὼ καὶ Ἀγίαν Ἑλένην, ὅτε εὑρέθη μόνος ἀπέναντι τῆς ἀτυχίας, ἀφῆκεν ἴσως, διὰ τὴν δυστυχίαν τῆς Γαλλίας, ἀνεξάλειπτόν τινα τύπον ἐπὶ τοῦ τόπου ὃν ἐθάμβωσε καὶ ταυτοχρόνως ἐξκυτέλισεν.

Ἀλλ' ἀπατώμεθα νομίζοντες ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνεπὴς εἰς τὸ κακὸν καὶ τὸ καλόν· πολλάκις δὲ καὶ οἱ ἐμβριθέστεροι πολιτικοὶ δὲν εἶναι οὔτε τόσῳ προνοητικοὶ οὔτε τόσῳ δόλιοι ὅσον ὑποθέτονται. Πιθανὸν ἄρα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ πρῶτος Ὕπατος νὰ μὴ εἶχε μηδεμίαν κακὴν προθεσιν πρὸς τὴν Ἰρλανδίαν, ἂν καὶ οὔτε διὰ τὸ μέλλον δὲν εἶχε λόγους νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν ἡ νῆσος ἐκείνη. Εἶναι μάλιστα πιθανὸν ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἐγίνωσκεν ἐὰν αἱ ὑποσχέσεις του ἦσαν εἰλικρινεῖς. Ὀλίγας ἡμέρας ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Θωμᾶ Ἄδδης Ἔμμετ, ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης τῷ ἀπέστειλε τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν.

«Ὁ πρῶτος Ὕπατος ἀνέγνω μετὰ μεγίστης προσοχῆς τὸ ὑπόμνημα ὅπερ τῷ ἀπεύθυνεν ὁ κύριος Ἔμμετ τὴν 13 Ἰανουαρίου (nivôse). Ἐπιθυμεῖ δὲ ὅπως οἱ Ἡνωμένοι Ἰρλανδοὶ σκεφθῶσιν ὅτι πρόθεσιν ἔχει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἰρλανδίας. Ὁ στρατηγός, ὅστις θέλει διοικήσει τὴν ἐκστρατείαν, θέλει ἐφοδιασθῇ μὲ ἐπίσημα ἔγγραφα, δι' ὧν ὁ πρῶτος Ὕπατος θέλει διακηρύξει ὅτι δὲν θέλει εἰρηνεύσει μετὰ τῆς Ἀγγλίας χωρὶς νὰ πραγματευθῇ καὶ περὶ τῆς Ἰρλανδικῆς ἀνεξαρτησίας· ἀλλὰ τοῦτο ἐὰν ἐνωθῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ ἀξιόλογος ἐπικουρία τῶν ἡνωμένων Ἰρλανδῶν (1).

» Τὰ τῆς Ἰρλανδίας θέλουσι διευθετηθῇ ὅπως καὶ τὰ τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τὸν παρελθόντα πόλεμον.

» Ὁποιοσδήποτε συνοδεύσῃ τὸν γαλλικὸν στρατὸν, τὸν προωρισμένον διὰ τὴν ἐκστρατείαν, θέλει θεωρεῖσθαι ὡς Γάλλος· ἐὰν δὲ συλληφθέντα δὲν μεταχειρισθῶσιν αὐτὸν ὡς αἰχμάλωτον πολέμου, ἀντεκδίκησις θέλει ἐκτελεῖσθαι ἐπὶ τῶν Ἄγγλων αἰχμαλώτων.

» Ὁ πρῶτος Ὕπατος ἐπιθυμεῖ ἵνα σχηματισθῇ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Ἡνωμένων Ἰρλανδῶν, καὶ δὲν βλέπει τί τὸ ἄτοπον ἐὰν τὰ μέλη αὐτῆς ἐκδώσωσι διακηρύξεις καὶ φωτίσωσι τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

» Αἱ διακηρύξεις αὗται θέλουσι δημοσιεύεσθαι εἰς τὸν *Ἄργον* καὶ διὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, ὅπως φωτίζωσι τοὺς Ἰρλανδοὺς περὶ τῆς πορείας ἣν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωσι, καὶ τῶν ἐλπίδων ἃς πρέπει νὰ ἔχωσιν. Ἐὰν δὲ ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη θελήσῃ νὰ συντάττῃ ἔκθεσιν τῶν τυραννικῶν πράξεων τῶν κατὰ τῆς Ἰρλανδίας ἐκτελουμένων ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, αὕτη θὰ καταχωρίζεται ἐν τῷ *Μηνύτορι*. »

Ὅτε δὲ διεδόθη ἐν Ἰρλανδίᾳ ἡ εἴδησις περὶ προσεχοῦς ῥήξεως μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἀμέσως ὁ τόπος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ληθάργου εἰς ὃν εἶχεν ἐμπέσει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πράξεως τῆς ἑνώσεως. Αἱ ἐλπίδες καὶ τὰ πάθη ἀνεῤῥιπίσθησαν, καὶ μᾶλλον αἴσιος ἀνεφάνη ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος. Ἡ δυσαρέσκεια ἦτο τότε τόσον βαθεῖα καὶ γενικὴ, ὅσον καὶ κατὰ τὸ 1798 ἔτος. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ τις διαφορά· ὑπῆρχε δηλαδὴ ἡ ἀποθάῤῥυνσις ἡ ἐπακολουθοῦσα τὴν ἧτταν, ἐνῷ τῆς πάλης προηγεῖται θάῤῥος. «Ἐὰν δὲν προσέξωμεν τὴν Ἰρλανδίαν, τὴν

(1) Ὁ πρῶτος Ὕπατος συνέταξε μόνος τὸ ἔμβλημα τῆς σημαίας, ἥτις ἔμελλε νὰ δοθῇ εἰς τὰ Ἰρλανδικὰ τάγματα. Ἡ σημαία εἶχε χρῶμα πράσινον, καὶ ἔνθεν μὲν τὰς λέξεις ταύτας· Ἀνεξαρτησία τῆς Ἰρλανδίας, ἔνθεν δὲ Ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως.

χάνομεν, ἔγραφεν ὁ λόρδος Κάρολος Βέντιγκ. Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ὑπέρποτε ἕτοιμος πρὸς ἀνταρσίαν ». Ἐν τινι ἐπιστολῇ τοῦ λόρδ Γρενβίλλου πρὸς τὸν μαρκέσιον Οὐελλεσλεῦ ἀναγινώσκονται ταῦτα· « Ἀγνοῶ ἐὰν ὁ πόλεμος, ὃν οἱ σοφοὶ ἡμῶν ὑπουργοὶ εἰσὶν ἕτοιμοι νὰ κηρύξωσι, σᾶς κρατήσῃ ἐν τῇ Ἰνδίᾳ. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι θὰ σᾶς ἐπανίδω τὸ ἐρχόμενον ἔτος εἰς Ἰρλανδίαν, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τὸ ἐρχόμενον ἔτος ἡ Ἰρλανδία θέλει εἰσέτι ἀνήκει εἰς τὴν Ἀγγλίαν. »

Ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ δὲν ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς καὶ ὁ προαγωγὸς τῆς συνωμοσίας τοῦ 1803 ἔτους, ἂν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔμεινε διὰ παντὸς προσκεκολλημένον εἰς τὴν ἡρωϊκὴν καὶ δυστυχῆ ταύτην ἀπόπειραν. Εὑρίσκετο εἰσέτι εἰς Γαλλίαν ὅτε ἔμαθε τὴν προπαρασκευαζομένην ἐπανάστασιν· καὶ συγκατετέθη νὰ μετάσχῃ τῆς συνωμοσίας. Ἐνταῦθα παρατηρεῖται παρὰ τοῖς διαφόροις ἱστορικοῖς ἀντίφασίς τις. Κατὰ τὸν Μάδδεν ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ ἔλαβε, πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ, τὴν ἔγκρισιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἡνωμένων Ἰρλανδῶν, τῶν ἐν Παρισίοις εὑρισκομένων. Καὶ τοιούτοι ὁ Μὰκ Νέῶν τῷ ἐνεχείρισε διακήρυξιν καλοῦσαν τὸν Ἰρλανδικὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν· ἀναγινώσκομεν δὲ ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Θωμᾶ Ἄδδης Ἔμμετ, ὁμιλοῦσαν περὶ τῆς σκοπουμένης εἰς Ἀμερικὴν ἀναχωρήσεώς του ταῦτα· « Ἐὰν αἱ περὶ πολέμου φῆμαι κυρωθῶσι, τὰ σχέδιά μας θέλουσιν ἀναμφιβόλως ἀλλάξει, καὶ ἐκ νέου θὰ γίνωσιν ἀπόπειραι ἐν Ἰρλανδίᾳ. » Αἱ πρὸς τὸν πρῶτον Ὕπατον ἐπιστολαὶ ἐπιμαρτυροῦσιν ὅτι ὁ Θωμᾶς Ἄδδης Ἔμμετ ἤλπιζε πάντοτε προσεχῆ ἐπανάστασιν ἐν Ἰρλανδίᾳ, βοηθουμένην ὑπὸ τῶν Γάλλων. Μάλιστα βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ λόρδος Κλόγκουρρου ἦτο καὶ αὐτὸς συνωμότης, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τούτου φέρουσι τὰ ὅπλα, ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν ἐξοχὴν του μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1803 ἔτους. Ἐκ τοὐναντίου ὁ λόρδος Κλόγκουρρου διηγεῖται ὅτι τὴν προτεραίαν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ Ῥοβέρτος ἐγκατέλιπε τοὺς Παρισίους, ἐγεύθη μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Θωμᾶ Ἄδδης Ἔμμετ· ὅτι συνεζήτησαν καὶ οἱ τρεῖς τὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως, « καὶ ὅτι μετ' ἀκριβεῖς ἐξετάσεις, εὑρόντες τὰ μέσα ἀνεπαρκῆ, ἐπροσπάθησαν νὰ μεταπείσωσι τὸν ἐνθουσιώδη νέον, ὅπως μὴ περιπλεχθῇ εἰς ἐπιχείρημα τόσῳ ἐπικίνδυνον. . . . . » Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις τὴν ἀλήθειαν μεταξὺ τῶν δύο τούτων διηγήσεων· τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τὴν ἄρνησιν ἀγαπῶμεν νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν εἰς πᾶσαν ἀποτυχίαν· ἕκαστος ἄξιοῖ τότε ὅτι συνεβούλευσε νὰ μὴ γίνωσιν ὅσα ἴσως ὑπεστήριξεν. Ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν ἐσκέφθησαν ὁ Λόρδος Κλόγκουρρου καὶ ὁ Θωμᾶς Ἄδδης Ἔμμετ, δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ ὥρα τῆς ἐνόπλου ἀντιστάσεως εἶχε παρελθεῖ διὰ τὴν Ἰρλανδίαν. Ὅταν ἀποτυγχάνῃ ἡ ἐπανάστασις ὑπάρχουσι πάντοτε λόγοι ἵνα διαδεχθῇ αὐτὴν ἄλλη· αἱ πρὸς ἐπιτυχίαν ἐλπίδες δὲν ἐφαίνοντο ἱκαναί. Οὐδὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἄλλαξεν ἐν τῇ θλιβερᾷ καταστάσει τοῦ τόπου ἐκείνου· αἱ ὁμολογηθεῖσαι ὑποσχέσεις κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἑνώσεως οὐδόλως διετηρήθησαν· ὥστε παράπονα νέα ἐγεννήθησαν. Καὶ ὅμως προαίρεσίς τις ἠπιότητος καὶ μετριότητος διεδέχθη τὴν βίαιαν καταδυνάστευσιν, ἀφ' ὅτου ἡ Ἰρλανδία κατεβιβάσθη ἀπὸ τὸν βαθμὸν ἔθνους εἰς τὸν βαθμὸν ἐπαρχίας. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ διοίκησις τοῦ λόρδου Χάρδουϊκ καὶ τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἀδδιγκτον δὲν ὁμοιάζουσι τὴν τοῦ Πίτ καὶ τοῦ λόρδου Καστελῆγ. Τέλος, ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν διαγωγὴν τῶν δύο ἀδελφῶν, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι τοῦ μὲν ὑπῆρξεν ἄμεμπτος, τοῦ δὲ ἂν καὶ ἀξία πολλῆς συμπαθείας, δὲν εἶναι ὅμως ἀνεπίδεκτος ἐπικρίσεως. Καὶ ὅμως διὰ παντὸς θέλουσιν ἐλκύει τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν αἱ ἡρωϊκαὶ καὶ ἀπηλπισμέναι ἀπόπειραι ὅσας ἐπιχειροῦσι τὰ ἔθνη καὶ τὰ κόμματα ὅπως ἀποφύγωσι τὸ εἱμαρμένον.

« *Τί νὰ πράξῃ εἰς κατὰ τριῶν;* . . . . . »

Αἱ πλάναι αὗται εἰσὶν ἔτι καὶ σήμερον, ὡς ἐρρέθη καὶ διὰ τὰς φιλοσοφικὰς πλάνας τοῦ Λέθνιτς, οἱ τίτλοι τῆς ἀνθρωπίνης δόξης.

Ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ, πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ εἰς Ἰρλανδίαν, ἔσχε καὶ τελευταίαν συνέντευξιν μετὰ τοῦ πρώτου Ὑπάτου· ἐβεβαιώθη δὲ ὅτι αἱ ἐχθροπραξίαι ἔμελλον ν' ἀρχίσωσι τὸν Μάϊον, καὶ ὅτι ἡ ἀπόβασις τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ θὰ ἐγίνετο τὸν Αὔγουστον. Πάντα συνεδυάσθησαν ὅπως ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἰρλανδίας συμπέσῃ μὲ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐκστρατείαν. Εἰς ταῦτα περιωρίσθη ἡ διαπραγμάτευσις μετὰ τοῦ πρώτου Ὑπάτου. Ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ ἔδειξε πάντοτε ἀκατανόητον ἀποστροφὴν εἰς τὸ νὰ προδῇ περαιτέρω, εὐκολύνων τὴν μετάβασιν τῶν Γάλλων εἰς τὸ Ἰρλανδικὸν ἔδαφος. Τίς οἶδε τί ἤθελε συμβῇ, ἐὰν ἡ ἐκστρατεία ἐγίνετο καὶ ἐὰν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Δουβλίνου ἐπετύγχανεν; Αἱ ὑποθέσεις αὗται οὐδὲν παράδοξον ἢ ἀδύνατον ἔχουσιν, ὅταν τις δὲν πιστεύῃ εἰς τὸ καθειμαρμένον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Οἱ βλέποντες τὰ γεγονότα ἐξ ἀνάγκης παραγόμενα τὰ μὲν ἐκ τῶν δὲ, ἔπρεπε νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς τὴν πρόῤῥησιν τοῦ μέλλοντος τοὺς νόμους οἵτινες τοῖς φαίνονται τόσον σαφεῖς ἐν τῷ παρελθόντι. Ἀρκεῖ νὰ ἐζήσέ τις ἐν ἐποχῇ ἐπαναστάσεως, ἵνα πεισθῇ πόσον τὰ ἀπροσδόκητα καὶ ἀπρόοπτα σμῆνη διοικοῦσι τὸν κόσμον. Κατὰ τινας στιγμὰς, ἄνευ οὐδενὸς φαινομένου λόγου, ὁ τροχὸς στρέφει πρὸς ταύτην τὴν διεύθυνσιν, ἐνῷ κάλλιστα ἠδύνατο νὰ στραφῇ καὶ πρὸς τὴν ἀντίθετον. Τοιαῦτα ἦτο καὶ τοῦ πρώτου Ὑπάτου ἡ γνώμη. Διὰ τῆς θαυμασίας ἐμφύτου ῥοπῆς καὶ τῆς βαθείας πείρας αὐτοῦ, ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν μεγαλητέρων γεγονότων, πολλάκις ἐξκοτᾶται ἐκ τῆς τύχης τῶν ἐλαχίστων περιπτώσεων. « Πόθεν κρέμαται ἡ τύχη τῶν ἐπικρατειῶν! ἔλεγεν εἰς Ἀγίαν Ἑλένην. Ἐὰν ἀντὶ τῆς ἐκστρατείας ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπεχείρουν τὴν εἰς Ἰρλανδίαν, καὶ ἐὰν μικρά τινα ἐμπόδια δὲν ἀνέβαλλον τὴν εἰς Βολωνίαν ἐκστρατείαν μου, ποῦ ἤθελεν εἶσθαι σήμερον ἡ Ἀγγλία;»

Ὅπως ἀποφύγῃ ὑποψίας, ὁ Ῥοβέρτος Ἔμμετ διευθύνθη εἰς Ἰρλανδίαν διὰ τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἡν Ἀμστελοδάμῳ ἀπεχωρίσθη τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὃν δὲν ἔμελλε πλέον νὰ ἴδῃ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Θωμᾶς Ἄδδης Ἔμμετ ἀποφασισμένος ὢν νὰ μὴ ἀνακμιχθῇ πλέον εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἰρλανδίας, καὶ θέλων νὰ καταστῇ πολίτης Ἀμερικανὸς, ἐπροσπάθησε νὰ κρατήσῃ πλησίον του τὸν νέον αὐτοῦ ἀδελφόν· ἀποτυχὼν ὅμως ἔδωκεν αὐτῷ συμβουλὰς φρονίμους, τὰς ὁποίας, τοὐλάχιστον διὰ τὴν εὐτυχίαν του, ἤθελε πράξει καλῶς ἂν ἠκολούθει.

Σ.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Ὁ ἀρχηγὸς Βάς Νὰ Ἰλλε (Λέων τῶν ὀρέων), καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ῥόδον τῶν ὀρέων.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΠΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ.

Ὁ Κ. Λέων Πινέλλης, εἷς τῶν ἀκαμάτων καὶ ἀτρομήτων περιηγητῶν τοὺς ὁποίους ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἀποστέλλει ἀλληλοδιαδόχως εἰς ἐξιχνίασιν ὀλίγον γνωστῶν ἢ ἀνακάλυψιν ὅλως ἀγνώστων χωρῶν, ἀνεκάλυψεν ἐσχάτως κράτος ὁλόκληρον εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν, κατοικούμενον ὑπὸ λαοῦ πολυπληθοῦς, νομίμονος καὶ ἐμπειροπολέμου, ἔχοντος καὶ ἱστορίαν, καὶ μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ, μαρτυροῦντα ἀρχαῖον πολιτισμόν.

Αἱ γεωγραφικαὶ ἑταιρίαι τῆς Ἀμερικῆς, τῶν Παρισίων καὶ ἄλλων μερῶν ἐθαύμασαν τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην· ἡμεῖς δὲ νομίζομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκετὴν τὴν παράθεσιν τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς τοῦ Κ. Πινέλλη, καὶ τινων εἰκόνων αἵτινες παριστῶσιν ἀνθρώπους καὶ ἀνηρεῖα τῆς νέας χώρας.

« Περιελθὼν μέγα μέρος τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας καὶ ἐπισκεφθεὶς τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικήν, μετέβην χάριν ἐπιστημονικῶν ἐξετάσεων εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν, ὅπου διέτριψα τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη, ἐξερευνήσας ἐπιμελῶς ὅλην τὴν μεταξὺ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Πανάμα καὶ τῆς Γεουατεμάλας χώραν. Εἰς τὴν ἀκριβῆ δὲ ταύτην ἐξέτασιν ὀφείλεται ἡ ἀνακάλυψις τόπου *ὅλως ἀγνώστου τοῖς γεωγράφοις.*

» Ἐὰν ἄλλος τις πρὸ ἐμοῦ δὲν ἐπεσκέφθη τὸν τόπον τοῦτον, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀκαθέκτου μίσους τὸ ὁποῖον τρέφουσιν οἱ κάτοικοι αὐτοῦ κατὰ τῆς φυλῆς τῶν λευκῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς κατακτήσεως, ὅτε οἱ Ἱσπανοὶ ἔφερον ἀπηνῶς παντάχοῦ πῦρ καὶ σίδηρον.

Θυσιαστήριον ἐντὸς ὄφεσσου.

» Τὸ περιεργότερον μέρος τοῦ τόπου τούτου, τὸ ὁποῖον ἔχει 16,000 λευγῶν ἐπιφάνειαν, κεῖται πρὸς τὴν Μεξικήν, κατὰ τὴν ἐπικράτειαν Σιαπάς. Διαβρέχεται δὲ ὑπὸ πλήθους ποταμῶν καὶ ῥυάκων, καὶ ὡς ἡ Ἑλβετία διακόπτεται ὑπὸ ὀρέων ὑψηλῶν. Τὸ δὲ ἔδαφος καλύπτεται ὑπὸ πολυαρίθμων ἐρειπίων.

» Αἱ γεωγραφικαὶ ἑταιρίαι τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Νεόβοράκου ὡμίλησαν ἤδη περὶ τῆς Κοπανακουέστης καὶ τῆς Ὀστούτης, περὶ ὧν ἔγραψα πρῶτος πρὸς αὐτάς· ἀλλὰ, πλὴν τῶν μεγαλοπρεπῶν λειψάνων πολιτισμοῦ ἀξιολόγου τῶν καλυπτόντων τὸ ἔδαφος τῶν δύο τούτων πόλεων, δύναμαι νὰ προσθέσω ἔτι ἑπτὰ καὶ ὀκτὼ πόλεις.

» Τὰ πολυάριθμα θεοκλῆ ἢ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων πολεμιστῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, φύζουσιν ἔτι σημεῖα ἱερογλυφικὰ καὶ ἀρχαίας γλυφάς.

» Εἶδον ἀπορῶν καὶ θαυμάζων τάφους βασιλέων σαρκοφάγους, πύργους, ἐρείπια πελατίων, ὡραῖα μωσαϊκά, ὑδραγωγεῖα, καὶ πύργους τετραγώνους μονολίθους ἐκ πορφυρίτου καὶ ἰάσπιδος. Τὰ κάλλος τῶν ἐρειπίων τούτων εἶναι ἀπαράμιλλον.

» Ἐὰν ὁ περιηγητὴς ἀγνοῇ τὴν γλῶσσαν τῶν διαφόρων τούτων ἀρχαίων φυλῶν, καὶ τὰ ἱερογλυφικὰ τῶν Μάγια, τῶν Ζαποτέκων καὶ τῶν Ἰκπονῶν, ὑπολαμβάνει ὅτι δὲν ὑπάρχει τι ἀξιόλογον εἰς τὰ πλούσια ταῦτα ἐρείπια. Ἀπαιτεῖται δὲ μᾶλλον τῶν Ἰκπονικῶν ἡ γνῶσις, διότι δι' αὐτῶν ἀνεγνώρισα πλῆθος εἰδώλων, οἷα τῶν θεῶν Ἀμίδα, Τοράγγα, Ξανταί, Ξάκα, Κανοῦ, τοῦ ἰχθύος Νάτσια, καὶ τοῦ περὶ τὰς πέτρας ἐφ' ὧν ἐγίνοντο θυσίαι ἑλισσομένου *Μεγάλου ὄφεως.*

» Οἱ ἰνδοὶ οἱ καλούμενοι Μάγια, Ζαποτέκοι καὶ Ἀκκανδόνοι, φυλαὶ ἐμπειροπόλεμοι, κατοικοῦσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀνάγκη δέ, ὅπως ὑπάγῃ τις πρὸς αὐτούς, νὰ γνωρίζῃ τὴν γλῶσσάν των, νὰ ἔχῃ βαθεῖαν γνῶσιν τῆς στρατιωτικῆς, τῆς ἱππασίας, τῆς χημείας, τῆς βοτανικῆς καὶ τῆς ὀρυκτολογίας, διότι τότε μόνον τιμᾶται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, καὶ εὐκολύνεται κατὰ τὴν συλλογὴν εἰδήσεων περὶ τῶν πολυαρίθμων μυστηρίων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ὀρυκτῶν.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΕΜΠΟΡΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ.

(Συνέχ. ἴδε φυλλάδ. 238, καὶ 239.)

—ooo—

— Οὔτε ὁ βασιλεὺς, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ. Πρέπει νὰ περιμένῃ ἕνα μῆνα ἀκόμη, νὰ δικασθῇ, καὶ ἢ νὰ ἀθωωθῇ ἢ νὰ καταδικασθῇ. Ἠμπορεῖτε τότε ἂν θέλετε νὰ παραιτηθῆτε τῆς κατηγορίας ἢ νὰ ὁμολογήσετε τὴν ἀπάτην σας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πρώτην καὶ κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὁ κατηγορούμενος, ἐὰν εἶναι ἀθῶος, δὲν θὰ λείψῃ νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν ὄχι μόνον διὰ τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον διέτρεξεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὄνειδος τὸ ὁποῖον προσήφθη εἰς τὸ ὄνομά του. Ἐὰν μάλιστα θελήσῃ νὰ ἐλευθερωθῇ, ἠμπορεῖ νὰ ἐγκαλέσῃ καὶ σᾶς καὶ τοὺς συντρόφους σας ἐπὶ ψευδῆ καταμηνύσει.

Ὁ Ἄλλορν ἤκουσε ταῦτα ἐμβρόντητος.

— Ὄχι, εἶπε, δὲν θέλω νὰ περιμείνω νὰ μὲ ἐγκαλέσῃ· πληρώνω ἀπὸ τώρα ὅ,τι θέλετε. Συμβουλεύσατέ με.

— Δὲν ἐννοῶ, εἶπεν ὁ δικηγόρος, οὔτε τὴν τύσην βίαν οὔτε τὸν φόβον σας· διὰ τί ; . . .

— Μία περίστασις, ὅλως διόλου ἀπρόβλεπτος, μετέβαλε τὸ ζήτημα· τὰ πράγματα δὲν πρέπει νὰ μείνουν ὅπως εἶναι σήμερον. Ἔχω τοὺς λόγους μου, λόγους ἰσχυροὺς, καὶ ἀδιάφορον διὰ τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται· φθάνει νὰ τελειώσω.

— Τὸ κατ' ἐμέ, ἐὰν ἔμην εἰς τὴν θέσιν τοῦ νέου καὶ ἠρθανόμην τὴν ἀθωότητά μου, πρῶτον μὲν θὰ ἐφρόντιζα νὰ ἀποδειχθῇ δικαστικῶς καὶ ἔπειτα θὰ σᾶς ἐκατηγόρουν ἐπὶ συκοφαντίᾳ.

— Ἄ! θὰ μ' ἐκατηγορεῖτε ἐπὶ συκοφαντίᾳ, ὑπετονθόρυσεν ὁ Ἄλλορυ, ἀπὸ τὸ μέτωπον τοῦ ὁποίου ἔρρεον σταγόνες ἱδρῶτος.

— Ἀναμφιβόλως· ἀλλὰ δὲν ἐννοῶ! . . .

— Εἰς τὸν διάβολον! ἀνέκραξεν ἐκεῖνος ἠκωθεῖς μὲ ὁρμήν! Ἂς κάμῃ ὅ,τι θέλει· τὸν προκαλῶ! . .

Μετὰ ταῦτα ἐψιθύρισε λόγους ἀσυναρτήτους, ἀπὸ δὲ τὰς συγκεχυμένας ἀπαντήσεις του ἐπείσθη ὁ δικηγόρος ὅτι ὁ ἀληθὴς ἔνοχος ἦτο ὁ πελάτης του· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὑποθέσεις τοῦ Ἄλλορυ ἦσαν σημαντικαί, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν εἰσόδημα τοῦ δικηγόρου ἄξιον πολλοῦ λόγου, δὲν ἠθέλησε νὰ δυσαρεστηθῇ μὲ ἄνθρωπον τόσῳ ἐπωφελῆ.

Ὁ δὲ ταλαίπωρος Ἔλλιοτ, τοῦ ὁποίου τὸ μέλλον κατέστρεφεν ἡ συκοφαντία τοῦ Ἄλλορυ, ἀνέμενε καρτερικῶς τὴν ἡμέραν τῆς δίκης, ἀπόφασιν ἔχων νὰ παλαίσῃ γενναίως πρὸς τὴν τύχην του, καὶ νὰ μὴ λάβῃ μηδενὸς εἴδους συγκοινωνίαν μὲ τὴν Μαρίαν. Ὁ ἄθλιος! δὲν εἶχεν οὔτε στήριγμα, οὔτε σύμβουλον, βοήθειαν δὲ ἐπροσδόκα ἀπὸ μόνον τὸν Θεόν. Ἡ δὲ Μαρία, μετὰ ὀκταήμερον πυρετόν, ἠναγκάσθη νὰ δέχεται καὶ πάλιν τὸν λόρδον Σκάμπλετ, ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀποθαρρύνθῃ. Ἀπέκρυυε μὲν μὲ ὑπερηφάνειαν τὰς προτάσεις του, καὶ εἰς τὴν ὑπερηφάνειάν της ἐπρόσθεσε καὶ καταφρόνησιν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν, συνενοηθεῖς πρῶτον μετὰ τοῦ πατρός της, ἦλθε νὰ προσφέρῃ αὐτῇ *τὴν χεῖρα καὶ τὴν καρδίαν* του. Πολλάκις ὁ Ἄλλορυ, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν κόρην του, καὶ θέλων ἕως νὰ καταμετρήσῃ μόνος τὸ βάθος τῆς πληγῆς της, ἀνέφερεν ἔμπροσθέν της τὸ ὄνομα τοῦ θύματός του. Ἀλλ' ὅλα συνέτεινον εἰς τὸ νὰ ἐξάπτωσιν ἔτι μᾶλλον τὸ πάθος τῆς Μαρίας, ν' αὐξάνωσι τὴν πρὸς τὸν δυστυχῆ συμπάθειάν της, καὶ μέχρις ἐνθουσιασμοῦ νὰ ἀνυψώνωσι τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας της. Τέλος πάντων ἦλθεν ἡ κρίσιμος ἡμέρα, ὅτε φόβον ἔχων εἰς τὴν καρδίαν καὶ τύψιν εἰς τὴν συνείδησιν ὁ Ἄλλορυ, παρέλαβεν εἰς τὴν ἅμαξάν του τὸν ἔντιμον κύριον Σκάμπλετ, τὸν συνένοχον τοῦτον καὶ φίλον του, καὶ μετέβη εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡ ὑπερβολικὴ του ὠχρότης κατέπληξεν ὅλους τοὺς περιεστῶτας, τὸ δὲ πρόσωπόν του συνεστάλη καὶ ἠλλοιώθη ὅτε εἶδε τὴν ἰσχνότητα καὶ τὴν κατήφειαν τοῦ νέου Ἔλλιοτ. Καὶ εἰ καὶ ἐπροσπάθει νὰ συνδιαλέγεται μὲ τὸν λόρδον Σκάμπλετ καὶ νὰ φαίνεται εὔθυμος, αἱ χειρονομίαι ὅμως καὶ οἱ λόγοι ἐπρόδιδον τοὺς φόβους του· ψυχὴ ἔνοχος καὶ ποταπή, ἐξευτελιζομένη καὶ τρέμουσα πρὸ τῆς ἀθώας καὶ καθαρᾶς ψυχῆς τὴν ὁποίαν εἶχε θυσιάσει! Ἡ ὑπόθεσις συνεζητήθη ἄνευ δόλου δικηγόρων, ὥστε ἡ κατηγορία οὔτε ὑπεστηρίχθη, ἀλλ' οὔτε ἀπεκρούσθη· μόνον μαρτυρίαι ἠκούσθησαν καὶ αὐτὰς ἔμενε νὰ σταθμίσῃ τὸ δικαστήριον. Ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ὁμιλήσῃ ὁ Ἄλλορυ, οἱ δισταγμοί, ὁ τρόμος του ἀπεκάλυψαν τὴν ἐσωτερικὴν ταραχήν του. Καὶ ἐπέτρεψε μὲν αὐτῷ ὁ πρόεδρος νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτόν, ἀλλ' οἱ λόγοι του ὑπῆρξαν ὅλως ἀσυνάρτητοι.

Μετὰ πεντήκοντα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις, καὶ οἱ ὁρκωτοί, προτρέψαντος αὐτοὺς τοῦ προέδρου, οὐ μόνον ἀπέλυσαν τὸν κατηγορούμενον, ἀλλὰ καὶ διεκήρυξαν ὅτι ἡ κατηγορία ἦτο ὅλως ἐπίβουλος, ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ βδελυρωτάτης αἰσχρότητος.

— Δοιπὸν! ἀνεφώνησεν ὁ Ἔλλιοτ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς ἀποφάσεως, καμμία κηλὶς δὲν ἀμαυρόνει τὸ ὄνομά μου. . . καμμία.

— Καμμία, ἀπεκρίθη ὁ πρόεδρος.

— Καὶ ἂν θέλω, ἠμπορῶ νὰ καταδιώξω καὶ νὰ παραδώσω εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἡ ἀπάνθρωπος συνωμοσία μ' ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ μὲ στιγματίσῃ;

— Ἀναμφιβόλως· ἀποδείξατε ὅτι ἡ συκοφαντία ἐζημίωσε καὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν τιμήν σας, καὶ ὁ νόμος θὰ σᾶς ὑπερασπισθῇ.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἔλλιοτ ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ Ἄλλορυ βλέμμα τόσῳ βαρύ, τόσῳ μακρόν, τόσῳ φλογερὸν καὶ τόσῳ καταφρονητικόν, ὥστε τὸ αἷμα ἀναβαν διὰ μιᾶς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐνόχου, τὸν κατέστησεν ὁλοκόκκινον.

— Ἐλᾶτε, εἶπεν ὁ δεσμοφύλαξ πρὸς τὸν Ἔλλιοτ ἀνοίξας τὴν σιδηρότευκτον θύραν, τὴν διαχωρίζουσαν τοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ τοὺς δούλους τῆς ποινῆς καὶ τῆς κατηγορίας· ἐλᾶτε, ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ἐνταμωθῶμεν πλέον.

— Ἐλπίζω, ἀνέκραξεν ὁ Ἔλλιοτ ἐξελθών.

Γνωστὸν ὅτι ὁ ἐλεύθερος ἀλῆ φέρει ἀποτέλεσμα μέθης εἰς τὸν ἐξερχόμενον τῆς φυλακῆς. Διὸ καὶ ὁ Ἔλλιοτ ἐκλονεῖτο βαδίζων, καὶ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν τοίχων, ἀγνοῶν ποῦ ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ, ποῖον ἦτο τὸ μέλλον του· ἀλλ' αἴφνης εὑρέθη ἔμπροσθεν γυναικὸς κεκαλυμμένης, ἥτις εἶπε πρὸς αὐτόν·

— Εὐγένιε! ἀγαπητέ μου Εὐγένιε!

Ἡ εἰποῦσα ταῦτα ἦτο ἡ Μαρία ἥτις τείνασα τὴν χεῖρα πρὸς αὐτὸν ἐξηκολούθησε λέγουσα· — Ἄ! τέλος πάντων εἶναι ἐλεύθερος! δὲν κατώρθωσαν νὰ σὲ καταστρέψουν! Δόξα σοι, ὁ Θεός! Δόξα σοι ὁ Θεός! Ὦ Θεέ μου! πόσα βάσανα ὑπεφέραμεν καὶ οἱ δύο, Ἔλλιοτ! Ἔλλιοτ! διὰ τί δὲν μὲ ὁμιλεῖς; διὰ τί δὲν μὲ ἀποκρίνεσαι; ἡ κόρη δὲν εἶναι ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος τοῦ πατρός.

Ὁ δὲ Εὐγένιος, νομίζων ὅτι ἠπατᾶτο, τὴν ἀτένιζε σιωπῶν καὶ ἐκστατικός.

— Σεῖς εἶσθε, Κυρία Ἄλλορυ!

— Ναί, ἐγώ, ἐγὼ Εὐγένιε! εἶμαι ἡ Μαρία! Πόσον εἶσαι ὠχρός, πόσον ἀλλαξες! Δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ βλέπω εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν! τρέμω!

Εἶπε καὶ ἐκάλυψε μὲ τὰς δύο χεῖρας τὸ πρόσωπόν της, καὶ τὰ δάκρυά της ἔρρευσαν διὰ τῶν δακτύλων της.

— Μόλις πιστεύω, ἐπανέλαβεν ὁ νέος, ὅτι εἶσθε σεῖς ἡ κόρη τοῦ Κ. Ἄλλορυ. Τί θὰ εἰπῇ ὁ πατήρ σας; Καὶ δὲν ἠξεύρετε ὅτι ἐκατηγορήθην ὡς κλέπτης, καὶ ὅτι τὴν ὥραν αὐτὴν ἄφησα τὴν φυλακήν; Δὲν ἐντρέπεσθε νὰ ὁμιλῆτε μὲ ἐμέ;

— Νὰ ἐντρέπωμαι! ὦ Ἔλλιοτ! πόσον εἶμαι δυστυχὴς ἐνθυμουμένη ὅτι τὸ αἷμα ἐκείνου τρέχει εἰς τὰς φλέβας μου!

Ὁ Ἔλλιοτ ἔσφιγξε τότε περιπαθῶς τὴν χεῖρα τῆς νέας, ἥτις, ἔξω φρενῶν σχεδόν, ἐλησμόνει τὸν ἑαυτόν της.

— Ἂς ὑπάγωμεν, εἶπε, μαζῆ νὰ τὸν εὕρωμεν, νὰ ζητήσωμεν δικαιοσύνην, ἱκανοποίησιν. Θὰ σταθῶ πλησίον σου καὶ θὰ σὲ βοηθήσω. Θὰ μᾶς διώξῃ καὶ τοὺς δύο μαζῆ. Δὲν ὑποφέρω πλέον τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου! εἶναι βδελυρός, ἄτιμος. Αὐτὸς ἐσκότωσε τὴν μητέρα μου! Ἂς μᾶς διώξῃ.

Ὁ Ἔλλιοτ ὅμως ἀποκρούων τὰς τολμηρὰς ταύτας προτάσεις, ἀπεποιήθη ἑαυτῷ καὶ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἠθέλησε νὰ βάλῃ εἰς τὰς χεῖράς του ἡ νέα. Καλέσας δὲ ἅμαξαν ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὴν τὴν Μαρίαν, καὶ τὴν ἀπεχαιρέτισεν.

Ὅτε ἡ νέα ἐπανῆλθεν εὗρε θόρυβον μέγαν, διότι ἠγνόουν τί εἶχε γενεῖ. Ὁ πατήρ της καταβληθεὶς ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν, καὶ τύψιν ἔχων συνειδήσεως, ἐπροσπάθει νὰ ληθαργήσῃ τὰ διατρέξαντα ῥαφῶν ἀδιακόπως μαδέραν· ὁ δὲ καπνὸς τοῦ οἴνου ἐθάμβονε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐτάραττε τὸ λογικόν του. *Λίφνης καρουσιασθεῖσα ἐνώπιόν του ἡ Μαρία·*

— Λοιπόν, ἀνέκραξε, τὸ θῦμά σου ἐσώθη!

— Ἄ! Μαρία μου, ἀπεκρίθη ὁ πατήρ, τοῦ ὁποίου τὰς ἰδέας εἶχε συγχύσει ὁ οἶνος, ἦλθες; Καὶ ποῦ ἦσο τόσην ὥραν; πόθεν ἔρχεσαι;

— Ἀπὸ τὴν φυλακήν, κύριε, ἀπεκρίθη, ἀπωθοῦσα τὸν πατέρα της ὅστις ἠθέλησε νὰ τὴν ἀσπασθῇ.

— Ἀπὸ τὴν φυλακήν! Ἡ λέξις αὕτη ἐφάνη ὅτι διεσκέδασε τὴν μέθην του. Ἡ βιαία ἀναπνοή του ἐπρόδιδε τὴν μεγάλην του ταραχήν.

— Ἀπὸ τὴν φυλακήν, ἔ; ἀπ' ἐκεῖ ἔρχεσαι;

— Ναί, πάτερ μου! ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ δίδω αὐτὸ τὸ ὄνομα; εἰς σέ, κύριε, τόσον ἔνοχον, τόσον ἐγκληματίαν, τόσον σκληρόν; Ἠθέλησες, κύριε, νὰ ἐξοντώσῃς ἕνα ἀθῶον. Ἐσυνώμοσες ἀπανθρώπως ἐναντίον του. Ἐὰν τὸ κατώρθωνες θὰ μ' ἔβλεπες σήμερον νεκράν. Καὶ λέγεις ὅτι μὲ ἀγαπᾷς, καὶ ὅτι εἶσαι πατήρ μου!

Καὶ μὲ τὴν μίαν τῶν χειρῶν της ἔσφιγγε τὸ κεῖον μέτωπόν της. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, παρελθόντος τοῦ πρώτου παροξυσμοῦ τῆς ἀγανακτήσεώς της, ἐνόησε τὴν τραχύτητα τῶν λόγων της, ἐνόησε τὴν θέσιν της καὶ ἐφοβήθη. Ὁ δὲ πατήρ, τὸν ὁποῖον ἡ ἀπροσδόκητος ὁρμὴ τῆς νέας ἐπανέφερεν εἰς τὸ λογικόν του, σηκωθεὶς ἔκλεισε τὴν θύραν. Καὶ δακτυλοδεικτήσας θρανίον κείμενον μεταξὺ δύο παραθύρων εἶπε· — Κάθησε ἐκεῖ.

Καὶ ἡ Μαρία ἐκάθησε κλαίουσα.

— Λοιπόν, εἶπε σταθεὶς ἔμπροσθέν της, ἐπελείωσες; Τί ἔχεις; ἔχασες τὰ λογικά σου; Πόθεν ἔρχεσαι; ἀποκρίσου· ἀποκρίσου με· τί ἔκαμες;

Εἰς τὰς μετ' ὀργῆς γινομένας ταύτας ἐρωτήσεις ἡ Μαρία ἀπεκρίνετο κρύπτουσα τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν χειρῶν της, χύνουσα ἄφθονα δάκρυα καὶ λέγουσα· « Θὰ τρελαθῶ! Θὰ τρελαθῶ. »

— Τώρα λοιπὸν κλαίεις; ἔ; τώρα κλαίεις, ἐνῷ πρὸ ὀλίγου μὲ ὕβριζες· τί ἀπέγεινεν ὁ θυμός σου; ποῦ εἶναι ἡ τόση σου αὐθάδεια; Κλαῦσε, κλαῦσε ὅσον θέλεις, καὶ ζήτησέ με γανατιστὴ συγχώρησιν· δὲν ἔχεις νὰ κάμῃς ἄλλο τι καλήτερον. Εἰπέ με σὲ παρακαλῶ, κυρία, τί σημαίνουν ὅσα μὲ εἶπες; Ὁ Ἔλλιοτ θῦμά μου, ὁ Ἔλλιοτ ὁ ὁποῖος ἐξέφυγε . . . Εἶσαι ἀχάριστη! παρήκοη! Ἐλπίζεις νὰ μὲ φοβίσῃς; ἐλπίζεις ὅτι θὰ μὲ κατορθώσῃς νὰ ἐνδώσω εἰς τὴν παράλογον ἐπιθυμίαν σου; Θέλεις νὰ ὑπανδρευθῇς ἕνα κλέπταν, ἄνθρωπον οὐτιδανόν, χωρὶς κατάστασιν καὶ χωρὶς μέλλον; Σὲ γνωρίζω . . . ἠξεύρω τὸν χαρακτῆρά σου . . . Θέλεις νὰ μὲ φονεύσῃς . . . Ἐσυνώμοσες μ' ἐκεῖνον . . . ἐναντίον ἐμοῦ, τοῦ πατρός σου . . .

Τὰ δάκρυα τῆς Μαρίας ἔρρεον ποταμηδόν· ἐνθυμήθη τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ πατρός, καὶ κατεβλήθη ἐν ἀκαρεῖ· διὸ ἐγερθεῖσα ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν του.

— Διὰ τί, Μαρία, ἠρώτησε μὲ τόνον φωνῆς γλυκύτερον, διὰ τί ἐφέρθης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Σέ, σὲ μόνην ἔχω εἰς τὸν κόσμον αὐτόν . . . Ἔχασα τὴν μητέρα σου . . . Θέλεις νὰ μ' ἀποθάνῃς; Θέλεις νὰ μὲ κατεντήσῃς εἰς τὰ γηράματά μου τρελόν, καὶ νὰ μὲ ἰδῇς εἰς τὴν διάκρισιν ὑπηρετῶν ἢ μέσα εἰς φρενοκομεῖον; . . . Καὶ βέβαια, τοῦτο θὰ γίνῃ ἐὰν μὲ ἀπελπίσῃς . . . Ἔλα, κόρη μου, ἔσο πλέον φρόνιμη . . . μὴ ἀνοησίας. Δός με τὸν λόγον σου ὅτι θέλεις παραιτήσει αὐτά. Λησμόνησε τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον κακὸς δαίμων ἔφερεν ἔμπροσθέν μας· εἶναι προσωπικός μου ἐχθρός· μὲ ἀποστρέφεται· εἶναι ὅλων μας ἐχθρός, τὸ ἠξεύρω. Δὲν σὲ βιάζω νὰ ὑπανδρευθῇς τὸν Λόρδον Σκάμπλετ, ἐὰν δὲν θέλῃς· μὴν ἀμφιβάλῃς. Ναί, ἂν ἦτο πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμῶν ἔντιμον συγγένειαν εἶχα κατὰ νοῦν αὐτὸν τὸν γάμον· ἀλλὰ καθὼς ἐγὼ παραιτῶ τὸν κόμητα, παραίτησε καὶ σὺ τὸν ἐλεεινὸν ἐκεῖνον. Εἶναι ἀνάξιος καὶ σοῦ καὶ ἐμοῦ. Τί εἶναι ἡ οἰκογένειά του; ὁ πατήρ του ἦτον χαρτοπαίκτης, καταχρεωμένος, καὶ ἔγεινεν αὐτόχειρ . . . Καὶ σύ . . . μὲ τὴν ἀνατροφήν σου, μὲ τὴν κατάστασίν σου, μὲ τὰς ἐλπίδας σου, μὲ τὰ πλούτη τὰ ὁποῖα ἐσύναξα διὰ μόνην σέ, νὰ ὑπάγῃς νὰ πέσῃς εἰς τὰς ἀγκάλας ἑνὸς ληστοῦ, ὁ ὁποῖος σήμερον ἢ αὔριον θ' ἀποθάνῃ εἰς τὴν κρεμάλαν!

Ἐκείνη δὲ ἀτενίσασα τὸν πατέρα της·

— Καὶ ὅμως, εἶπεν, ἠξεύρετε ὅτι εἶναι ψεῦμα· ὅτι εἶναι ἀθῶος τοῦτο τὸ γνωρίζετε ἐξ ἀρχῆς.

Ὁ Ἄλλορυ ἐδάγκασε τὰ χείλη του· ἡ φυσιογνωμία του ἀλλοιωθεῖσα ἐγένετο τρομερά, καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου του ἐδείκνυε πόσον ὠργίζετο διὰ τὴν ἀποτυχίαν. Εἶχεν ἐλπίσει ὅτι θὰ κατώρθωνε νὰ νικήσῃ τὴν ἀπόφασίν της. Ἐνῷ δὲ ἡ Μαρία ἐπροσπάθει νὰ τὸν περιπτυχθῇ ἐκ νέου, αὐτὸς σηκώνας ἐντόνως τὸν κώδωνα·

— Βλέπετε, ἔκραξε, νὰ ἔλθῃ ἡ ὑπηρέτις τῆς κυρίας, διὰ νὰ τὴν μεταφέρῃ εἰς τὸν κοιτῶνά της.

Ἡ σκηνὴ τὴν ὁποίαν περιέγραψα ἐπανελαμβάνετο ἐπὶ δύο μῆνας ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Καὶ ἐτήκετο μὲν καθ' ἑκάστην ἡ Μαρία, ἀλλ' ἡ κλίσις αὐτῆς ηὔξανεν ἀδιακόπως, ἂν καὶ ὁ πατήρ της κατέβαλλε πάντα ἀγῶνα διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν μελαγχολίαν της. Ποτὲ μὲν ὡδήγει αὐτὴν εἰς τὸ θέατρον, ποτὲ δὲ τὴν κατελίμπανεν ὁλομόναχην. Τὴν ἔφερε δὲ καὶ εἰς τὴν Σκωτίαν· ἀλλ' ὅτε ἐπανῆλθον, ἦτο εἴπερ ποτε καταβεβλημένη καὶ ἀπηλπισμένη. Τὰς περιποιήσεις τοῦ πατρός της διεδέχετο ἡ ὀργή του, καὶ τοῦτο ἐξήντλει μὲν τὰς δυνάμεις της, τὴν εὐσταθειάν της ὅμως οὔτε κἂν νὰ κλονήσῃ ἴσχυεν.

Ὁ βίος οὗτος, μονότονος μὲν ἕνεκα τῆς ἀδιακόπου λύπης, ποικίλος δὲ διὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους στενοχωρίας, κατέβαλεν ἐπὶ τέλους τὴν νέαν, τὴν ὁποίαν ὁ πατήρ της παρεσκευάζετο νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν στερεάν. Τὴν τελευταίαν ταύτην δοκιμασίαν μὴ ὑπομένουσα, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν οἰκίαν ἀρχαίας ὑπηρετιδός της. Ὅτε δὲ ἔμαθεν ὁ γέρων τὴν φυγήν, τὴν ὁποίαν ὑπωπτεύετο πάντοτε, δὲν ὠργίσθη ἀλλ' εἶπεν· « Ὅπως ἔστρωσεν ἂς κοιμηθῇ ! »

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ἔλλιοτ χωρὶς πόρους, χωρὶς θέσιν καὶ χωρὶς φίλους ἐταλαντίζετο. Ὁ Ἄλλορου δὲν συγκατένευσε ποτὲ νὰ δώσῃ, κατὰ τὴν τάξιν, ἀποδεικτικὸν πρὸς αὐτόν. Καὶ ὅμως ἐδημοσιεύθη, ὡς ἔθος, διὰ τῶν ἐφημερίδων ὁ προσεχὴς γάμος· ὁ δὲ πατὴρ ὑπέγραψεν ἀπαθῶς τὴν πρᾶξιν, δι' ἧς ἔμελλε νὰ λάβῃ ἡ θυγάτηρ του τὰς 17 χιλιάδας δραχμῶν τῆς μητρός της.

Θλιβερὰ ὑπῆρξεν ἡ τελετὴ τοῦ γάμου· ὁ ἱερεὺς ἀνέγνωσεν ἐν τάχει τὴν ἀκολουθίαν, τοὺς δὲ νεονύμφους οὐδὲ εἷς φίλος συνώδευσεν εἰς τὴν οἰκίαν των. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἀπαίσιαι ἦσαν αἱ ἀρχαί, δὲν ὑπῆρξαν ὅλως δυστυχῆ τὰ ἐπακολουθοῦντα. Τῆς εὐτυχίας ἡ πηγὴ ἦτο ἐντὸς τῆς καρδίας τῶν δύο νέων. Ὑπείκων εἰς γενναῖον αἴσθημα τὸ ὁποῖον δὲν ἀμείβει ὁ κόσμος διότι οὔτε ἐννοεῖ, ὁ Ἔλλιοτ δὲν ἠθέλησε νὰ καταδιώξῃ, ὡς εἶχε δίκαιον, τὸν πενθερόν του, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε συκοφαντήσει τόσον ἀγενῶς, καὶ ἐγκαλέσει ὡς κακοῦργον. Δικηγόροι τινές, μάρτυρες τῆς δίκης, ἐπροσπάθησαν νὰ τὸν πείσωσιν ὅτι ἐχρεώστει καὶ εἰς ἑαυτόν, καὶ εἰς τὸ ὄνομά του, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ὕπαρξιν τῆς γυναικός του νὰ ἐνεργήσῃ τὴν καταδίωξιν ταύτην, ἐξ ἧς οὐ μόνον θ' ἀπέπλυνε τὴν κηλίδα τὴν ὁποίαν ἠθέλησαν νὰ προστρίψωσιν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ σημαντικωτάτην χρηματικὴν ἀποζημίωσιν θὰ ἐπετύγχανε. Πλὴν τούτου, πιθανὸν ἦτο, διὰ νὰ μὴ διαδοθῇ τὸ σκάνδαλον, νὰ προλάβῃ αὐτὸ ὁ Ἄλλορου δι' ἐπωφελοῦς τινος συμβιβασμοῦ· ἄλλος ἀντὶ τοῦ Ἔλλιοτ ἤθελεν ἀποσπάσει οὐχὶ ἀπὸ τὴν μεταμέλειαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν βάναυσον ψυχὴν τοῦ Ἄλλορου τὴν περιουσίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἔλλειψις ἔμελλε νὰ κατάβασανίσῃ τοὺς δύο νέους. Ὁ Ἔλλιοτ ὅμως θεωρῶν ἀγενῆ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, καὶ ἀγενεστέραν τὴν κερδοσκοπίαν, ἔλαβεν ὀπίσω ἀπὸ τὸν δικηγόρον ὅλα τὰ ἔγγραφά του, καὶ ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πρὸς τὸν Ἄλλορου·

Κύριε!

Ἕν τι μόνον ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἡ θυγάτηρ σας εἶναι σύζυγός μου· τὴν εὐτυχίαν μου ὅμως συγκερᾷ δυστυχῶς ἡ ἰδέα ὅτι σᾶς ἐλύπησεν. Ἐπειδὴ οἱ περὶ τῆς θυγατρός σας σκοποὶ ἐματαιώθησαν καὶ ἐψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες σας, ἐννοῶ τὴν κατ' ἐμοῦ ὀργήν σας· θὰ μ' ἐθεωρήσατε ὡς ποταπὸν ῥαδιοῦργον, ἄνανδρον, καὶ ἐπὶ ἰδιοτελεῖ σκοπῷ παγιδεύσαντα τὴν ἀθῶαν καρδίαν νέας ἀθῶας. Ἀλλὰ δὲν ἔχετε δίκαιον, ὅλη μου ἡ διαγωγὴ ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον. Ἕνεκα τῆς ὀργῆς σας ἀπεφασίσατε νὰ μὲ ἐξολοθρεύσετε· μ' ἐσυκοφαντήσατε, κύριε· ἀλλὰ σᾶς συγχωρῶ. Μὲ συμβουλεύουσι νὰ σᾶς ἐγκαλέσω· μὲ βεβαιοῦσι (καὶ δὲν ἀμφιβάλλω) ὅτι ἡ καταδίωξις, οὐ μόνον θὰ σᾶς ἀτιμάσῃ, ἀλλὰ καὶ χρηματικῶς θὰ σᾶς ζημιώσῃ πρὸς ὠφέλειάν μου· ἐγὼ ὅμως, κύριε, δὲν τὸ ἀποφασίζω, ἐνθυμούμενος ὅτι εἶσθε πατὴρ τῆς Μαρίας. Ἀησμονῶ λοιπὸν τὰ διατρέξαντα, ἐλπίζων ὅτι θέλετε τὰ λησμονήσει καὶ ὑμεῖς, ὅτι θὰ ὁμολογήσετε τὴν εὐδότητά μου, καὶ ὅτι θ' ἀποδώσετε εἰς τὴν Μαρίαν, δὲν λέγω τὴν περιουσίαν τῆς ὁποίας εἶσθε μόνος κύριος, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην σας, τῆς ὁποίας εἶναι ἄξια, καὶ τὰ πατρικὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα λυπεῖται ἐγκαρδίως ὅτι ἐστερήθη. Ἔχω τὴν τιμὴν, κλ.

» ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΕΛΛΙΟΤ. »

Λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Ἄλλορου τὴν ἔσχισε μετ' ὀργῆς, καὶ τὴν ἀνταπέστειλεν εἰς τοὺς νέους διὰ τοῦ ταχυδρομείου· δύο δὲ ἡμέρας ἔπειτα ἡ Μαρία ἔλαβε τὴν ἑπομένην εἰδοποίησιν παρὰ τοῦ δικηγόρου τοῦ πατρός της·

« Κυρία!

» Μὲ λύπην σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι ὁ Κ. Ἄλλορου ἀπεφάσισε νὰ κόψῃ πᾶσαν σχέσιν μὲ ὑμᾶς καὶ μετὰ τοῦ συζύγου σας· τὴν δὲ ἀπόφασίν του ταύτην, λέγει, δικαιολογεῖ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνη σας. Μηνύσατέ με, παρακαλῶ, ποῖα πράγματα ἀνήκοντα εἰς ὑμᾶς θέλετε νὰ λάβετε ἀπὸ τὴν πατρικήν σας οἰκίαν, καὶ θὰ σᾶς σταλῶσιν ἀμέσως. Σᾶς παρακαλῶ πρὸς τούτοις νὰ μὴ μὲ λυπήσετε ζητοῦσα νὰ μὲ ἰδῆτε, τὸ ὁποῖον ἄλλως θὰ εἶναι πάντη ἀνωφελές, καὶ νὰ πιστεύσετε ὅτι αἰσθάνομαι εἰλικρινῆ θλῖψιν ἀναγκαζόμενος νὰ γίνω διερμηνεὺς τῆς θελήσεως τοῦ Κ. πατρός σας. Ἔχω, κλ. »

Τετέλεσται λοιπόν ! οὐδεμία πλέον ἐλπίς! Μὲ χεῖρα τρέμουσαν ἔγραψεν ἡ Μαρία τὴν σημείωσιν τῶν ὀλίγων πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἐπεθύμησε νὰ λάβῃ καὶ τὸ κυνάριόν της τὸ ὁποῖον ὑπεροηγάπα· ἀλλ' ὁ πατήρ της τί εἶχε φονεύσει τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν εἶχε φύγει ἡ θυγάτηρ του· Τοῦτο μαθοῦσα, ἂν καὶ μικρὸν ἦτο τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἔκλαυσεν ὅμως πικρῶς, νομίζουσα ὅτι ἐστερήθη καὶ τὸν τελευταῖον πατρικὸν φίλον. Ἀλλ' ἐκεῖνο κυνάριον, εἶχε τοσάκις καθήσει εἰς τὰ γόνατά της ὅτε ὅλοι οἱ ἄλλοι τὴν κατέλειπον! Τοσάκις διεσκέδασε σχεδὸν τὴν μελαγχολίαν της μὲ τὰ παιγνίδματα καὶ τὰς περιποιήσεις του, ἐνῷ μόνη εἰς τὸ δωμάτιόν της ἔκλαιε μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ λόρδου Σκαμπλὲτ !

Ὁ Ἔλλιοτ ἐν τοσούτῳ ἐλάτρευεν ἀπὸ καρδίας τὴν Μαρίαν, τοῦ ὀλέθρου τῆς ὁποίας αὐτὸς ἦτο ὁ ἀκούσιος αἴτιος· ἡ μεγίστη θυσία τὴν ὁποίαν ἔκαμε χάριν αὐτοῦ ἦτο ἀδιακόπως παροῦσα εἰς τὴν μνήμην του. Ἀδιακόπως ἐπροσπάθει νὰ δίδῃ εἰς αὐτὴν ἀποδείξεις τῆς διαπύρου ἀγάπης του, ἀποδείξεις μὴ θεραπευούσας μὲν τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, συγκιρώσας ὅμως τὰς πικρίας αὐτοῦ. Ἐνοικίασε μικρὰν μὲν ἀλλ' ἄνετον κατοικίαν, καὶ μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ παρακλήσεις εὗρε θέσιν γραφέως εἰς τραπεζιτικὴν κατάστημα, καὶ μισθὸν 2500 δραχμῶν, εὐτελῆ μέν, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐπαρκοῦντα εἰς τὰς μᾶλλον κατεπειγούσας ἀνάγκας τῆς πτωχείας. Ἐκτοτε ἐφάνταζον ζῶντες ὁπωσοῦν ἐν ἀνέσει. Δὲν λέγω ὡς οἱ μυθιστοριογράφοι ὅτι ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, ἢ ὅτι ἔζων μὲ μόνην τὴν ἀμοιβαίαν κλίσιν των· ἐξ ἐναντίας, αἱ καθημεριναὶ πληγαὶ τῆς πτωχείας προξενοῦσι πόνον ἀπλάσιον ὁσάκις πάσχουσιν ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκεῖνοι εἰς οὓς ὁποίους συγκεντρώνομεν ὅλην μας τὴν ἀγάπην. Τοιαύτη εὐδαιμονία ἐν τῇ δυστυχίᾳ δὲν ὑπάρχει· εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τοὐλάχιστον εἶναι ἄγνωστος. Ἀν καὶ ἐν καιρῷ γράφοντες τὴν ἐπινοοῦσι. Τὴν βαθεῖαν λύπην εἰς ἣν ὁποίαν ὁ Ἄλλορου κατεδίκασε τὴν θυγατέρα του ἐδέχθη κατ' ἀρχὰς ἀδιάκοπος μελαγχολία καὶ μετὰ ταῦτα ἀπόφασις καὶ καρτερία. Μὲ τοιαύτην δεξιότητα καὶ τοιαύτην δραστηριότητα ἐνήργει. Ἐκτὸς τῆς εὐτελοῦς ἐκείνης σφαίρας, τὰ νέα καθήκοντά της, ὥστε ἐνόμιζες ὅτι ἀνετράφη διὰ νὰ ζῇ ἐν πτωχείᾳ. Τὸ ἑσπέρας, ὅτε ὁ σύζυγός της ἐπανήρχετο ἀπὸ τὸ γραφεῖον, ἐπέρων ὥρας ἀληθῶς εὐδαίμονες εἰς τὸ εὐτελὲς δωμάτιον, πλησίον εἰς τὴν ταπεινὴν ἑστίαν των. Ἐκεῖνος ἀνεγίνωσκεν, ἐνότε δὲ καὶ ἔπαιζεν αὐλόν, ἡ δὲ Μαρία ἐκέντει ἢ ἔβρπτεν. Ἐγάπων τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δωμάτιον, καὶ τὸ ἐσύγκρονον, φαιδροπρόσωποι σχεδόν, μὲ τοὺς ἐλουσίους θαλάμους τῶν ὁποίων οἱ στολισμοὶ δὲν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν Μαρίαν τοσαύτας καὶ τοιαύτας λύπας, ἢ καὶ μὲ τὴν ρυλακὴν εἰς τὴν ὁποίαν πατήρ της εἶχε στείλει τὸν Εὐγένιον. Καὶ οὕτωσταλαγμοί τινες ἀληθοῦς εὐτυχίας ἔπιπτον εἰς τὸ ἄκρον ποτήριον τῶν θλίψεών των. Ἦσαν ἀμοιβαῖως δημιουργοὶ τῆς εὐτυχίας ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς τόσης ἀπομονώσεως καὶ παντελοῦς αὐτῶν ἐγκαταλείψεως, ἔπλασαν βίον εἰδικόν, βίον δύο ὄντων, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ μόνον ἠσθάνοντο καὶ ἐξετίμων. Μακρὸς περίπατος εἰς τινα κῆπον, ἐπὶ τὰ ἔργα τῆς ἡμέρας, ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς γλυκυτάτη ἀνάπαυσις. Ἐνίοτε ἡ Μαρία ἀπήντα τὴν πατέρα της, φερόμενον σχεδὸν ἐναέριον ἀπὸ τὴν γαῦρον ἵππον τοῦ ὀχήματος, εἰς τὸ ὁποῖον κακότυχη καθημένη ἄλλοτε μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ της κυρίου, εἶλκυε τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων· ἀλλὰ φεῦ ! τὴν γαλήνην ταύτην ὁποία τριπλῆ ἔμελλε νὰ διαδεχθῇ !

Ὅτε ἐγέννησαν παιδίον ἐδοκίμασαν πάλιν νὰ κάμψωσι τὸν τρομερὸν Ἄλλορου· ἀλλὰ ἔλαβον ὀπίσω τὴν ἐπιστολὴν των ἐσφραγισμένην ὡς εἶχε σταλεῖ. Ἐπειδὴ δὲ εἷς τῶν ὑπηρετῶν εἶπε πρὸς τὸν Ἄλλορου ὅτι ἡ κόρη του ἐγέννησεν υἱόν, τὸν ἐδίωξεν ἀμέσως. Καὶ ὅμως δὲν ἀπεθαρρύνθη ἡ Μαρία· ἐλθοῦσα μόνη εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν ἔδωκεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν θυρωρόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐπεστράφη. Καὶ δὲν παρεπονέθη μὲν ἡ ταλαίπωρος, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ Ἔλλιοτ ἔβλεπε δάκρυ τῆς μητρὸς πίπτον εἰς τὴν παρειὰν τοῦ μικροῦ Ἐρρίκου.

Περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου, ὅτε εἶχεν ἀπογαλακτήσει τὸν υἱόν της, ἐπερίμενε μίαν τῶν ἡμερῶν τὸν Εὐγένιον, ὅστις συνήθως ἤρχετο περὶ τὴν ἕκτην ὥραν διὰ νὰ γευθῇ· καὶ ὅμως ἐσήμανον ἑπτά, καὶ μετ' ὀλίγον ὀκτὼ ὧραι, καὶ αὐτὸς δὲν ἐφαίνετο. Ἡ καρδία τῆς ταλαιπώρου Μαρίας ἔπαλλε δεινῶς, καὶ τρέχουσα τραταραγμένη ἀπὸ τὸ παράθυρον εἰς τὴν θύραν, καὶ ἀπὸ τὴν θύραν εἰς τὸ μικρὸν μαγειρεῖον ὅπου μόνη ἡτοίμαζε τὸ γεῦμα, περιέφερεν ἔντρομος τὰ βλέμματά της· ἡ ἀγωνία τοῦ συζύγου της ἦτο ἀληθῶς βάσανος. Περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν, ἐνῷ τὸ βρέφος ἐκλαιμάτο, ἄμαξα ἐστάθη πρὸ τῆς οἰκίας, καὶ κατέβη ἄνθρωπός τις φορῶν μαύρα, τὸν ὁποῖον παρηκολούθησε καὶ δεύτερος. Περίτρομος ἡ Μαρία κατέβη μὲ ταχύτητα. καὶ εἶδε τὸν σύζυγόν της φερόμενον ὑπὸ δύο, οἱ ὁποῖοι ἔνευσαν πρὸς αὐτὴν νὰ σιωπήσῃ. « Δὲν εἶναι τίποτε, εἶπεν ὁ ἕτερος αὐτῶν, σχεδὸν τίποτε. Τοιαῦτα περιστατικὰ συμβαίνουν καθ' ἡμέραν εἰς τὸ Λονδῖνον. » Ἀπέθεσαν τὸν Ἔλλιοτ εἰς τὴν κλίνην του, καὶ εἰς τῶν δύο μαυροφόρων ἔτρεξεν εἰς ἀναζήτησιν ἰατροῦ. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἰατρὸς καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸν πάθοντα εἶπεν εἰς τὴν σύζυγόν του, ὅτι ναὶ μὲν δεινὸν εἶναι τὸ πάθημα, ὅτι ὅμως δὲν φαίνεται ἐπικίνδυνον πρὸς τὸ παρόν· πιθανώτατον μόνον νὰ ἔχῃ δυσάρεστα ἐπακόλουθα εἰς τὸ μέλλον.

Ἰδοὺ δὲ τί εἶχε συμβῆ·

Ὁ Εὐγένιος Ἔλλιοτ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ γραφεῖον, καὶ σπεύδων νὰ ἐπανέλθῃ πλησίον τῆς συζύγου του, ἠθέλησε νὰ μεταβῇ τρέχων εἰς τὸ ἀντικρὺ πεζοδρόμιον· ἀλλ' ὄχημα ταχυδρομικὸν ἐρχόμενον μετὰ μεγίστης σπουδῆς τὸν ἀνέτρεψε· πρὶν δὲ προφθάσῃ ὁ ἡνίοχος νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἵππους, αὐτοὶ τὸν εἶχον πατήσει. Δύο τῶν διαβατῶν τὸν ἀνεσήκωσαν· ὁ εἷς ἦτο βουλευτὴς καὶ ὁ ἄλλος ἰατρός. Καὶ καλέσαντες ἄμαξαν τὸν μετέφεραν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἑνός, διότι ὡς λιποθυμήσας ὁ Εὐγένιος δὲν ἐδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ· ἀφοῦ δὲ ἀνέλαβε τὰς αἰσθήσεις του εἶπε ποῦ ἔκειτο ἡ οἰκία του, καὶ μετὰ δύο ὥρας τὸν ἔφεραν εἰς αὐτήν.

Ἡ διάγνωσις τοῦ ἰατροῦ ἀληθεύσε· τρεῖς μῆνας ἔμεινεν εἰς τὴν κλίνην κατάκοιτος· περὶ τὸ τέλος δὲ αὐτῶν οἱ ἄρχηγοὶ τοῦ καταστήματος εἰς ὃ εἰργάζετο, ἔστειλον αὐτῷ εὐγενεστάτην ἐπιστολήν, δι' ἧς ἔλεγον ὅτι ἐλυποῦντο μὲν εἰς ἄκρον διὰ τὸ

δυστύχημά του, ὅτι ὅμως ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ τὸν ἀντικαταστήσωσι, διότι, ὡς ἐμάνθανον, δὲν ἦτο ἐλπὶς νὰ ἀναλάβῃ ταχέως τὰ χρέη του. Ἀπέστειλον δὲ μετὰ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοὺς καθυστεροῦντας μισθοὺς τῶν τριῶν μηνῶν, ὡς καὶ μίαν ἔτι τριμηνίαν. Ἐννοεῖται πόσον τοῦτο κατελύπησε τοὺς δύο νέους· ὁ δὲ ἰατρὸς τοὺς ἐλύπησεν ἔτι μᾶλλον εἰπὼν ὅτι τὸ νόσημα τοῦ νέου θὰ ἠύξανεν ἐπικινδύνως ἐὰν ἀνελάμβανε τότε τὴν ἐργασίαν. Ἡ Κ. Ἔλλιοτ δεικνύουσα, ὡς συνήθως αἱ γυναῖκες εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις, πολλὴν γεννναιότητα, μετέβη εἰς τὴν τράπεζαν, ὅπου ἔλαβε χιλίας πεντακοσίας δραχμὰς ἐκ τῶν ὀλίγων μητρικῶν της χρημάτων. Πρῶτον τοῦτο βῆμα πρὸς τὸν ὅλεθρόν των!

Ἐπλήρωσεν ἔξοδά τινα γενόμενα ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀνδρός της, ἀναβαίνοντα μέχρις ἐννεακοσίων δραχμῶν, καὶ καταβαλοῦσα καὶ λύπην καὶ φόβους ἠσχολήθη εἰς τὴν περίθαλψιν αὐτοῦ. Ἐννοοῦσα δὲ ὅτι ἐὰν ὁ σύζυγός της ἐμάντευε τί διέτρεχεν εἰς τὴν καρδίαν της, θὰ ἐδιπλασιάζετο τὸ δυστύχημά του, οὐ μόνον κατέπινε τὰ δάκρυά της, ἀλλὰ καὶ εὔθυμος ἐφαίνετο. Διὰ ν' ἀποφύγῃ δὲ τὴν ἄδυσσον τῶν δανείων, καὶ νὰ μὴ ἐλαττόνῃ ἀδικόπως τὸ εὐτελὲς κεφάλαιόν της, μετήρχετο μεγίστην οἰκονομίαν. Ποσάκις τὴν ἐπέπληττεν ἐκεῖνος μὴ θέλουσαν νὰ συμμεθέξῃ καὶ αὐτὴ τοῦ καλοῦ οἴνου καὶ τῶν καλῶν φαγητῶν τὰ ὁποῖα διώριζεν αὐτῷ ὁ ἰατρός! Ἐν τοσούτῳ ἀνέλαβε τὴν ὑγείαν του μικρὸν κατὰ μικρόν, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἰατρὸς ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐὰν ἀναλάβῃ καὶ τὰς πρώτας του ἐργασίας θὰ πάθῃ ὑποτροπήν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ ἐντὸς τῆς οἰκίας του εἰς γραφικὰς ἐργασίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ μετρίαν ἀντιμισθίαν ἐζήτει καὶ ἀκριβέστατος ἦτο, εὗρεν εὐκόλως ἔργα τινά· ἀλλ' φεῦ! ἑνὸς μηνὸς ἐργασία τὸν κατήντησεν ἀνίκανον ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἀπελπισία τότε ἐκυρίευσε καὶ τοὺς δύο. Ἡ Μαρία ἐπανέλαβε τὰς παρακλήσεις πρὸς τὸν πατέρα της. Πολλάκις τὸν ἐπερίμενεν εἰς τὴν θύραν του ἢ καὶ ἀλλοῦ· ἀλλὰ μόλις τὴν ἔβλεπε καὶ τὴν ἀπέφευγεν ὡς ὀχληρὸν ἐπαίτην. Μετὰ τὴν φυγὴν τῆς Μαρίας ὁ φύσει στρυφνὸς χαρακτὴρ του ἔγεινε στρυφνότερος· συγχρόνως δὲ καὶ τινες ἐπιχειρήσεις ἀποτυχοῦσαι, ἴσως δὲ καὶ ἡ τύψις τοῦ συνειδότος του, τὸν κατέστησαν μισητὸν πρὸς πάντας τοὺς πλησιάζοντας αὐτόν. Ἡ πραλυτικὴ θεία εἶχε στερηθῆ τὸ λογικόν της, καὶ νέα τις οἰκονόμος, ἐξαδέλφη τοῦ Ἄλλαρυ, ἐλθοῦσα ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς οἰκίας του.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΛΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ ΠΑΝΔΩΡΑΣ

Κατὰ τὸ Γ' ἔτος αὐτῆς.

—000—

Ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος.

1. Ἀ. Ρ. Ῥαγκαβῆς, καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου.
2. Κ. Παπαρρηγόπουλος. » »
3. Ι. Α. Σοῦτσος. » »
4. Π. Καλλιγᾶς. » »
5. Κ. Φραρίτης. » »
6. Θ. Ὀρφανίδης. » »
7. Ξ. Λάνδερερ. » »
8. Κ. Ν. Κωστῆς. ὑφηγητὴς »
9. Σπ. Ζαμπέλιος.
10. Ν. Σαρίπολος.
11. Παῦλος Ἀλμπρός.
12. Γ. Γ. Παπαδόπουλος.
13. Ἀγ. Σ. Βλάχος.
14. Γ. Παράσχος.
15. Ἰ. Δεκιγάλλας ἰατρός.
16. Ἐμ. Κρητικίδης. κλπ.

Ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος.

1. Ἀγγελικὴ Βαρ Πάλλη, ἐν Ἰταλίᾳ.
2. Π. Α. Βρέλλα, ἐν Κερκύρᾳ.
3. Brunet de presle, Ἀκαδημαϊκὸς ἐν Γαλλίᾳ.
4. Ἰατρὸς Νερῦτσος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.
5. Δ. Ν. Μπτασης, ἐν Ἀμερικῇ.
6. Χ. Παφμείδης ἐν Ἀγγλίᾳ.
7. Ι. Σακελλίων, ἐν Πάτμῳ,
8. Γ. Ἀριστείδης, ἐν Λέσβῳ.
9. Κ. Τρῶφος, ἐν Σάμῳ.
10. Γ. Δ. Πέκκος, ἐν Κερκύρᾳ.
17. Ν. Ἰονικένος, ὁμ. κλπ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Γ' ΤΟΜΟΥ.

Ὁ Διευθυντής, Ν. ΑΡΑΓΟΥΜΗΣ,